

'קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך' וגו' (לב, יא) - להרגיש שהכל מתנת חנם מה' ולשמוח בחלקו

מהנהגה זו של יעקב אבינו עלינו ללמוד פרק במהלך החיים של 'שמח בחלקו' הדרך להתפלל לה' והודאה תמידית להשי"ת, כמו שכתב בזה 'רבינו יונה ז"ל' ('שערי תשובה', שער ג' אות כ"ט): "לא נדמה בנפשנו הצלחתנו בצדקתנו ויושר לבבנו, אבל נאמין ונדע עם לבבנו כי הצלחתנו מחסד העליון ורב טובו, וכענין שאמר יעקב אבינו ע"ה 'קטנתי מכל החסדים ומכל האמת' ע"כ.

וביתר הרחבה כתב בזה 'רבינו בחיי' ז"ל עה"פ 'קטנתי מכל החסדים' וגו', וז"ל: "מכאן שראוי לאדם שיתבונן בתפלתו חסרון עצמו ופחיתותו, ואדנות האדון אשר הוא אליו עבד, וזה שאמר 'את עבדך'. ושיתבונן ברובי חסדי השם יתברך וטובותיו עליו... שהוא אדון לכל העולם, מייטיב אותם טובות האדון על העבד, לא בחיוב רק חסד גמור, זהו 'טובתי בל עליך', כלומר איננה חיוב שתהא מוטלת עליך. ואחר שיתבונן בכל זה ישאל צרכיו, וכן אמר יעקב 'הצילני נא' ע"ש.

המוסר השכל מזה, לחיות חיים שאנו מרגישים תמיד ש'לא מגיע לי כלום', וכל מה שהקב"ה מטיב אתנו הוא חסד ומתנת חנם, ובזה יהיה האדם 'שמח בחלקו' ומסתפק במועט שיש לו, וינצל מקנאה ומשנאה, בהרגש שיש לי כל' כעין מה שמצינו אצל האבות הקדושים. (הרחבנו בזה באור התורה וישלח, ובפרשת חיי שרה, בענין מדת 'יש לי כל' של האבות)

'ויותר יעקב לבדו' וגו' (לב, כה) - המדה של 'לבדו' להתעלות גם מכחות עצמו

אמרו חז"ל במדרש (בר"ר עז, א) 'ר' ברכיה בשם ר' סימון אצר אין כקל, ומי כקל ישורון, ישראל סבא מה הקב"ה כתיב בו 'ונשגב ה' לבדו', אף יעקב 'ויותר יעקב לבדו' ע"כ. - 'הג"ר ירוחם ליבוביץ זצ"ל למד מזה יסוד גדול בעבודת השי"ת, דהנה ראו חז"ל בפסוק של 'ויותר יעקב לבדו', כי יש בזה ענין התדמות למדותיו ית', הקב"ה הרי שמו 'לבדו' כי זה ממדותיו של הקב"ה 'מדה של לבדו', ובהנהגת המדה ההיא כבר אין צורך ולא הזדקקות לעזר כלשהו מזולתו. ויעקב אבינו הגיע למדה זו ג"כ, שלא נצרך לכלום עזר, ובמדה זו דוקא הוא אשר לחם ונתברך. ע"ש. (דעת תורה, וישלח עמ' רה)

ואולי יש לציין זה עוד נקודה של המדה של 'לבדו', והוא מה שסיפר הג"ר נתן וואכטפויגל זצ"ל: "הייתי אצל החפץ חיים פעם אחת בימי חייו ורציתי לשמוע ממנו איזה חידוש, הרי החפץ חיים היה יהודי שהרעיש את כל העולם! אבל מה שמעתי ממנו? 'אליין שטייגען', 'אליין ארבעטן', 'אליין הארעווען'! במשך שעה החפץ חיים דיבר על ענין אחד, לעשות הכל לבד שיהי' עצמי! לא לחקות את כולם!" - המשגיח היה חוזר הדברים בניגון 'אליין אליין' בהטעמה מיוחדת, כמו ששמע מהחפץ חיים זצ"ל.

ועוד סיפר בזה: באותו מעמד היו רק שני כסאות בבית וחיפשו עוד כסא ולא מצאו, הח"ח היה אז במקום נופש, ולא הסכים לדבר לפני שכולם יושבים, והושיב אותי לידו על אותה ספה קטנה. הייתי שם עם עוד שני בחורים ששניהם נהרגו במלחמה הי"ד, וכנראה החפץ חיים דיבר אלי, הוא התכוין אלי שלא יסמוך על אחרים, אליין אליין! - והוסיף הג"ר נתן זצ"ל: אנשים יש להם חולשה לעשות הכל כמו שאחרים עושים (נאך מאכען), בלי שום עצמיות. זה עבודה גדולה שצריך להרגיל את עצמנו, לא להסתכל על השני, לא להתחשב עם השני רק 'אליין', לבד לבד. כל מה שעושים להרגיש אני עושה! אני נושא אחריות למעשים שלי, שהאדם 'עצמו' יתעלה, שירגיש ש'הוא' התקדם 'אויס גשטיגען', לא כיון שכולם לומדים גם הוא לומד, רק לבד! צריך ללמוד לבד, ולהתפלל לבד, צריך שהלימוד של האדם יהיה עצמיות שלו, 'אייגענע' תפילה! זה לא דבר קל. (לקט רשימות, תפלה, עמ' קכה). (הרחבנו בזה באור התורה פרשת במדבר)

"ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל". (לב, כט) הקב"ה מבקש מאתנו את המלחמה - וההצלחה תלוי בס"ד!

דבר נפלא כתב בזה הג"ר יהודה לייב איגר זצ"ל (ספר אמרי אמת עה"ת תרל"ז) וז"ל: "יש להתבונן בזה, ממ"נ אם עיקר קריאת שם ישראל ע"ש כי שרית וגו' שהוא על שעת המלחמה, למה הזכיר לו ותוכל. ואם העיקר על הניצחון הי' לקרוא שמו על הניצחון לא ע"ש המלחמה. ויתירץ שם בזה"ל: "אמנם באמת עצם הניצחון הוא מתנת חנם מהשי"ת ולא מכח בשר ודם כלל וכו', ולכן לא שייך לקרוא שמו על שם היכולת והניצחון, רק ע"ש המלחמה, והיא איתרעותא דלתתא, ועל ידי זה ממילא ותוכל וכו', לא מחמת כוחך כלל, רק במתנת אלקים על ידי התעוררות שלך לעשות מלחמה עם היצר" ע"ש.

הרי אנו למדים גם מכאן, שהמבוקש מאתנו בעולם הזה הוא המלחמות נגד היצר"ר ותחבולותיו, לאו דוקא הניצחון, שזהו ביד ה', אבל המלחמה זהו בידינו! והגם שהמלחמה היא לנצח את האויב, אבל הניצחון הוא מתנת אלקים וס"ד, אבל ללחום זה תלוי בנו כמאמר חז"ל 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'!

וידוע ש'מעשה אבות סימן לבנים' ומה שכתוב בתורה אודות המלחמה בין יעקב לעשו היא לימוד לדורות, כמש"כ השל"ה הק' (וישלח, עמוד הגולה) "וכל המלחמות עם עשו רומז על העתיד... כי הפרשה הזו הכל לדורות עד שיבא משיח צדקנו" ע"ש. ויש להוסיף, שחז"ל אמרו (חולין צא). על הלשון 'ויאבק איש אמו' ש'העלו אבק עד כסא הכבוד', ואולי נכלל בזה, שנחת רוח גדולה להק"ה מעצם זה שלחם יעקב עם שרו של עשוי, והכונה שאבק זה הגיע לפני כסא כבודו, וכמו"כ כשכל בן ישראל לוחם את יצרו הרע, אז עושה בזה נחת רוח ליוצרו השי"ת! (הרחבנו בזה באור התורה פרשת וישב)

‘זיותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר’ (לב, כה) - חיזוק להתגברות המלחמה בסוף הגלות

אולי י"ל שענין המלחמה 'עד עלות השחר' הוא סימן לנו בגלות במיוחד בתקופה זו, וכמש"כ ה'כלי יקר' ז"ל (שמות ו, א): "מהידוע שכך היא המדה, שבכל יום סמוך לעלות השחר החושך מחשיך ביותר מן חשכת הלילה... כי כל דבר טבעי המרגיש שבא כנגדו איזו דבר הפכי לו הרוצה לבטל מציאותו, אז הוא מתחזק ביותר כנגד נתגדו, וימאן לענות מפניו ופועל בטבעו כל אשר ימצא בכחו לפעול, ולסוף הוא מנוצח כי גבר עליו ההפך" ע"ש. - ולאור זה י"ל, ששרו של עשו מתחזק ביותר 'עד עלות השחר', והוא בתקופה שלנו שהעידו גדולי ישראל שאנו עומדים לפני ביאת המשיח, ועד שיעלה עמוד השחר יתגבר יצר הרע בתחבולותיו הרבים, ואז יתקיים 'שלחני כי עלה השחר!' ועלינו להתחזק בעת כזאת ביתר שאת ללחום נגד היצר הרע, בהכרה שאם נרצה באמת לבחור בטוב, אז 'ותוכל' - נוכל להתגבר כנגד היצה"ר והנסינות!

‘וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך, ויאמר למה זה תשאל לשמי’ (לב, ל) - בכל דור יש 'שם' ומהלך חדש להיצה"ר

בסוד הענין שלא רצו המלאכים לגלות שמם, כתב רש"י ז"ל: 'אין לנו שם קבוע, משתנין לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים' ע"כ. והג"ר שמשון פינקוס זצ"ל ביאר, שיסוד גדול מונח כאן בהגישה להיצה"ר בכל דור ודור: "יעקב פגש את היצה"ר ושאל אותו לשמו, כלומר מהי מהותו כדי לדעת כיצד להישמר ממנו להבא, הוא שאל אותו מהו שמך האמיתי: 'נבוכדנאצר', 'טיטוס', 'סוציאליזם', 'השכלה', או שמא 'אתאיזם'? איזה מבין כל השמות הללו הוא השם האמיתי והמדויק שלך? וע"ז ענה לו היצר הרע: אין לי שם, אני משנה את שמי מפעם לפעם.

בתקופת בית ראשון קראו לי 'עבודה זרה', בתקופת בית שני קראו לי 'שנאת חנם', בזמן הראשונים קראו לי 'פילוסופיה יוונית', ובדורות שלאחר מכן 'השכלה', 'סוציאליזם', 'קומוניזם' וכו'... אם כן לע"ז אין שם, בכל דור ולפעמים אפילו בכל יום זהו משהו חדש, ולכן כשיעקב אבינו שאל את שרו של עשו מה שמו הוא ענה לו: אני לא אומר לך! אתה צריך לגלות זאת בעצמך! כל דור צריך לגלות איזו ע"ז ישנה אצלנו!" (נפש שמשון, אמונה עמ' שצט).

ויש לציין דברי הג"ר אליהו דסלר זצ"ל: (ספר הזכרון 'מכתב מאלהיו' ב' עמ' סט): "זה ברור שהתורה לא נשתנתה ולא תשתנה, אבל היצה"ר ותכסיסי המלחמה שלו משתנים מדור לדור, ע"כ גם אופני העצות איך להתגבר על היצר משתנים... בכל דור משתמש היצה"ר בדרכים חדשות ומחודשות, הוא משנה את תכסיסיו ותחבולותיו שבהן רוצה הוא לצוד את הבריות, וכדרכו הוא, כן גם עלינו לפעול. שומה עלינו להתאים את כלי מלחמתנו עם היצר בהתאם לדרכי מלחמתו, כלי זיין מיושנים אינם מתאימים לאויב המצויד בכלי נשק מחודשים" ע"ש. המוסר השכל מוכח מתוכו, שבכל דור עלינו לידע איך ובמה מתלבש היצה"ר במיוחד, ולטקס עצה איך ללחום עמו ע"פ דעת תורה לאור מלבוש יצה"ר של הדור הזה בס"ד. (הרחבנו בזה באור התורה פרשת וישלח)

‘על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה’ וגו' (לב, לג) - החיזוק מ'גיד הנשה' להצפייה להגאולה והישועה

לשון נפלא מאד מצינו בזוהר הק' (וישלח): 'וכל מאן דאכיל בתשעה באב, כאילו אכיל גיד הנשה! ולכא' זה אומר דרשני, שנשמע כמדרש פליאה, מה השייכות בין אכילה בתשעה באב לגיד הנשה? (עי' בשפתי כהן על התורה בביאור השייכות בין ט' באב לגיד הנשה). ועוד יש להתבונן בטעם מצוה זו שלא לאכול גיד הנשה לדורות, משום מה שאירע עם יעקב אבינו בהאבק עם שרו של עשיו, והגם שיש בזה דברים עמוקים מאד, נשתדל ליקח מוסר השכל למעשה מדבר זה.

וביאור נפלא בזה מצאתי בספר 'אהל משה' (פרשת וישלח, להג"ר משה שיינרמאן שליט"א) והדברים הם חיזוק גדול בצפייה להגאולה הקרובה:

נתחיל בדברים נפלאים שכתב בספר 'החינוך' במצות 'גיד הנשה' (מצוה ג) וז"ל: 'ובזכרם תמיד עניין זה ע"י המצוה שתהיה לזכרון, יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם, ורמז זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו, שבא בקבלה שהיה שרו של עשו, רצה לעקרו ליעקב מן העולם הוא וזרעו ולא יכול לו, וציערו בנגיעת הירך, וכן זרע עשיו מצער לזרע יעקב, ולבסוף תהיה להם תשועה מהם, וכמו שמצינו באב שזרחה לו השמש לרפואתו ונושע מן הצער, כן יזרח לנו השמש של משיח וירפאנו מצערנו ויגאלנו ב"ב אמן" עכ"ל. (והרשב"ם ז"ל פירש: "לזכרון גבורתו של יעקב, ונס שנעשה לו הקב"ה שלא מת" ע"כ).

נמצא עולה מדברי 'החינוך', שאחד מהטעמים שהתורה צויתה לנו שלא לאכול מגיד הנשה, הוא כדי לרמז לנו שלא תשתכח הבטחת הקב"ה לעמו, שהגם שבמשך הגלות יזיק לנו עשו רח"ל, כדוגמת מה שעשה עשו ליעקב בכף יריכו, אבל לבסוף באחרית הימים יבא משיח ויצילנו מעשו ודכוותיה, ויחיו כלל ישראל לבטח!

ולכן רק מי שאינו מאמין בזה, ואצלו חורבן ביהמ"ק הוא דבר סופי, לא שייך אצלו אבילות על החורבן, כי אצלו הביהמ"ק הוא בבחינת מת, ואין מתאבלין על מת יותר מ"ב חודש" כי גמירי לן שנשתכח המת מן הלב. לפיכך אדם זה אינו חושש להאיסור של גיד הנשה, כי מזה שאכל ושתה בתשעה באב (כמובן שאיירי כשאכל באיסור) בזה מראה שאצלו אין סיבה להתאבל, כאילו ח"ו אצלו שוב אין עתידות לבנין ביהמ"ק! ומראה בזה שאין שום זכר מגיד הנשה שיוחזרו, משא"כ כלל ישראל המאמינים בימות המשיח, ובית המקדש השלישי, אצלינו קיים אבילות על ביהמ"ק בכל השנה, ובמיוחד בתשעה באב, עד שנזכה לימות המשיח, ע"כ.

וראיתי להוסיף בזה כפתור ופרח, והוא מה שמצינו שם בפסוקים, שרק לאחר שניצח יעקב את שרו של עשו ונפרד ממנו וזרחה השמש, דכתיב 'ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנואל והוא צולע על ירכו', אז נאמר האיסור לאכול גיד הנשה, ולא נאמר קודם לכן לאחר הפסוק (כ"ו) 'ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבק עמו', ולפי החינוך הנ"ל י"ל, שרק לאחר שכבר האיר השמש ליעקב, אז נקבע סימן לדורות אחריו, שגם אנו בגלות נצפה להישועה שבודאי יבא, כמו שזרחה השמש ליעקב לאחר שלחם עם שרו של עשו. (מספר דביר קדשו, שם).

וכבר מצינו ענין זה בזוהר הקדוש (ח"א קע, ב) על ענין גיד הנשה, ונעתיק הדברים (מתורגם מפירוש 'מתוק מדבש'): 'ויזרח לו השמש, כי אז הזמן של יעקב להאיר ולשלוט, והוא צולע על ירכו, פירוש, אז בא זה לרמז כי בעוד שישראל הם בגלות וסובלים כאבים וצער וכמה רעות, כאשר יאיר להם אור הגאולה הנרמה לאור היום ותהיה להם מנוחה, אז יסתכלו ויתבוננו בעצמם ויכאבו עצמותיהם מכמה רעות וצרות שסבלו, ויתמהו עליהם איך היה להם כח לסבול כל כך צרות. בשביל זה אמר הכתוב 'ויזרח לו השמש', פירושו אז כאב לו ונצטער בעצמו על מה שעבר!" הרי שגיד הנשה מורה על הישועה שנזכה בביאת המשיח! 'אחכה לו בכל יום שיבא'! (הרחבנו בזה באור התורה לפרשת ויחי)

שם ישראל' כי שרית... ותוכל! - יש לנו כח להתגבר בכל! א

מהו שמו של היצר הרע בכל דור?

בענין הפגישה והמאבק בין יעקב אבינו ובין האיש' דהיינו 'שרו של עשו', מצינו כמה פסוקים בענין 'קריאת שם', בתחילה בקריאת שם של 'יעקב' לישראל', ואחרי זה אצל המלאך אשר לא הגיד ליעקב את שמו. ובודאי רבו הפירושים בעומק ענינים אלו, אבל נשתדל להתבונן בכמה נקודות של חזיון בנוגע במיוחד לדורינו.

בתורה כתיב (לב, כח-כט) "ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב. ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל", ויש להתבונן מהו עומק קריאת שם ישראל על שם 'כי שרית... ותוכל', ומה המעשי אבות סימן לבנים' המונח בזה?

ונתחיל להתבונן במה דכתיב בפסוק שלאחריה (לב, ל) "וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך, ויאמר למה זה תשאל לשמי", הרי שהמלאך לא רצה לגלות ליעקב את שמו. והטעם בזה ביאר רש"י ז"ל: 'אין לנו שם קבוע, משתנין לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים' ע"כ. וההבנה בזה לכא' הוא, ש'קריאת שם' הוא קביעות מהות הדבר, ויעקב אבינו רצה לדעת מהות כח שלו של עשו, וכמש"כ המלבי"ם ז"ל (שם): 'רצה לעמוד על מהות ענינו ועצמותו ותכלית בריאותו, שהשם מורה על העצמות'. ולזה השיב המלאך 'למה זה תשאל לשמי', שהרי אין לי שם קבוע לענין מיוחד, שיקבע מהותי וכוני, אלא הכל תלוי לפי התקופה.

ודבר זה הוא לימוד גדול לדורות, כמו שביאר הג"ר שמשון פינקוס זצ"ל:

"יעקב פגש את היצירה ושאל אותו לשמו, כלומר מהי מהותו כדי לדעת כיצד להישמר ממנו להבא, הוא שאל אותו מהו שמך האמיתי: 'נבוכדנאצר', 'טיטוס', 'סוציאליזם', 'השכלה', או שמה 'אתאיזם'? איזה מבין כל השמות הללו הוא השם האמיתי והמדויק שלך? ועל זה ענה לו היצר הרע: אין לי שם, אני משנה את שמי מפעם לפעם, בתקופת בית ראשון קראו לי 'עבודה זרה', בתקופת בית שני קראו לי 'שנאת חנם', בזמן הראשונים קראו לי 'פילוסופיה יוונית', ובדורות שלאחר מכן 'השכלה' 'סוציאליזם' 'קומוניזם' וכו' וכו'... אם כן לע"ז אין שם, בכל דור ולפעמים אפילו בכל יום זהו משחו חדש, ולכן כשיעקב אבינו שאל את שרו של עשו מה שמו הוא ענה לו: אני לא אומר לך: אתה צריך לגלות זאת בעצמך! כל דור צריך לגלות איזו ע"ז ישנה אצלו" (נפש שמשון, אמונה עמ' שצט)

הרי למדנו סוד גדול בתחבולת היצר הרע ומלחמתו שבכל דור ודור, שהוא תמיד משנה את שמו ופרצופו, לא הרי היצר הרע של הדור העבר, כהיצר הרע של הדור החדש. לכל דור יש יצר הרע מיוחד שעל בני אותו הדור להתגבר עליה, וכבר אמרו חז"ל (סוכה נב.) 'שבעה שמות יש לו ליצר הרע, ומנו שם: רע, ערל, טמא, שונא, מכשול, אבן, צפוני, ע"ש. (ועי' בספר 'תפארת צבי' להג"ר עזריאל קרלינשטיין זצ"ל, עמ' לו, שכתב ביאור נפלא בזה)

וראיתי מפרשים שדבר זה מרומז במש"א חז"ל (ברכות סא.) 'יצר הרע דומה לזיבוב', שדרכו של זיבוב שמגרשים אותו פעמים רבות והוא חוזר ובא, פעם על הפנים פעם על היד, וגם היצירה בא ללחום עם האדם פעם אחר פעם בכל מיני פרצופים! (הגר"י בלאור זצ"ל). וכלשון הגמ' (קידושין כט:) 'יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום' ויתכן שגם לכל אדם יש יצירה מיוחדת, שבעבורו הוא נברא להתגבר בו. והחוב מוטל עלינו, להכיר היצר הרע של התקופה, בכדי לדעת איך ללחום כנגדו ולהתגבר עליו, שאם אין מכירים מיהו השונא ומהו תכסיסו איך יתכן ללחום כנגדו!

ויש לציין מה שאמר הג"ר אליהו דסלר זצ"ל: (ספר הזכרון 'מכתב מאלוהי' ח"ב עמ' סט)

"זה ברור שהתורה לא נשתנתה ולא תשתנה, אבל היצירה ותכסיסי המלחמה שלו משתנים מדור לדור, על כן גם אופני העצות איך להתגבר על היצר משתנים... בכל דור משתמש היצירה בדרכים חדשות ומחודשות, הוא משנה את תכסיסיו ותחבולותיו שבהן רוצה הוא לצוד את הבריות, וכדרכו הוא - כן גם עלינו לפעול. שומה עלינו להתאים את כלי מלחמתנו עם היצר בהתאם לדרכי מלחמתו, כלי זיון מיושנים אינם מתאימים לאויב המצויד בכלי נשק מחודשים" ע"ש.

יש לכל ישראל כח ללחום עם כל מיני יצירה

ועכשיו נתבונן בקריאת שם 'ישראל' שהמלאך נתן ליעקב על שם 'כי שרית... ותוכל', הרי גילה לו בזה שיעקב אבינו מצד מהותו הוא כדוגמת 'שר' שיכול להתגבר על כל הבא כנגדו, אם זה מלאך, אם זה אדם, על כולם יכול להתגבר. דהיינו שכנגד כל מין יצר הרע, באיזה פרצוף ולבוש שיהיה, על הכל יש כח ליעקב אבינו ולעם ישראל להתגבר עליה! וסוד זה מונח בקריאת שם 'ישראל', שזה לעומת זה, כנגד מה שלשר של עשו אין 'שם' מיוחד, שבא בכל מיני שמות ופרצופים, כנגדו זכינו לשם 'ישראל' לזכור שיש לנו הכח ללחום עם כל מיני עצת היצירה!

וכמו כן, כל הדורות שבאו מיעקב אבינו אשר ב'שם ישראל' יכונה - יש את הכח הזה של 'ישראל' 'כי שרית... ותוכל'! ועלינו להכיר ולזכור את זה תמיד בכל מצב, שאנו שרים! אנו יכולים! יכולים להתגבר בכל מלחמה שבא לפנינו, יכולים להתגבר על שרו של עשו! יכולים להתגבר על המיד אחי מיד עשו! וכלשון החינוך ז"ל (מצוה תט"ז) "ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה. ולבו מסור בידו על כל אשר יחפוץ יטנו" ע"כ. ואם רק נהיה ערים ללחום בתחבולות כנגד השונא הגדול, אז נוכח לסייעתא דשמיא להתגבר על היצר הרע (עי' קידושין ל:). ואולי יש לכון להודות להשי"ת בברכת 'אור ישראל בגבורה' על זה שהקב"ה נותן לנו הכח והגבורה ללחום כנגד היצירה והנסינות! (כמש"כ בספר עלת תמיד).

הקב"ה נותן הכח להתגבר בנסינות!

ומכלל ענין זה, הוא ההכרה, שכל נסיון שהקב"ה מביא על האדם, הרי בכחו להתגבר בנסינון, שהקב"ה נותן הכוחות להתגבר בהנסינות שמביא לפנינו, והגם שהאדם מצידו לא יכול לו! אבל הרי הקב"ה עוזרו, והבא לטהר מסייעין אותו משמים! ויסוד זה יש ללמוד מש"א חז"ל (תגיה ה:) "כי קא ניחא נפשיה דרבי יהושע בן חנניה, אמרו ליה רבנן, מאי תיהוי עלן מאפיקורוסין, אמר להם 'אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם' כיון שאבדה עצה מבנים, נסרחה חכמתן של אומות העולם" ע"ש.

וביאר בזה הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, שרבי יהושע בן חנניה היה כח גדול להשתיק טענת האפוקרסין, וקודם שנפטר, היו חכמי ישראל דואגים מי יקח מקומו ללחום נגד האפוקרסין מכאן ולהבא! ולזה השיב 'ההינכם סבורים שלאחר מותי ישאיר הקב"ה את המצב כפי שהוא עכשיו? לא ולא! אלא אם 'אבדה עצה מבנים', דהיינו שאני כבר לא אהיה בעולם, ולא אוכל להתווכח עם הגויים, הרי שבמקביל 'נסרחה חכמתן של אומות העולם', חכמתם של הגויים תרד גם היא, ותוכלו להתמודד עם הנסינות הבאים לקראתכם! ומבואר מזה, שאין הקב"ה נותן נסיון לכלל ישראל אם הם במצב שלא יוכלו להתגבר עליה, שהכל במדה שאנו יכולים לעמוד בו, ואם יש לנו נסיון, בידוע שאנו יכולים לעמוד בו! (ברכי נפשי, שמות עמ' תד)

ויתכן שדבר זה מרומז גם במה שאמרו חז"ל (נדה ל:) שמשביעין את הנשמה קודם יציאתו לאויר העולם 'תהי צדיק ואל תהי רשע'. ויש שכתבו שענין השבועה הוא, שבכך ניתן בו הכח שיוכל לקיים מה שנשבע, וכח שבועה זו מלווה את האדם הזה, שיהיה לו הסייעתא דשמיא להתגבר בנסינות החיים! (תפארת למשה ב, קלב)

החרדים שהתגברו בנסינות - המה שניצלו בזמנים הקשים!

סיפר הג"ר ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל, כשבאו הנאצים ימ"ש לוויילנא, מיד כשבא האויב, רוב היהודים מקרב ה'משכילים' לא החזיקו מעמד, היו מהם שנעשו חסירי דעה, והאחרים נאבדו ולא נשאר מהם זכר רח"ל. דוקא היהודים החרדים נשארו. והטעם? מפני שיהודי חרדי מורגל לעמוד בקשיים ובנסינות (בשמחה), וכשבא למצב קשה יודע איך לסבול אותו, משא"כ מי שאינו מורגל לעמוד בנסינות! (מוסף שבת קודש, תשס"ב עמ' טז). ואנו למדים מזה, שתמיד כשלוחמים ומתגברים נגד נסינות הזמן, הרי האדם נעשה יותר 'גיבור הכובש את יצרו', ובזה בונה את כוחו להתגבר על כל הבא כנגדו בס"ד, אלא שעל האדם לזכור תמיד שיש לו הכוחות לעמוד חזק, ולכן נקרא 'ישראל' 'כי שרית... ותוכל'!

ולאבנת יסוד זה, עלינו לדעת יסוד תכלית הנסיונות בעולם הזה, שהרי כל דבר בזה העולם היא לנסות את האדם, כמו שביאר ה'מסילת ישרים' (בפ"א), ויש להבין מהו תכלית נסיונות אלו, אשר הם מעיקרי תכלית האדם בעולם הזה לעבוד ולעמוד בנסיון!

וביסוד הדברים מצינו לשון נפלא וברור שכתב הרמב"ם ז"ל (פ' וירא, כב, א) עה"פ ו'האלקים ניסה את אברהם, וז"ל:

"ענין הנסיון הוא לדעת, בעבור היות מעשה האדם רשות מוחלטת בידו, אם ירצה יעשה אם לא ירצה לא יעשה, יקרא נסיון מצד המנוסה, אבל המנסה יתברך יצוה בו להוציא הדבר מן הכח אל הפועל, להיות לו שכר מעשה טוב, לא שכר לב טוב בלבד. ודע כי השם צדיק יבחן' (תהלים יא), כשהוא יודע בצדיק שיעשה רצונו וחפץ להצדיק, יצוה אותו בנסיון, ולא יבחן את הרשעים אשר לא ישמעו. והנה כל הנסיונות שבתורה לטובת המנוסה" ע"ש.

וליתר ביאור כתב הגר"ר גדליה שארר זצ"ל (אור גדליה, פ' וירא):

"צריכים לדעת כי תכלית הנסיון הוא לרומם את האדם, כמו שאיתא בספרים שנסיון הוא מלשון הרמה כלשון הכתוב נס על ההרים, וזהו כונת הכתוב 'נתתה ליראיך נס להתנוסס' שע"י הנסיון נתרומם האדם. וכל נסיון שבא על האדם יש לו הכח להתגבר עליו ולעמוד בנסיון, כי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ואם נתנסה בנסיון זה צריך האדם לידע שיש לו הכוחות לעמוד בו. ותכלית הנסיון הוא להביא לידי גלוי אלו הכוחות הטמונים בתוכו, וכמו שמרמז ה'חידושי הרי"ם' בדברי חז"ל שאמרו אין עבד עברי נוהג בזמן שאין היוכל נוהג, כי אם אין לו מציאות לצאת לחירות, אין מקום לשעבודו" ע"כ. (אמנם יתכן שיש נסיון גדול שהיא כעושה לאדם, כענין ייחוד ה' לב פרעה, ואכמ"ל. וכאן המדובר בדרך כלל בנסיונות הרגילות).

'רבה אמונתך' – הקב"ה מאמין בך!

והנה בכל בוקר אנו אומרים: 'מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתי בחמלה, רבה אמונתך'. וראיתי מפרשים, שיתכן ש'רבה אמונתך' קאי גם על ה'אמון' שהקב"ה נתן בנו, דהיינו שהוא מאמין אותנו לעשות המבוקש מאתנו עם הפקדון היקר הזה של הנשמה הטהורה, וזהו חמלה גדולה מצד עצמו, שבכל יום ויום הקב"ה מוכן להאמין להאדם שינצל ההזדמנות להנהיג הנשמה למקומות הנכונים והראויים לה. (ע"י בני יששכר, תשרי מאמר ב אות כ).

ומכיון שהקב"ה נותן האמון בנו לשמור אוצרו הטוב כראוי, בודאי שעלינו להאמין בהכוחות שיש לנו לקיים עבודה זו, ואל יאמר האדם 'עזר אנכי', ואין בכחי לעמוד נגד הנסיונות והתאוות אשר אני חומד ומתאוה, אלא אדרבה ידע נאמנה שאם הקב"ה נתן לו נסיונות אלו, וגם החזיר לו הנשמה גם היום, א"כ בודאי יש בכחו לקיים התפקיד המבוקש כראוי, וא"כ כל חלש יאמר 'גיבור אני' וינצח בהמלחמה התמידית עם היצר הרע!

וגדולי ישראל זצ"ל הזהירו שבדורינו יש חלישות מיוחדת שבני אדם חושבים ש'אינם יכולים', שיתכן שאדם חושב 'איני יכול להתגבר בנסיון כך וכך' וכדומה, אמנם זה מעצת היצר הרע עצמו שמפתה להאדם שיחשוב שאינו יכול להתגבר, ובה האדם מפסיק ללחום כנגד יצרו הרע ח"ו, וחסר בהאמונה בכח הבחירה שיש לנו.

וכמו שכתב בזה הגר"ר יצחק הוטנר זצ"ל: "אבי אבות הטומאה של תקופתנו הוא הזלזול בצורת האדם... הוא בכח הבחירה הטבעי בצורה זו... הכפירה היותר סמוכה לאחרית הימים היא הכפירה בסגולת הבחירה של האדם, אשר מכפירה זו נובע כל הזלזול בצורת האדם של תקופתנו" (אגרות וכתבים מכתב מב). ובמאמר היה אומר: "הכפירה האחרונה היא הכפירה בכח הבחירה של האדם... כפירה זו בבחירה היא הכפירה האחרונה בהשתלשלות מהלכי הכפירה מדור דור... והרי שקר זה הוא הסתירה הכי תהומות לתוקף קדושת האמונה של כנסת ישראל, כי כבוד שמים עולה הוא דוקא מתוך האדם הבוחר" (פחד יצחק, פורים עמ' פ).

'התגברות המלחמה לפני עלות השחר'

ובאמת יתכן שהתגברות מלחמת היצר הרע בדורינו הוא מחמת זה גופא שאנו עומדים בסוף ימי הגלות, ושהגאולה קרובה לבא, ולכן הצד הרע מתגבר מאד כנגדנו. ואולי ענין מרומנו בפרשה זו, שמצינו בפסוק שהי"אבך זה בין יעקב לשרו של עשו היה 'עד עלות השחר', ויש להתבונן בזמן מיוחד זה של 'לפני עלות השחר', ומה בא ללמדנו? ויתכן לבאר עפ"י דבריו הנפלאים של ה'כלי יקר' ז"ל (שמות ו, א) שכתב בזה"ל:

"מהידוע שכך היא המדה, שבכל יום סמוך לעלות השחר החושך מחשיך ביותר מן חשכת הלילה, ואח"כ אור השחר בוקע ועולה, וכן בימות החורף סמוך לעלית השמש הקור הולך וגובר ולסוף הוא מנוצח מן השמש, ודבר זה טבעי, כי כל דבר טבעי המרגיש שבא כנגדו איזו דבר הפכי לו הרוצה לבטל מציאותו, אז הוא מתחזק ביותר כנגד נתנגדו, וימאן לענות מפניו ופועל בטבעו כל אשר ימצא בכחו לפעול, ולסוף הוא מנוצח כי גבר עליו ההפך. כמו כן מה שהרע פרעה לישראל עכשיו יותר ממה שעשה לשעבר זה מופת חותך שקרב קצו, ושומן הגאולה קרובה לבטל כל פעולותיו שלפרעה, ע"כ הוא רוצה להתחזק בפעולותיו" ע"ש.

ולאור זה י"ל, ששרו של עשו מתחזק ביותר 'עד עלות השחר', והוא בתקופה שלנו שהעידו גדולי ישראל שאנו עומדים לפני ביאת המשיח, ועד שיעלה עמוד השחר יתגבר יצר הרע בתחבולותיו הרבים, ואז יתקיים 'שלחני כי עלה השחר' ועלינו להתחזק כעת ביתר שאת ללחום נגד היצר הרע, בהכרה שאם נרצה באמת לבחור בטוב, אז יתוכלי – נוכל להתגבר כנגד היצר הרע והנסיונות!

ובאמת בגלל זה גופא שהרע מתגבר בדור הזה ללחום נגדנו, כמו כן גדולה הסייעתא דשמיא לעמוד כנגד נסיונות הדור! כמ"ש הגר"ר אליהו לאפיאן זצ"ל (לב אליהו עמ' שס"ה): "בדור שהסטרא אחרא גוברת, והטומאה מתרבה בעולם, כל מי ששב בתשובה בעת ההיא, מקבל סייעתא דשמיא, ומשפיעים לו קדושה וטהרה במדה מרובה ונפלאה! הרי לנו חיזוק גדול לעמוד חזק ב'תפלה ומלחמה' נגד עצת היצר הרע ונסיונות הדור, ללחום, וללחום, וללחום, עד 'שיעלה עמוד השחר' במהרה!

הלחם כנגד יצרו וזכה לברכות!

ויש להוסיף בזה דבר נפלא, שכשהאדם כן מכיר את כוחו להתגבר על יצרו הרע, ולוחם כנגדו תמיד, בזה יזכה לברכות טובות מהקב"ה, וכמו שמצינו אצל יעקב אבינו ע"ה, שבוה שלחם נגד שרו של עשו, וכנגד השפעת לבן ועשו, לכן זכה לשם 'ישראל' במקום שם 'יעקב', שהוא להודיע שבי'שרות' זכה להבכורה והברכות, ולא כרמאות כענין 'יועקבני זה פעמיים', ולכן נקרא ישראל מלשון 'ישר', ולא 'יעקב' מלשון 'עקב'. (משחת שמן, וישלח עמ' שה)

'הספינה שטבעה בים לא היתה שלך! ושוב לא התעלף!'

מסופר על יהודי עשיר, גביר מופלג, שהיה אחד מחסידיו של האדמו"ר ר' ישראל מרוזין זצ"ל, שבאו וסיפרו לו שאחת מאוניותיו הגדולות, שהובילו סחורות יקרות במיוחד, טבעה בים. למשמע הבשורה הלא טובה לא עמד לו ליבו של האיש, והוא התעלף במקום. המקורבים ובני ביתו מנסים להחיותו, והנה הוא שוב נופל לארץ ומאבד את הכרתו, וכך עוד פעם ועוד פעם. באו החסידים אל רבם ושאלוהו מה לעשות. אצר להם הריזינער: לכו ועוררוהו פעם נוספת, ואימרו לו שהיה טעות במסירת הודעה, והאמת היא שהאניה שטבעה בים אינה שלו. ואכן, כששמע הגביר את הבשורה, קם על רגליו וחזר להיות כאחד האדם, ולא התעלף יותר.

והנה בעוד שהחסידים חשבו שהרבי אמר מה שאמר רק כדי להרגיע את העשיר, התפעלו לאחר מכן לשמוע שאכן נודע הדבר, והספינה שטבעה לא היתה של עשיר זה, אלא של איש אחר! ניגשו החסידים אל הרבי מרוזין ושאלוהו: 'מנין ידע הרבי שהספינה שטבעה לא היה של עשיר זה? השיב להם הרבי: 'לא נביא אני ולא בן נביא אני, אבל כששמעתי שהחסיד שלי אינו מצליח להתגבר על הצרה שבאה עליו, ולמרות הפעמים הרבות שעוררוהו הוא מתעלף כל פעם מחדש, הבנתי שהספינה אינה שלו, שהרי הקב"ה אינו מעמיד אדם בנסיון שאינו יכול לעמוד בו!'. (הקדמה ל'עליו לשבח' ח"ב עמ' יג. ובספר 'אמרי אליהו' עמ' ג, הביא סיפור כזה אודות הגר"ר דוד בעריש מייזליש זצ"ל, רבה של ווארשא, שהיה גם גביר, ושהאדמו"ר היה הרבה מקצוען זצ"ל)

הדברי חיזוק של 'אמונתך בלילות!'

סיפור נורא סיפרו תלמידי האדמו"ר מאלכסנדר הי"ד, שקודם שהלכו למות על קידוש ה' בעת מלחמת העולם הנוראה, ואמרו 'רבינו! אנא תחזק אותנו כאן! ואמר להם: "דוד המלך אומר (תהלים צב, ג) 'להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות', ולכאורה לפי הדקדוק אינו מובן הפסוק, בשלמא 'חסדך' שיש חסדים ממך שהקב"ה נותן חסדים בעת בוקר ניחא, אבל 'אמונתך בלילות' היה לו לכתוב ואמונתו בלילות – שאנו מאמינים בהקב"ה אף במצב של לילה! אלא הביאור, שהקב"ה נותן נסיון לבן ישראל רק כשיודע ומאמין שהוא יוכל לעמוד בזה בעז ובגבורה, ואין הקב"ה מטיל עליו דבר שאין בכוחו לעמוד בו, וזהו 'אמונתך בלילות' הקב"ה מאמין בנו במצבים קשים של לילות, שלא נשבר ונחזיק מעמד ולא ניפול, אלא נתחזק בבטחון בד' ונעשה רצונו! (רמזי מחשבה, שבועות ע' עח)

חיים של הכרת הטוב והודאה להשם יתברך

יעקב אבינו הרגיש שהכל הוא מתנת השי"ת!

יִישָׂא אֶת עֵינָיו וִירָא אֶת הַנָּשִׁים וְאֵת הַיִּלְדִּים וַיֹּאמֶר מִי אֱלֹהֵי לֶךְ, וַיֹּאמֶר הַיִּלְדִּים אֲשֶׁר חָנָן אֱלֹקִים אֶת עֲבָדָךְ (לג, ה). הַגֵּר מֹשֶׁה שְׂמוּאֵל שְׁפִירָא זצ"ל לָמַד מִפְּסוּקֵי זֶה מוֹסֵר הַשֶּׁכֶל גָּדוֹל, וְהוּא לַחֲוִית חַיִּים שֶׁל הַכְרָה שֶׁהַכֹּל הִיא מִתְּנָה מֵהַשִּׁי"ת, וְלַחֲוִית בַּהֲרָגֶשׁ שֶׁל הַכְרָת הַטּוֹב לַהֲשִׁי"ת, וז"ל:

"מבואר כאן דבר מופלא, כי הנה ילדים שיש לאדם זהו מטבע הבריאה... האומנם אבינו יעקב אינו משיב בסתמא ילדי ה'ס' דבר רגיל וטבעי, כי אם הילדים אשר חנן אלקים, כי יודע ומרגיש הוא שאם יש לו ילדים הם מאת ה'! ואע"פ שעשו הוא השואל, ובוראי שלא בא יעקב ללמד אמונה והשגחה לכופר בעיקר, האומנם אין הוא מדבר בזה לעשו, כי אם דוּוּ היא שיחתו של יעקב, כפי אשר חי ומרגיש במציאות שכל אשר לו הוא מאת ה', ואת הכל הוא קורא בשם ה' וצדיק באמונתו יחיה! זאת ועוד אמר הילדים אשר חנן אלקים את עבדך, שלא זו בלבד שהוא חי שהכל בא לו מאת ה', אלא עוד הוא מרגיש שהכל הוא מתנת חנם מאת ה' בחסדו!

וכמה הודאה והכנעה תמידית היא לה' יתעלה כאשר כל חיינו מרגישים שכל אשר יש לנו הרי זה ניתן לנו בחסד וחנינה מאתו. ולא בילדים בלבד אלא בכל ענין צריכים לראות חסד ה', כל בן תורה הסובר סברא, עליו להרגיש דמתנת ה' היא כמ"ש 'חננו מאתך דעה בינה והשכל' ע"ש. (זהב משבא' עה"ת ע"ש).

ובאמת מצינו שענין ההודאה להשי"ת בתמידות היתה מדה עיקרית אצל יעקב אבינו, כמו שאמרו חז"ל ב'ספרי' (ואתחנן פסקא ל"ב):
 "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך, אהבהו בכל לבבך כאברהם אביך וכו', 'בכל מאדך' הוי מודה לו כי עקב אביך, שנאמר (בראשית לב, יא) 'קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות' ע"ש.
 ובמדרש תהלים (פרק ק"ח) אמרו: "אמרו להקב"ה 'מי יודה לך? אמר להם הקב"ה 'יאמר נא ישראל (יעקב) החדש שעשיתי עמו, לא יום ולא לשנה, אלא לעולם, שנאמר 'קטנתי מכל החסדים, אמרו לו (ליעקב) 'זכמה חסדים עשה עמך? אמר להם 'אין להם קצבה! אלא 'האלקים הרועה אותי מעודי עד היום הזה' (בראשית מח, טו) ע"כ.

להרגיש שהכל הוא מתנת חנם מהשם

ומצינו, שחובה עלינו ללמוד מהנהגה זו של הודאה להשי"ת מיעקב אבינו, כמו שכתב בזה 'רבינו יונה ז"ל' (שערי תשובה, שער ג' אות כ"ט):
 "לא נדמה בנפשנו הצלחתנו בצדקתנו ויושר לבבנו, אבל נאמין ונדע עם לבבנו כי הצלחתנו מחסד העליון ורב טובו, ובענין שאמר יעקב אבינו ע"ה 'קטנתי מכל החסדים ומכל האמת' ע"כ. (וע"ע. במש"כ באור התורה לפרשת חיי שרה, בענין מדת 'יש לי כל' של האבות)

וביתר הרחבה כתב בזה 'רבינו בחיי ז"ל עה"פ 'קטנתי מכל החסדים' וגו', וז"ל: "מכאן שראוי לאדם שיתבונן בתפלתו חסרון עצמו ופחיתותו, ואדנות האדון אשר הוא אליו עבד, זהו שאמר 'את עבדך'. ושיתבונן ברבוי חסדי השם יתברך וטובותיו עליו, וזהו שאמר דוד ע"ה (תהלים טו) טובתי כל עליך, יאמר מתבונן אני בדרכי השם יתברך שהוא אדון לכל העולם, מיטיב אותם טובות האדון על העבד, לא בחיוב רק חסד גמור, זהו 'טובתי כל עליך, כלומר איננה חיוב שתהא מוטלת עליך. ואחר שיתבונן בכל זה ישאל צרכיו, וכן אמר יעקב 'הצילני נא' ע"ש.

ובאמת עלינו להודות לה' על הזכות שיש לנו להזכיר את שמו יתברך, וכמשי"כ הגר"א ז"ל (באדרת אליהו, דברי הימים א, טו) על הפסוק 'הודו לה' קראו בשמו', 'פירוש, ע"ד שמצינו באבות כי כל מה שהיו עושין היו מיחסין להקב"ה, וז"ש כאן 'קראו בשמו'... התהללו בשם קדשו, פירוש, ראוי שתהללו על שזכותם להזכיר שם קדשו. וכן אמר יבטח בשם ה', ר"ל יבטח בזכות שמזכיר שם ה' דאם לא כן ה'ל"ל לבטוח" ע"כ.

ובענין זה מצינו, שיעקב אבינו היה רגיל להזכיר שמו של הקב"ה על כל עניניו, בביטוי הודאה תמידית להשי"ת על כל אשר היטב עמו, כמו שמצינו בפרשת תולדות (כו, כ) 'ויאמר יצחק אל בנו מה זה מהרת למצא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלקיך לפני, ועל זה הביא רש"י ז"ל (שם כא) "גשה נא ואמשך, אמר יצחק בלבו: אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר 'הקרה ה' אלקיך' ע"כ. הרי שיעקב אבינו היה רגיל להזכיר שבחו של השי"ת בתמידות, כי הרגיש שהכל הוא הטבה תמידית מאת הבורא יתברך שמו! והנהגה זו הוריש יעקב אבינו ליוסף בנו, כדכתיב (בראשית לט, ג) 'וירא אדוניו כי ה' אתו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו, ופירש"י 'כי ה' אתו: שם שמים שגור בפיו! ע"כ. הרי שגם יוסף היה שגור להזכיר שם ה' בתמידות.

אם ירצה השם - עצת ה' היא תקום!

ויש לדעת, שמונח כאן גם יסוד גדול אחר, שאם האדם רגיל להזכיר שם ה' בהכרה שהכל במתנה ממנו, הרי בזה גופה יזכה לריבוי השגחה פרטית מהשי"ת, שכלל שבוטח שהכל מה' - כן יזכה שיהיה ה' מבטחו! וזהו עצה נפלאה להצלחה תמידית, לעבוד על הבטחון בה', ולהיות רגיל באמירת 'אם ירצה ה', 'בעזר ה', 'ברוך ה', אם יהיה רגיל לומר זה בכונה, יזכה לסייעתא דשמיא. וכלשונו הנפלא של השל"ה הקדוש ז"ל (תורה שבכתב, בהעלותך):

'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו: י"ש רמז מוסר בכאן, על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה יאמר אם ירצה השם או בעזרת השם, למשל בלכתו בדרך יאמר הנני נוסע בעזרת השם יתברך, ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה. וכשבא למקום החניה או יחזור ויתן שבח ויאמר 'הנה בעזרת השי"ת באתי הנה ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה, נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו ובשעת מעשה ככה בכל פעולותיו".
 ועוד כתב בזה (שער האותיות, א, ערך אמונה ט"ו): "מכלל דבקות האמונה, שעל כל פעולה שרוצה לעשות, אפילו לזמן קרוב, יאמר: אעשה זה אם ירצה השם, הן שיהיה דבר גדול או דבר קטן, וסימנך 'עצת ה' היא תקום', 'היא ראשי תיבות אם ירצה השם, ואז 'תקום' ע"ש. הרי שכלל ש"ש שמים שגור בפיו כן 'היה השם עמו! וכידוע שכלל שהאדם בוטח בהשם, כן הקב"ה נותן לו יתר השגחה פרטית בחייו, מדה כנגד מדה!

שם השם לא מש משפתיו של החפץ חיים זצ"ל

סיפר נכדו של הגר"א איסר זלמן מלצר זצ"ל: סיפרה לי הסבתא הרבנית ע"ה, שבשנת תרפ"ה באחת השבתות לאחר תפילת המנחה, ניגש החפץ חיים זצ"ל לבימה בבית הכנסת בראדין והכריז: 'מורי ורבותי, מחר אעלה לארץ ישראל, ואני רוצה להפרד מכם כעת ולומר לכם שלום!
 כמה מבאי בית הכנסת התפלאו ותמהו כיצד זה קרה שהחפץ חיים לא אמר 'בעזרת השם'? והנה באותו ערב במוצאי שבת חלתה רעייתו של החפץ חיים, וכתוצאה מכך נאלצו לדחות את הנסיעה זמן רב, ולמעשה למרות רצונו העז של הח"ח לנסוע לארץ הקודש לא יצא הנסיעה אל הפועל כידוע.
 בשעה שהסבתא סיפרה את המעשה, ישב רבינו בחדר הסמוך ושקד על תלמודו, משסיימה יצא רבי איסר זלמן מחדרו, ניגש אלינו ואמר 'את העיקר שכחת להדגיש ולספר שהחפץ חיים זצ"ל נהג לומר תמיד 'בעזרת השם', ואפילו כאשר אמר 'אני הולך לחדר השני' היה מקפיד לומר 'בעזרת השם הנני הולך לחדר השני' ע"כ.
 (אוצרות התורה, פרשת וישב). והגר"א אלחנן וסרמן זצ"ל העיד על רבו החפץ חיים זצ"ל, ששם ה' לא מש משפתיו, וכל דבר קטן כגדול עשה למען שמו יתברך, ואף כאשר התכוון לחתום את שמו על קבלה והטביל את הקסת בדיו אמר 'לשם השי"ת'. (יאר אלחנן ח"א עמוד יד)
 והנה הגר"א יחזקאל אברמסקי זצ"ל הוסיף בזה: 'מן הסתם תביעה כזאת היא דוקא מאדם גדול כהחפץ חיים, שהקב"ה מדקדק עמו כחוט השערה'. (מלך ביופיו עמ' 316). אמנם ביכלתנו ללמוד מהנהגה זו, לכל הפחות להתרגל באמירת 'אם ירצה השם' כמה פעמים ביום, ולהרגיש למעשה ש'על פי השם יחנו ועל פי השם יסעו'!

ודברים ברורים כתב בזה רבינו יונה ז"ל (משלי ג, ו) עה"פ 'בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך', וז"ל:

"פירוש, בכל פועל אשר תבקש לעשות זכור את ה' יתברך וקוה אליו להצליחך בו, ותלה בו בטחונך והשב אליו לבך, כי אין הפועל בידך, והוסיף המקרא הזה על מה שאמר תחלה "בטח אל ה' בכל לבך", כי יש מי שבוטח בה' יתברך בכלל ומאמין כי הכל בידי שמים ובוטח בו, ולא יבטח באדם ולא בכחו ושכלו, ואך לא ישוב ענין הבטחון אל לבו בפרטים, ר"ל בכל מעשה אשר יעשה, ע"כ אמר בכל דרכיך דעהו, פירוש בכל פרטי מעשיך בכל דרך ופעולה, זכרהו והשב אל לבך כי אין לך כח ויכולת בפועל ההוא, ואיננו בידך רק ביד ה', ותלה בו תקותך וצפייתך לחסד ה' יתברך וכו', וזה הענין נכבד מאד, וע"י ההרגל הזה תקבל הנפש המתאווה אל הבטחון.

ודע כי יש אנשים שעניניהם אל ה' במעשה גדול, כמו אם יבקשו לפרוש בים לסחורה, או לצאת בשיירה, ובמעשה קטן וכשהוצרך ללכת אל מקום קרוב או בעיר עצמה. כד הקמת, בטחון לא יזכרו את ה', מפני שהפועל קל בעיניהם, וברור בדעתם כי יעלה בידם, או מפני שלא יגיעם הפסד מרובה אם יבטל מעשה ההוא ולא יעלה בידם. ע"כ אמר בכל דרכיך דעהו, בדבר גדול או קטן, כי אחר שכל הפעולות תלויות ביד השם וכל ההצלחות בחסדו, חייב אדם לזכור בכל מעשיו, כי אם יצלח המעשה בידו והוא לא זכר בו את ה', ולא נשא עינו בו אל ה', קיצר בחוק העבודה עכ"ל.

עצה לחיים של שמחה – חיים של הכרת הטוב!

ובאמת הנהגה זו מתחיל בהכרה עמוקה של הכרת הטוב להשי"ת על כל נשימה ונשימה, שכש'מכיר' שהכל במתנה, ולא ש'מגיע' לו שום טובה סתם, אז כשזוכה לשום טובה, כיכר בערכה וישבח לה' שהטיב עמו! (כמש"כ לעיל). וכבר אמרו חז"ל (בר"ר יד, ט) על הפסוק 'כל הנשמה תהלל קה' יעל כל נשימה ונשימה תהלל קה', והמובן הפשוט הוא, שהרי כל נשימה היא מתנה מהבורא עולם, והיא גם נס נפלא איך שהגוף חי בכל רגע ורגע, ועלינו להלל לה' על כל רגע ורגע. וכל מי שהיה בבית חולים וראה המכונה ה'מאנאטר' של החמצן, הרי יכול לראות לפניו כל נשימה ונשימה אם היא כבדה או קלה וכדומה, אבל ביום רגיל אנו 'שוכחים' שאנו נושמים בלי מחשבה, ועלינו להזכיר לעצמינו מציאות זה!

ומי שבאמת חי 'חיים של הכרת הטוב', הוא יהיה אדם מאושר ושמח, שלעולם יהיה 'שמח בחלקו', שמכיר שיש לו כל מה שצריך בבחינת מה שאמר יעקב אבינו י"ש לי כל, שמכין שחי בהכרה שהכל הוא במתנה מאת ה', לא הרגיש שחסר לו משהו! וכמו כן מי שמכיר בהטובות המרובות שמקבל בכל יום מהשי"ת, לא יתעצב אם חסר לו מה שאין לאחרים. ובאמת החילוק שבין 'נוטלי' שהיא מדה רעה, לבין 'מקבלי', הוא ההכרת הטוב של המקבל, שמכיר שהנותן הטיב עמו, וכל זה בא מרוב אהבת הנותן (עי' רש"י ביצה טו. ד"ה צריך להודיעו). ואדם כזה יכיר טיב החיים, שינצל כל רגע מהחיים שלו, כיון שידע שהכל הוא לו במתנה מאת ה', ולא כ'מגיע' לו!

הזקן התחיל לבכות: 'כמה אני חייב להבורא עולם!'

ושמעתי סיפור בזה אודות יהודי זקן בן שמונים, שנחלה ב'קראונו' ושהה בבית החולים לכמה ימים על 'מכונת חמצן', ובי"ה שהוטב מצבו במהרה, וכשהכין לצאת מבית החולים, והוצרך לחתום על כמה דברים קודם צאתו, אז בא איזה ממונה ואמר לו שהסך הכל של הטיפול לאותן הימים בבית החולים עולה לכמה אלפי דולר! בשמעו זאת הזקן, התחיל בוכה כתינוק...

אז אמרה לו הממונה ברחמנות 'אתה בוכה על המחיר הגבוה? אל תדאג, אולי נוכל לסדר משהו עם ה'קופת חולים' וכדומה שישלמו חלק מהחובו, ולזה ענה הזקן – 'זה שקנה חכמה' בקול בוכים: 'אני לא בוכה על החוב, אני בוכה על כל השמונים שנה שהייתי יכול לנשום בלי 'מכונת חמצן', אלא מחסדי הגדולים של הבורא עולם, ומעולם לא חשבתי כמה אני חייב 'לשלם' להקב"ה על ה'שהייה' בעולם הזה כל כך הרבה שנים, אם על כמה ימים הבית חולים רוצה אלפי דולרים, כמה עלי 'לשלם' להקב"ה?! – הבה נודה להשי"ת על כל הטובות עכשיו, ולא נמתין לימי זקנה או לאחר תקומה מחולי ח"ו, אלא נודה לה' תמיד!

הכרת הטוב לה' – הדרך לחינוך האמונה!

ומכלל עבודה זו הוא, להתחזק בכונה הראויה ב'מאה ברכות', ובפרט בברכת 'אשר יצר', וכמו שהסטייפלער זצ"ל יעץ פעם למלמד איך לעורר ילדים לכוונה בברכות, בתור דוגמא הוא ציין את ברכת 'אשר יצר' ואמר, שצריך להמחיש לילדים שבבתי חולים שוכבים מאות חולים עם קשיים בנשימה או באכילה או בעיכול, ושאר מיחושים רח"ל, והחולים צמודים לכל מיני מכשירים שונים שמקל עליהם את מחלתם. ואם כן כאשר האדם זוכה ובס"ד איננו שוכב בבית החולים, ואיבריו וגופו עושים את תפקידם ללא עזרת מכשירים רפואיים, כמה עלינו להודות להקב"ה על כך. ואיך אנו יכולים להודות לו? ע"י שנתבונן בברכת אשר יצר לברך בכוונה, ולא לחטוף את הברכה כמצות אנשים מלומדה, וע"י שישבירו להם כל הני"ל בודאי יתרגלו לברך אשר יצר בכוונה, וסיים ואמר, שגם המלמד בודאי יהיה לו מזה תועלת גדולה! (מספר הבו לה' כבוד, להגר"י קולדצקי שליט"א)

הרי שעלינו להתחזק בזכירת כל הטובות שהשי"ת עושה אתנו בכל עת ובכל שעה, ולברכו ולשבחו מעומק הלב, ולהתרגל בזכירת שם שמים על כל פעולתו לומר 'אם ירצה ה' 'בעזרת ה' וכדומה, ונזכה לחיות חיים של הכרת הטוב להשי"ת, ולהיות תמיד שמח בחלקינו עם מנוחת הנפש בבטחון בהשם!

אמר לו אליהו הנביא: 'על כל דבר תאמר אם ירצה השם' ואז תצליח!'

בספר 'אליהו הנביא' (עמוד לו) הביא מעשה נפלא מאד (בשם ה'מדרש' והובא בקיצור בספר 'חדרי בטן' להחיד"א עמוד נ'), וכך מסופר שם:

מעשה באדם עשיר שלא היה לבו שלם באמונה ובהשגחה פרטית, בלבבו סבר תמיד כי את כל עושרו וכושרו ובעוזה ידו רכש, פעם אחת יצא לשוק על מנת לקנות שוורים, פגע בו 'אליהו הנביא' שנראה כסוחר, שאלו אליהו 'להיכן אתה הולך', אמר לו 'לשוק אני הולך לקנות שוורים', אמר לו אליהו 'אמר אם ירצה ה' או אם יגזור ה' יתברך! השיב לו הסוחר 'הרי המעות בכיסי והדבר תלוי אך ורק ברצוני', השיבו אליהו 'אם כך אתה אומר לא תצליח'. ואכן כאשר המשיך הסוחר בדרכו נפל כיס המעות מאמתחתו בלא שהרגיש בכך, ראה אליהו את הכיס והניחו על סלע בלב היער במקום שאין בני אדם עוברים שם, הסוחר הגיע לשוק ולאחר גיעה רבה מצא שוורים מובחרים, וכאשר רצה לשלם עבורם הבחין שהמעות אבדו לו, וחזר לביתו בפחי נפש.

אחר זמן מה נטל שוב מעות ויצא מביתו אל השוק לקנות שוורים, הפעם בא אליהו בדמות זקן, וחזר על שאלתו כפעם הקודמת, כשראה שעדיין אין אומר מה שלמדו, אמר לו שנית 'אמר אם ירצה ה' או אם יגזור ה', כיון שהסוחר לא שעה לדבריו גם בפעם הזאת הפעיל עליו אליהו תרדמה, כשנרדם נטל ממנו את כיס המעות והניחו אצל הכיס הראשון במעבה היער, כאשר הקיץ הסוחר משנתו וראה שהכסף נגנב ממנו שב לביתו בצער רב, בהתבוננו בשני המקרים שקרו לו הגיע למסקנא כי בודאי יד ה' בדבר, והעונש הגיע לו מאחר שלא שמע ל'אליהו שלימדו להאמין בהשגחת הבורא יתברך, מיד קיבל על עצמו שמאותו יום ואילך יאמר אם ירצה ה' על כל דבר שירצה לעשות.

כאשר יצא בפעם השלישית אל השוק, נגלה אליו אליהו בדמות נער עני המבקש עבודה, שאלו אליהו 'להיכן אתה הולך', אמר לו 'הנני הולך לשוק לקנות שוורים אם ירצה ה', ברכו אליהו בברכת הצלחה ובקשו שאם יודקק לעזרה בהנהגת השוורים יקרא לו, אמר לו הסוחר 'אם אך יעזור לי ה' יתברך שאקנה שוורים אשכור אותך לעזור לי', הצליח הסוחר בדרכו ומצא שוורים מובחרים בזול ושכר את הנער להנהיגם, בדרכם הביתה ברחו לפתע השוורים לתוך היער, רדף אחריהם הסוחר עד שלפתע נעצרו ליד סלע ועליו מצא מונחים שני הכיסים שאבדו לו, שמח סוחר והודה לה', והמשיך בדרכו עם הנער והשוורים, כאשר הגיעו לביתו נעלם לפתע הנער, אז הבין הסוחר כי יד ההשגחה העליונה היתה בכל אשר אירע לו, וקרא על עצמו את הפסוק איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת. ע"כ המעשה. (הובא באוצרות התורה, וישב)

הכרת בהחשיבות שלנו שלא יהא 'צדיק מט לפני רשע'

בפרשה זו איתא במדרש (בר"ר עה, יא) "באותה שעה שקרא יעקב לעשו 'אדוני', אמר לו הקדוש ברוך הוא 'אתה השפלת עצמך וקראת לעשו אדוני ח' פעמים, חייך אני מעמיד מבניו שמנה מלכים קודם לבניך, שנאמר (בראשית לו) 'ואלה המלכים אשר מלכו אדם לפני מלוך מלך לבני ישראל' ע"כ. ומבואר מדברי המדרש שהיה כאן איזשהי תביעה על יעקב אבינו במה שקרא עשו 'אדוני' שמונה פעמים, והשפיל עצמו לפניו. אמנם מאידך גיסא מצינו במדרש (שם, ה) שרבי כתב איגרת לאנטונינוס 'מן עבדך יהודה למרן מלכא אנטונינוס', ושאל אותו רבי אפס 'רבי מה אתה מבזה על כבודך?' אמר ליה 'מה אנא טב מן סבי, לא כך אמר 'כה אמר עבדך יעקב! ומבואר מזה דאע"פ שהיה טענה על יעקב אבינו על מה שהשפיל את עצמו לפני עשו, מ"מ למד רבינו הקדוש מזה הלכה להתנהג כן עם אנטונינוס, וע"כ ששני הדברים אמת ואין סתירה ביניהם.

'צדיק מט לפני רשע' היא היפך הבריאה

הג"ר לייב מאלין זצ"ל, עמד בענין זה במאמר זיגבה לבו בדרכי ה', וגילה לנו יסודות גדולות בענין זה, ונצטט כמה מדבריו הנפלאים, ואלו תוכ"ד:
הנה זה ברור שאין הכוונה כפשוטו שיעקב באמת הכניע א"ע לפני עשו כששלח לומר לו 'אדוני', שהרי אחרי כן הכין את עצמו למלחמה להורגו, כמבואר ברש"י (לב, ט) שהתקין עצמו לשלושה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה. וע"כ דכל מה ששלח לומר לו 'עבדך יעקב' לא היה אלא הנהגה בחיזיונות, שכך צריך להתנהג, אבל בודאי בפנימיותו לא היה ליעקב שום הכנעה, אלא שהיה מוכרח לעשות כן. אמנם אע"כ הרי סו"ס היתה על יעקב אבינו תביעה, וכדמצינו במדרש 'אמר לו הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר כה אמר עבדך יעקב', וע"ז אמרו חז"ל (שם) שעל כל אדוני שאמר יעקב הומלך מלך א' מעשו לפני מלך למלכי ישראל. וצריך להבין שכיון שנהג כפי שהיה צריך לנהוג, א"כ מהו התביעה על יעקב אבינו ע"ה.

ובדי לבאר הענין, נקדים את תחילת דברי המדרש הנ"ל (עה, ב) "רבי יהודה בר' סימון פתח 'מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע' (משלי כה, כז) כשם שאי אפשר למעיין להרפס ולמקור להשחת, כך אי אפשר לצדיק למוט לפני רשע, אמר לו הקב"ה לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר כה אמר עבדך יעקב" ע"כ. וכתב בזה רבינו יונה ז"ל (שע"ת ג', קמ"ט) "פירוש כאשר ירפוש האדם את המעיין ברגליו ידלח מימיו לפי שעה, אחרי כן ישקטו המים ויהיו צלולים כבראשונה, כן הצדיק כאשר הוא מט לפני הרשע, לא תשפל מעלתו ולא תמעט בעבור זאת, ואם הוא עכור לפי שעה, שבע יפול צדיק וקם, וישוב לאיתנו וכבודו" ע"כ. ונראה דבדמיון למעיין נרפש ומקור משחת וכו', מבואר בזה דבר נורא, דמה שכשצדיק מט לפני רשע, אין זה אלא לפי שעה, הוא משום דעצם מה שהצדיק נכנע לפני הרשע הוא היפוך הבריאה, כי כל תכלית הבריאה והיצירה היא שהרשע ימוט לפי הצדיק, וכשהוא בהיפך, נשלל החיות מבריאה, ועל כן כשהצדיק מט לפני רשע אין זה יכול להיות אלא לזמן מועט, כמו המעיין הנרפש במימיו לפי שעה וחוזר לאיתנו, כן הצדיק המט בפני רשע, כשיקום תשוב הבריאה לאיתנה וכבודה. והענין הוא, שמכל הבריאה בכללותה ומכל פרט ופרט שבה, צריכים לראות מי הוא שליטו של עולם, והשליטה הוא כבוד שמים, וזהו כל תכלית הבריאה לראות את כבוד שמים, וד"ז רואים ע"י הת"ח דוקא המקדש ש"ש בכל הליכותיו.

וכמו שמבאר רבינו יונה ז"ל (שם, קמ"ח) וז"ל: "כי הדבר ידוע אשר מדרכי קידוש השם יתברך להודיע בכל מבטא שפתים וכל אשר ירמוז עינים, ובכל הנהגה ופועל ידים, כי יסוד נפש האדם וצבי כדיו והטוב העיקר והתועלת אשר בו, עבודת השם יתברך ויראתו ותורתו, כמו שנאמר כי זה כל האדם, וזה הדבר כבוד אלקים, והבזים לתלמידי חכמים ויראי שמים מבטלים הידיעה הזאת, ומראים ההיפך בהנהגתם, וכאילו אומרים אמור אין העבודה עיקר, וכי הכבוד וההדר להצלחת עניני העולם, וכי שורש דבר נמצא בו מבילתי עבודת השם יתברך, והם מחללים את התורה, על כן יאבדו תוך הקהל ויכלו בפייהם, כי הם עובדים את ה' מבלי עסק התורה, הלא הדבר ידוע כי אין העבודה מתקיימת בלתי על ידי לומדי התורה אשר יהגו בה יומם ולילה... על כן יכבדו עבדי השם יתברך את חכמי התורה לכבוד השם יתברך, ולהודיע כי עבודתו לבדה עיקר הנמצא" ע"ש. והיינו שאף שהם עובדים את השם, מ"מ מבלי עסק התורה אין העבודה מתקיימת. ואנו רואים את זה גם עכשיו בזמנינו שיש אנשים שאומרים שיש עבודת ב' מבלי התורה, וכל זה היפוך הבריאה, כי העיקר צריכים להכיר שהשליט בעולם הוא התורה, ואף שיש טבע בבריאה, צריכים לדעת שהכל הוא בבחינת שפחה להבעל הבית שהוא התורה! ומכל זה מבואר כמה חמור הענין של 'צדיק מט לפני רשע', שע"ז מראה שיש ממשלה לרשע, ולכן כשצדיק מט לפני רשע זה רק לרגע קט, אבל מ"מ כשמהלך לרשע יש בו העוון המכלה מנפש עד בשר, משום שהוא נגיעה בעיקר הבריאה. ולכן יעקב אבינו אף שלא מט כלל לפני עשו שהרי הכין את עצמו למלחמה כנגדו, ונהג כפי מה שהיה צריך לנהוג, מ"מ כיון שהראה בעצמו כלפי חוץ כן, וסו"ס היה בזה דבר שהוא נגד הבריאה, ע"כ נתגלגל מזה גלות רומי.

שלא להכניע את הטוב וה'נאור הקדושה'

וכאן הוסיף הג"ר לייב לימוד והנהגה למעשה:

וצריכים לדעת, כי בכל אדם ואדם יש בו מיניה וביה את הענין של 'צדיק מט לפני רשע', כי כל אדם צריך להתבטל למעלות הטובות שיש בו, וכשאדם עושה להיפוך מזה, שהתבטל לחלק המבקש להשתוות לה'עולם' אשר בו, הרי הוא בגדר 'צדיק מט לפני רשע', כי מפני מה אדם כופף עצמו לה'עולם' מפני שאין התורה עיקר אצלו! ועל מה אדם מפקיר כל תורתו בשביל דברי הבל? משום שהוא עבד לתאוותיו! והרי חובתו של האדם הוא להיות עבד לחלק הצדיק שבו, ולא לחלק החפץ להשתוות לה'עולם' אשר בו.

ולמה אדם שרק יוצא מחוץ לבית המדרש, נעשה עניו ושפל בעיני עצמו, הרי אדרבה, בחוץ צריך לחשוב מי ידמה לי הרי אני לומד תורה, והרי התורה נותנת לו את כל המעלות, והיא עמוקה ורחבה מאד, ומקיפה מא' ועד ת', וכשלאדם ח"ו אין את ההרגשה הזאת, הרי הוא בבחינת 'צדיק מט לפני רשע', שהוא הכנעה של הטוב, כמו הכנעה של צדיק מט לפני רשע, וענין זה עמוק מאד ומקיף היקף גדול! - ע"כ מדברי הג"ר לייב מאלין זצ"ל, והדברים נפלאים! (מאמר זה נדפס בסו"ס 'מתורתו של הגאון רבי אריה לייב' עמ"ס ב"מ, ע"ש שהרחיב עוד בזה. וכיסוד זה כתוב ב'דעת תורה' וישלח להג"ר ירוחם ליבוביץ זצ"ל, וע"ע ברבינו בחיי ז"ל ריש פרשת וישלח. ועוד בענין היסוד של רבינו יונה הנ"ל ע"ע ב'יסוד נפלא' כע"ז מהג"ר ישראל ווינטרויב זצ"ל, בספרו 'עניני ישראל', עמ' תלח, שמבאר ענין החסרון ליקח חייל פרטי על חשבון ע"ש. וע"ע בסו"ס קובץ הערות סי' י' אות יט).

התפלה והחיזוק ביציאתו מבית המדרש

ולאור הנ"ל יוצא, שחובה על תלמידי חכמים העוסקים בתורה להכיר ערכם הרם, שהרי 'מאן מלכי רבנן', וצריכים לידע שכל הבריאה עומד עליהם, והם חיילי המלך שגוברים במלחמה, וח"ו לא להרגיש בעצמם מחשבות של שפלות כלפי עמי הארץ ויושבי קרנות. וכבר מצינו בחז"ל שחששו שלא יבא העוסק בתורה לידי מחשבה כזו, שאמרו במסכת ברכות (כח:) "ביציאתו (מבית המדרש) מהו אומר 'מודה אני לפניך ה' אלקי ששמת חלקי מיושבי ביהמ"ד ולא שמת חלקי מיושבי קרנות... אני רץ לחיי עוה"ב והם רצים לבאר שחת" ע"כ. ולכא' תמוה, דלמה לא סגי בזה שיתן הודאה על חלקו, ומדוע הוצטרך להשפיל את יושבי הקרנות כ"כ לומר שהם רצים לבאר שחת?

וביאור נפלא כתב בזה ה'תפארת ישראל' (בבועז שם) וז"ל: "דמי שיושב חבוש וגלמוד בביהמ"ד טמון בירכתי בית העיון הקדוש, אשר בתוך זמן זה הכל הוא בחוצות

ובשוק העולם מלא מרצת ותנועה, והבנ"א הסוחרים והפועלים יוצאים דחופים ומבוהלים בדבר העסק החומרי, להשתדל בחריצות אחר ריבוי הממון והקנינים, באמת הת"ח הזה המתבודד כשיוצא מדלת ביהמ"ד החוצה, נראה בעיני עצמו... כעצל טמן ידו בצלחת, וכמתרפה במלאכת החיים, ועל כן צריך הת"ח לדבר בעצמו אל לבו דברים יורדים חדרי בטן וגופחים רוח חיים תוך פנימיות נפשו, להרגיש גודל יקרתו וכנשר יגביה עוף על כל השואפים על עפר הארץ בהבלי הזמן, וע"כ השליך דברי גנות ובזיון כנגד השוגים והמבלים ימיהם בטרדות העולם העובר, תוך התורה שנתן לה' על חלקו" עכ"ל הנפלא.

'להכנס לרחוב לא די בתפלה ובקשה'

ובעין דברים אלו ממש, היה אומר הג"ר אלעזר שך זצ"ל בשיחה לתלמידיו, דברי חיזוק כהכנה לבין הזמנים, ובוה פתח שיחתו: "שינוי (ברכות כח): 'רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה וכו', ואמרו בגמרא, תנו רבנן בכניסתו מהו אומר יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חבירי, ולא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא וכו'. ביציאתו מהו אומר 'מודה אני לפניך ה' אלקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת' ע"כ. תפלה זו אנו אומרים קודם הלימוד וכן בהדרג.

וכאן שאל הרב שך זצ"ל: "לכאורה גם ביציאתו מבית המדרש היה צריך להתפלל שלא יכשל, שהרי ביציאתו מבית המדרש הוא עומד לפני כניסתו לרחוב, והיה צריך תפלה חזקה יותר שלא להכשל, שהרי הרחוב הוא מקום שונה לגמרי ויש בו מכשולים.

והנראה מזה שלהכנס לרחוב לא די בתפלה ובקשה שלא להכשל, אלא אז צריך לזכור ולדעת כמה יש להודות על ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש, וזו היא התפלה הגדולה ביותר שלא להכשל, כי בזה שזכר תמיד 'ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, שאני משכים והם משכימים שאני רץ והם רצים, ע"י זכירה זו תהיה זהירות ממכשול'! (מחשבת מוסר ח"ב, עמ' קכט).

ופעם התבטא בזה הרב שך זצ"ל: "בן ישיבה שאינו מרגיש את הרגשת האושר בזה 'ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות' – אינו יודע בין ימינו לשמאלו!" (מחשבת מוסר ח"א, עמ' קפב).

חובה על כל ישראל להכיר בערכו וחשיבותו הרם

ובאמת זה נוגע לכל יחיד ויחיד בישראל, שצריך להכיר ערך עצמו בדרך יזיגבה לבו בדרכי ה" ולזכור שהוא בן מלך לאבינו שבשמים, שהרי 'כל ישראל בני מלכים הם, ושלא נברא העולם אלא בשבילו, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין לו.) 'חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם', ופרש"י: "כלומר חשוב אני בעולם מלא, לא אטרד את עצמי מן העולם בעבירה אחת וימשוך ממנה" ע"כ. ועי"ז הוא מקדש את ה' כמש"כ הרמב"ם ז"ל: "וכל הפורש מעבירה... אלא מפני הבורא ב"ה כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו, הרי"ז מקדש את ה'" ע"כ. וזה עצה נפלאה שבכוחה ניתן להתגבר על הרבה נסיונות, ולנצח במלחמת היצה"ר אפילו כשהוא נמצא בחדרי חדרים, כי תמיד הוא מכיר ערך עצמו, ויש לו גאווה ועזות דקדושה.

ולשון נפלא כתב בזה היעב"ץ זצ"ל (בהקדמה לסידור בית יעקב עמוד י"ט) וז"ל: "שיש לנו לילך אחר מדותיו ית' כל האפשרות גם בזה להתגאות על מה שלמטה ממעלותינו, ר"ל שנדע ונכיר ערך צורת הנפש הקדושה שהיא עצמותינו האמתית, היותה חלק אלוך ממעל כנודע, ולא נשעבדנה לפחות וגרוע... וכל מה שהאדם נלכד במצודת יצה"ר בא לו מחמת ששוכח יחסו הנורא ונפלא כי בן מלך הוא... לפיכך עצה טובה גדולה וחשובה היא, מי לה' אלי, ידע ישראל כי ה' הוא מתגאה בו... והשי"ת גאותן של ישראל כאמרו ואשר חרב גאותך, וכי אין לנו להתגאות בזאת גאווה גדולה ונפלאה שאין למעלה הימנו בערכנו, והוא שהכתוב משבח יהושפט ויגבה לבו בדרכי ה', שאם ישם זאת נגד עיניו תמיד ינצל מכל רע, ולא יתפעל ממלחמת העבדים הכפופים לו אם ירצה ולא יכניע היקר לוולל" וכו' עכ"ל.

וכדברים נפלאים אלו כתב גם הג"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל ('ערוך דבש א, טו) "אבל חובה עליו לזכור בכל עת כי בן מלך גדול ונורא אנחנו, ולא יאות לנו לנהוג כמנהג פחותים הראויים לכפריים, וזו היא תכלית מחלתנו שאנו שוכחים שורש נשמתנו ממקור נורא ונשגב... ויותר טוב שנתגאה לנהוג סלסול בעצמנו, ולומר אנחנו בן מלך מלכים ב"ה, ולא נאות לנו לפי כבודינו להתנהג כמעשה שאר העכו"ם ממשפחות האדמה, וראוי לנו להתנהג כפי שרשנו וכראוי להיות גדולים במעשה בתכלית ההבדלה וריחוק מן יתר בני אדם, למען יכירו וידעו כי לא כצורם צורנו. גאווה כזו מותרת דיו היא גאווה הנרצית מה, שזיכור כל היום בכבודו ובמעלתו להתנהג עצמו בו כפי הנאה להתנאות לערכו ערך גבוה עליו" ע"ש שהאריך בזה.

ונסיים בדבריו של הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל (משנת רבי אהרן ח"א, עמ' קנז): "בדרך כלל אין האדם מכיר חשיבותו הנוראה הזאת, והוא מכיר את עצמו אך מצד הפחיתות שבו, וממילא הוא פחות ונבוה בעיני עצמו, ועי"כ הוא באמת הולך ומתקטן, וכדוגמת עשיר שאינו יודע בעשרו ואינו משתמש בו, הרי הוא באמת כעני לכל דבר. וחייב אדם להתבונן ולהכיר החשיבות הגדולה שיש בו בעצמותו, וככל כמה שמרבה בהכרה זו כן מתרבות וגדלה בו חשיבותו, וזהו גורם גדול ועיקרי לתיקון המעשים יותר מכל, שהרי מצד הכרת חשיבותו לעולם יחשוב בדעתו אם פעולה כזו ראוייה לו והגונה לו, וימנע מכל מעשה ומכל התנהגות שאינה לפי כבוד חשיבותו...

נמצינו למדים דכללא הוא, שכל מה שמרגיש אדם מישראל בעצמו יותר שהו בן מלך ומעוד לגדלות, הרי"ה שומר נפשו וכבודו, שמתוך הרגשת האמתיות שהוא בדרגת בנים אתם לה, ממילא ענינו רצויים וישרים" ע"כ. (והרחבנו בזה ביאור התורה' לפרשת מצורע, וביאור המועד' לימי השובב"ם)

'בכל פעם שאני פותח גמרא, דברי החזון איש מצלצלות באוזני'

סיפר הג"ר יצחק קולדצקי שליט"א: בבית הכנסת 'לדרמן' היה יהודי בשם ר' ישעיה, שזכה ללמוד בחבורתא עם הג"ר חיים קניבסקי זצ"ל, ובסוף ימיו היה חלש מאד והיה צריך לבא לביהכ"נ על כסא גלגלים, ופניו היו חוורות ואצבעותיו וכל גופו היה רועד מרוב חולשה, אולם בעת שהנכד שלו הניח גמרא לפניו, מיד התחיל להתנועע ופניו נתאדם ולמד בשמחה ובדביקות. ומעולם היו הסובבים אותו תמהים איך נעשה שינוי הגדול הזה, עד שיום אחד היה איש אחד שלה היה יכול להתאפק ושאלו על זה, מאיפה לוקח הכוחות ללמוד עם כזה 'ברען' במצבו החלוש?

השיב ר' ישעיה ואמר: מעשה שהיה כך היה, כשהייתי ילד צעיר בערך בגיל עשר או אחד עשר, למדנו בחדר פרק אחד בש"ס 'בעל פה', והחזון איש זצ"ל בא לבחון אותנו, וידענו החומר היטב והחזון איש נהנה מזה והעלה חיך על שפתיו וטרם שעזב אמר לנו שלש דברים בזה"ל: 'קינדרלאך קינדרלאך, די שכינה רוחט אויף אייער פענימער! קינדרלאך קינדרלאך, אייער תורה באשיינט די וועלט מסוף העולם ועד סופו! קינדרלאך קינדרלאך, בכח אייערע תורה פילט זיך אן די וועלט מיט שפע' – מתורגם: 'ילדים ילדים, השכינה שורה על פניכם! ילדים ילדים, התורה שלכם מאיר את העולם מסוף העולם ועד סופו! ילדים ילדים, מכל התורה שלכם ממלא כל העולם עם שפע! ע"כ דברי החזון"א.

סיים הזקן ר' ישעיה: 'בכל פעם שאני פותח את הגמרא, אז דברי החזון איש זצ"ל אלו מצלצלות באוזני, וזהו שנותן לי החיות ללמוד בכח ובחשק!' (שמעתי מהג"ר יאיר אדלר שליט"א)

אם אנו עובדי השי"ת נכיר ונזכור תמיד את החשיבות הגדולה שיש לנו לעבוד את ה', וכמה כל רגע של לימוד התורה שלנו וקיום כל מצוה משפיע על כל העולם כולו, היינו מקבלים חשק וחיזוק נפלא להוסיף עוד ועוד בעבודת ה' בוריוות, בגדר יזיגבה לבו בדרכי השם! אלא שהיצה"ר עסוק תמיד להשכיח מהאדם את ערכו וחשיבותו הרמה, ועלינו להתחזק כנגדו גם בענין זה!

קונטרס

אור

המודע

מאמרים נחמדים בדרך האגדה והמוסר

עבודת וסגולת הזמן של

שמונת ימי חנוכה

נכללו בו דברי חיזוק בעניני:

נצחון ישראל בקיום רצון ה' – 'ויגבה לבו בדרכי ה'

חיים עם השראת השכינה – הדרך להתגדל במלחמה – הדרך לזכות לנסים למעלה מן הטבע

מתוך ספר 'אור המועד' על מועדי השנה

עם כמה מאמרים חדשים והוספות חשובות

• ליקוט אורות •

בחמלת ה' עלי ובזכות הרבים מאת

אברהם בן אמו"ר הר"ר אפרים אליעזר הכהן

פאדאווער

לע"נ זקני ר' שלום יהודה ב"ר יחיאל דוב רומנבסקי ע"ה. יאה"צ ב' טבת
תלמיד של החפץ חיים זצ"ל. שבברכתו הציל הרבה מישראל בהמלחמה

תוכן הענינים מפורט

מאמר א': כח הנצחון של החשמונאים, וחיוזק ענין 'ויגבה לבו בדרכי ה'

מאי חנוכה על איזה נס קבעום / מטבע הבריאה שהרשע מט לפני צדיק / גזירת ומלחמת היונים ונצחון החשמונאים / חגיגת חנוכה נצחון הצדיקים על הרשעים / הודאה 'על המלחמות' על מה שהיו לוחמים / חנוכה חנוכת המשכן וכל הבריאה / נצחון נגד הודים והרמת קרן התורה / ניצחון החשמונאים ע"י 'ויגבה לבו בדרכי ה' / בכל דור ודור עלינו לנצח הצדיק על הרשע / חובה על בני תורה להכיר חשיבותם הרם / לשבח ולהלל התורה ולומדיה / תפלה בכניסתו לביהמ"ד חיוזק לחובשי ביהמ"ד / חובה על כל ישראל להכיר בערכו וחשיבותו הרם / ענין הלל והודאה על הזכות להיות בן לה' / מצות נרות חנוכה להתגאות בקיום מצות ה' / 'בכל פעם שאני פותח גמרא, דברי החזון איש מצלצלות באוזני' / סיפור: מיסודי היהדות לחיות לפי חשיבתו הרמה ושלא לזלזל בזה

מאמר ב': התנגדות היונים ל'חוקי רצונך', ונצחון ישראל בקיום רצון ה', בימים ההם ובזמן הזה

אומות העולם משיבין לישראל במיוחד במצוות החוקים / כלל ישראל מקיימין כל המצות בגדר 'חוקי רצונך' / היונים לחמו כנגד המושג של קיום התורה 'מפני רצון השי"ת' / קיום המצוות בבחינת 'בנים למקום' לעשות רצון אבינו שבשמים / היונים לחמו כנגד מה שאנו מקיימין לא רק צווי ה' אלא גם רצון ה' / הבן מחפש לעשות רצון אביו אפי' בלי שיצוהו / כל אחד מישראל רוצה לעשות רצון השי"ת / החשמונאים לחמו מצד רצונם בנצחון רצון ה' / המוסר השכל למעשה שהאדם ישאל לעצמו 'האם זה רצון ה' / המבטל רצונו לעשות רצון השי"ת יוכה שה' ימלא רצון האדם לטובה / חנוכה הוא ה'יו"ט של תורה שבעל פה' / היכן כתוב מצוות דרבנן בתורה / היסוד של מצוות דרבנן מידעת 'רצון ה' / נס פך שמן הטהור שלימות הנצחון של רצון ה' / מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד כי כולה מצד קיום רצון ה' / גדולי ישראל חיפשו לעשות נחת רוח לה' בקיום רצונו / 'חיים ברצונו' האושר לחיות עפ"י רצון ה' / לשאול האם 'אבי שבשמים' מרוצה מהכלים שיש לנו / סיפור: החזו"א זצ"ל פתח את כתונתו כנגד לבו ואמר: 'איפה זה כתוב? זה כתוב כאן בתוך הלב היהודי'!

מאמר ג': אור המנורה וביטול חושך היוונים, חיים עם השראת השכינה

קביעות ימי חנוכה על נס שמן הטהור / 'חשך זו יון שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזירותיהן' / אור הנרות גילוי השראת השכינה / נס שמן הטהור נצחון בקיום השראת השכינה / תכלית השראת השכינה כדי שנתדבק עם השכינה / עיקר דירת השכינה היא בלב האדם / החילוק בין תורת ישראל להאומות / ענין החושך של יון וההצלה ממנה / עומק ביטול שבת מילה והתורה לבטל הקשר להשי"ת / גזירות הטומאה למנוע דביקות בה' / עבודת ימי חנוכה 'זוכרת את ה' אלקיך' / ענין 'מסובב במצוות' נר חנוכה מזוזה וציצית / תכלית שלש מצוות אלו שיזכור האדם בוראו תמיד / בקיום המצות עושה צוואת עם השי"ת / למצוא זמן לחשוב על השי"ת בעשיית מצוותיו / 'דבק לבנו במצותיך' ליתן לב לפעולות המצוות / עצה למעשה לזה לחשוב על ה' שצוה המצוה / דביקות בתורה היא דביקות בהקב"ה / אנו צריכים להיות מרכבה והיכל לשכינתו יתברך / 'שויתי ה' לנגדי תמיד' זהו כל מעלות הצדיקים / עצת הרמב"ם ז"ל איך להגיע למדת 'שויתי' / עבודת ימי חנוכה לרכוש חיים של השראת השכינה / עצה לזכור את ה' בעשיית מצוותיו / מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד / צמיחת קרן משיח בזכות חנוכה מזוזה וציצית / סיפור: איך חלמתי בלילה על השי"ת? מתי יש לי זמן לחשוב על השי"ת?

מאמר ד': הודאה 'על המלחמות' של כל יחיד, הדרך להתגדל הוא במלחמה!

הרב מפונבין זצ"ל בביאור 'על המלחמות' / אנו נקראים 'ישראל' ולא 'יתוכל' / גדולי ישראל לחמו למען ה' ותורתו! / הכרה שאנו נמצאים במלחמה! / האדם נברא לעמוד בנסיונות! / 'הגדולים' גדלו ע"י מלחמה תמידית! / 'במלחמה גם חייל פשוט יכול להיות גנרל'! / סיפור: החיוזק שנתן הג"ר שלמה זלמן אוירבאך זצ"ל לבחור השבור! / דין לכם בשבועות להראות שנח יום זה לישראל / המוסר השכל לשבועות מחיי רות ודוד / העצה לשעבד גם הגוף לה' ע"י עמלות בתורה / אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה / התורה תבלין ורפואה כשעוסק בה בכל גופו / לראות שהגוף יהיה מוכן לשמש את הנשמה

מאמר ה': הדרך לזכות לנסים למעלה מן הטבע, לעשות רצון ה' למעלה מרצון הטבעי

נס חנוכה בזכות ישראל או רק ברחמי ה' / ע"י מסירת נפש זוכים לנסים / כלל ישראל זכו לרחמי ה' בזכות מסירת נפש / המבטל רצונו להשי"ת יוכה שה' ימלא משאלות לבו לטובה! אם תעשו דבר למעלה מהטבע, תזכו לנס למעלה מהטבע!

ליקוט אורות ימי חנוכה

עבודת הכרת הטוב והודאה להשי"ת בחנוכה

'עד שתכלה רגל מן השוק': שלא יהיה המהלך שלנו כשל הרחוב

השמחה בחנוכה מעצם מהות הימים

בחנוכה אפשר להתפלל ולזכות לנסים

יצא לאור בס"ד ובזכות הרבים ע"י מכון 'אורות' שע"י אברהם הכהן פאדאווער

לכבוד ימי חנוכה תשפ"ג

מי שיש לו איזה הערה, הוספה או איזה תגובה על שום ענין של קונטרס זה, מתבקש לשלוח הדברים בכתב, או לצלצל ולהעיר בעל פה ויהיה זכות הרבים תלוי בו

כמו כן מיש שרוצה לזכות את הרבים ולנדב הפצת איזה גליון על המועד או 'אור התורה' על פרשת השבוע ניתן להתקשר אצל:

Avrohom Padawer (973) 901-0331 - 11 Riesling Ave. Lakewood, N.J. 08701

ספ כח הנצחון של החשמונאים – וחיזוק ענין יציגה לבו בדרכי ה' א

מאי חנוכה על איזה נס קבעום

ידוע לשון הגמ' (שבת כא:) "מאי חנוכה (פירש"י: 'על איזה נס קבעום') דתנו רבנן... שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כה"ג, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים בהלל והודאה" ע"כ.

ויש להתבונן במימרא זו, שהרי מלשון הגמ' משמע שימי חנוכה נתקנו על נס פך השמן, ולא על מה שנושעו ישראל מגזירות היונים, ולכא' זה טעמא בעי, שהרי באותו הזמן עמדה כנסת ישראל בסכנת שמד ח"ו, וכמו שאנו אומרים בנוסח תפילת 'על הניסים' 'כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך, ולהעבירם מחוקי רצונך', וה' הצילנו בניסים גדולים, וא"כ הדעת נותנת שעיקר הקביעות של חנוכה יהיה על הצלה זו, שהיתה תשועה גדולה ופורקן לעם ישראל, ובפרט שנס זה נעשה למעלה מדרך הטבע כלשון 'מסרת גבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים' וכו'.

ועוד ידוע להעיר בנוסח 'על הניסים' שאנו מודים לא רק על נס הנצחון אלא גם 'על המלחמות', ולכא' זה תמוה, דמה שייך הודאה על המלחמות שהיא עת צרה לישראל, דבשלמא על הנצחון שייך הודאה, אבל על המלחמות עצמן על מה מודים, וכי ישראל אוהבי מלחמה הן. ועוד יש להתבונן בלשון הגמ' הנ"ל, שאמרו 'וכשגברה מלכות בית חשמונאי' וכו', ולכא' תמוה, שהרי בזמן ההוא לא היה לעם ישראל מלך מן היהודים, ורק לאחר נס חנוכה העמידו מלך מן הכהנים, כמש"כ הרמב"ם ז"ל (ריש הל' חנוכה) שלאחר שניצחו החשמונאים 'העמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני' ע"כ. וא"כ צ"ב מה הכונה בלשון 'מלכות בית חשמונאי', הרי לא היה להם שום מלכות.

מטבע הבריאה שהרשע מט לפני צדיק

ואולי יש להוסיף בזה, שבכוונה זו גזרו היונים על ישראל שיכתבו על קרן השור 'אין לנו חלק באלקי ישראל' (כדאיתא במדרש, בר"ר ב, ד) ויתכן שבדוקא נקטו ענין 'קרן' השור, כי ענין 'הקרן' הוא התנשאות וגדלות, כלשון 'קרנו תרום', והיונים רצו להשפיל 'קרן' ישראל כדי שיכנעו להם. ונמצא שכלל ישראל היו בסכנת אבדון רוחני ח"ו שהרי היונים באמת הצליחו במידה מרובה, כי הרבה מן היהודים נעשו מתונינים, והגזירות נמשכו זמן רב למשך נ"ב שנים, (רמב"ם ריש אגרת תימן). ואילו מתתיהו ובניו נשתכחה תורה ומצות מישאל, (רמב"ן ויחי מ"ט י). ולכן נקראת גלות יון בשם 'חושך' על שם 'שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזירותיהן' (בר"ר ב, ד). ונמצא שהיה אז מצב של 'צדיק מט לפני רשע', וכל הבריאה היתה שלא כתיקונה.

ואולי יש לבאר הענין בהקדם מה שאמרו חז"ל במדרש (בר"ר עה, ב) "רבי יהודא בר' סימון פתח 'מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע' (משלי כה, כז), כשם שאי אפשר למעיין להרפס ולמקור להשחת, כך אי אפשר לצדיק למוט לפני רשע" ע"כ. וכתב בזה רבינו יונה ז"ל (שע"ת ג', קמ"ט) "פירוש כאשר ירפוש האדם את המעיין ברגליו ידלח מימיו לפי שעה, אחרי כן ישקטו המים ויהיו צלולים כבראשונה, כן הצדיק כאשר הוא מט לפני הרשע, לא תשפל מעלתו ולא תמעט בעבור זאת, ואם הוא עכור לפי שעה, שבע יפול צדיק וקם, וישוב לאיתנו וכבודו" ע"כ.²

וביאר הגאון ר' ירוחם ליבוביץ זצ"ל (דעת תורה, ריש פ' וישלח) שכתוב כאן יסוד גדול בענין גבורת הצדיק על הרשע, והוא שבכל מצב שהצדיק נכנע לפני הרשע הרי הוא היפך עצם הבריאה, כי כל תכלית הבריאה והיציצה היא שהרשע ימוט לפני הצדיק, שע"י יתקדש שם שמים, וכשהוא להיפך, נשלל חיות בהבריאה. ולכן כשיש מצב שצדיק מט לפני רשע, על כרחך הוא ענין זמני לחור, ולאחר זמן יתבטל המצב, ושוב יתגבר הצדיק וישוב לאיתנו הראשון, דוגמת המעיין הנרפש במימיו לפי שעה, ושוב חוזר לאיתנו, כי כן טבע הבריאה שהמעין מימיו מתגברים. והטעם בזה שמטבע הבריאה צריך הרשע להיות מט לפני הצדיק, הוא משום שתכלית הבריאה היא לקדש שם שמים, ומכל הבריאה צריכים לראות מי הוא שליטו של העולם, וכשצדיק מט לפני רשע הרי"ו מהפיכה בעיקר היציצה, כי הדבר נראה כאילו יש ענין מבלתי עבודת השי"ת.³

חגיגת חנוכה נצחון הצדיקים על הרשעים

ולפי"ז י"ל, שבאמת עיקר הישועה שהיתה לישראל בימים ההם היתה בזה שנושעו מן היונים ומגזירותיהן, עד שהכהנים הגדולים שלטו על היונים, ואז נתקיים ענין 'רשע מט לפני צדיק', ונמצא שעיקר ענין הנצחון היה ברוחניות, שאז חזרו ישראל לקיום התורה והמצות ועבודת המקדש בפומבי, בלי שהרשעים יעמדו כנגדם לבטלם, ועל זה אנו מודים לה' ב'על הניסים'. ומה שמבואר בהגמ' בשבת (שם) שקביעות ימי חנוכה היה על נס פך השמן, אולי יש לבאר, שאם היו חז"ל קובעים המועד על נס הנצחון לחור, היה ח"ו נראה כאילו אנו חוגגים ענין 'כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', כעין שמחת הנצחון של אומות העולם כשמנצחים במלחמה, ולכן קבעו ימי חנוכה על נס פך שמן הטהור, להראות שאין אנו חוגגים את הנצחון והגבורה הגופנית, אלא עיקר הנצחון הוא ניצחון הרוחני, שהצדיקים גברו על הרשעים ועל זממם, ושחזרה עטרה ליושנה, עד שהיו מדליקין המנורה בשמן טהור דוקא, וראו הכל ששכינה שורה בישראל כבתחילה.⁴

ואפשר להוסיף דמטעם זה המתינו חז"ל שנה שלימה אחר נס חנוכה לקבוע ימי הלל והודאה, וכלשון הגמ' (שבת שם) 'לשנה אחרת קבעום ועשאוים ימים טובים

גזירת ומלחמת היונים ונצחון החשמונאים

ולאור יסוד זה יש להבין ענין מלחמת יון ונצחון החשמונאים בימים ההם בזמן הזה, שמצב המלחמה בין מלכות יון לישראל היה מצב של 'צדיק מט לפני רשע', כמבואר בדברי ה'לבוש' ז"ל (סי' תר"ע, ב) שכתב: "שבאו האויבים עליהם למלחמה ולא בקשו מהם אלא ההכנעה, ולהיות ידם תקיפה על ישראל ולהעבירם על דתם... ואם היו ישראל מכניעים להם להיות כבושים תחת ידם ולהעלות להם מס וחוזרים לאמונתם חלילה, לא היו מבקשים יותר" עכ"ל. הרי מבואר שהמלחמה לא היתה מלחמה על הגופות להרוג ולאבד, אלא מלחמה על הרוחניות של ישראל, ובמיוחד לחמו נגד קדושת ורוממות ישראל, ולכן גזרו שלא ילמדו ישראל תורה, וכן הרבה גזירות שגזרו על ישראל היה כדי לבטל קדושת נפשן של ישראל ח"ו, ולא גופם הגשמי בגזירת כליון.

(א) וכבר עמד בזה הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר (מאמר ט"ז). (ב) וכן איתא ב'רבינו בחיי' ז"ל (ריש פרשת וישלח). (ג) ומטעם זה יש כח לצדיקים לפעול בהבריאה כרצונם, שהרי כל הבריאה משועבדת לתורה ללומדיה ומקיימיה, ובכח זה הלכו ישראל בים סוף שנקרעה להם בזכות משה והתורה, וכן מצינו בכמה מחכמי ישראל שהמים נבקעו לכבודם (כדאיתא בחולין ז). וכתב באוה"ח הק' (שמות יד, כז) "שתנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה, ולעשות כל אשר יגזור עליהם וכו'" ע"ש. (ד) וכן מבואר בספר לקט שיחות ומאמרים להג"ר יצחק אייזיק שר זצ"ל. ואולי יש ליישב בזה הקושיא הידועה של הפנ"י (שבת כא:) למה נצרכה כל נס פך השמן הטהור, ולא היו יכולין להדליק בשמן טמא שהרי טומאה הותרה בציבור. ולהנ"ל אולי י"ל, שהניצחון היה בזה גופא שלא הוצרכו ישראל להדליק בשמן שנע בו יד זר כלל, אלא הדליקו בשמן טהור גמור, ובה היתה אות נצחון רוחני גדול לעם ה', שכח הקדושה התגבר על כח הטומאה, עד כדי כך שהיו יכולים להדליק בשמן טהור גמור בלי היתרים ודחיים. (ואולי זה מרומם בתירוצו הפנ"י שם).

ניצחון החשמונאים ע"י יוגבה לבו בדרכי ה'

ונשאלת השאלה באיזה כח לחמו עוסקי התורה נגד היונים הודים, ואיך זכו לניצחון נפלא כהנים זה. וביאר בזה הג"ר נתן וואכטפויגל זצ"ל (לקט רשימות) חנוכה עמ' לו) דאיתא במדרשים שכח החשמונאים ללחום ולנצח היה מצד שנשאו לבם בגאווה דקדושה במדרגת 'יוגבה לבו בדרכי ה', ולא הניחו שהרשעים ישלטו עליהם ועל תורתם, ומכיון שלחמו במסירת נפש, והראו שאין דבר זולת התורה ועבודת השי"ת, לכן זכו לנצח את הרשעים בנס גדול כזה. ולפי"ז מדויק נפלא לשון הגמרא (שבת שם) "וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחו"ם, ותמהנו בלשון 'מלכות בית חשמונאי', שהרי לא היו להם עדיין מלך ומלכות, אבל להנ"ל י"ל שענין המלכות דכאן אין פירושה מלכות ממש כמלך היושב על כסאו ומושל על העם, אלא שהחשמונאים לבשו עוז ומדת מלכות, דהיינו נשיאת הלב וגבורת הנפש בגאווה דקדושה, נגד רשעים וזדים, ובזה זכו לנצח את 'מלכות' יון ששלטו עליהם בחזק, והחזירו 'קרן' ישראל לכבודו הראוי".

ובאמת מדויק כן בלשון הרמב"ם ז"ל (הנ"ל) שבתוך סדר נס חנוכה כתב בזה"ל: "וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגו והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנה עד החורבן השני" עכ"ל, ומשמע מזה שמה שהעמידו מלך מן הכהנים וכו' היה חלק מנס הניצחון והישועה. וע"פ הנ"ל הפשט כפתור ופרח, שהרי מזה שהחשמונאים העמידו עצמם כמלכים, בזה זכו להעמיד מלך מן הכהנים עצמם, שבזה המשיכו את הקידוש שם שמים שהצדיק מתגבר על הרשע".

ועל דרך זה יש לפרש הנוסח שאנו אומרים ב'הנרות הללו, 'על ידי כהנך הקדושים', ועמדו המפרשים, דלמה מזכירין ענין הכהונה כאן, ומה זה נוגע להניסים אם היה ע"י כהנים או שאר שבט. אמנם אם בדרך הנ"ל נלך, הלשון קולע אל המטרה, כי ענין 'כהונה' הוא ענין שררה וחשיבות, וכדכתיב (יתרו יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", ופירש"י ז"ל: 'ממלכת כהנים' – "שרים, כמה דאת אמר ובני דוד כהנים היו" ע"כ. וא"כ י"ל דנס הניצחון אירע ע"י החשמונאים שלבשו עוז ומדת הכהונה, שהיא ענין יוגבה לבו, שהחשיבו את עצמם לשרים של מלך מלכי המלכים, ועי"ז זכו לנצח בהמלחמה.

❖ בכל דור ודור עלינו לנצח הצדיק על הרשע ❖

והשתא דאתינא להאכא, לבאר שעיקרו של נס חנוכה היה בזה שנתבטל המצב של 'צדיק מט לפני רשע', והחשמונאים גברו במידת מלכות, יש לנו להתעורר בזה, שענין זה אינו דבר שהיה בעבר, ועושים זכר לתקופה ההיא לבד, אלא שזה נוגע לכל דור ודור, שתמיד צד הרשע משתדל להתגבר על ישראל, ועלינו להחזיק מעמד חזק שלא נשפיל עצמינו ולהיכנע להם ולגזירותיהם ח"ו. וכמו שראו אבותינו נסים ונפלאות בימים ההם בזמן הזה, ע"י שעמדו ולחמו במסירות נפש, כמו כן בכל דור ודור, אם אנו נעמוד חזק מתוך מסירת נפש, שלא להיכנע לרוחות עולם השקר, אלא נלך בדרך התורה, בגאווה דקדושה, מתוך שמחה ואומץ, אז בודאי נזכה לראות נסים ונפלאות, שהרי נצח ישראל לא ישקר, והבא לטהר מסייעין אותו.

חובה על בני תורה להכיר חשיבותם הרם

אמנם יש בזה יותר עומק, והוא הענין שביאר בזה הגאון ר' לייב מאלין זצ"ל (הובא בספר הנ"ל) שענין 'צדיק מט לפני רשע' שייך גם במחשבת הלב של כל אחד ואחד, שאם האדם משפיל בלבו צד הצדק והטוב כלפי צד הרשע והרע, הרי הוא בכלל 'צדיק מט לפני רשע'. ולכן בן תורה שהולך ברחוב ורואה אנשים רצים במהירות לעבודה, וחושב בלבו 'בני אדם אלו חשובים יותר

בהלל והודאה', ולמה לא קבעו ימי הלל והודאה מיד כשאירע הנס. ואפ"ל, דאם היו קובעין ימי הלל והודאה מיד אחר הניצחון, אולי היה נראה כאילו הם חוגגים ניצחון גבורת ידם, ולכן המתנינו לשנה האחרת, שאז כבר חזרה כבודן של ישראל למקומה, כמשי"כ הרמב"ם (שם) "והעמידו מלך מן הכהנים, וחזרה מלכות לישראל" ע"כ, ואז היה ניכר ששמחת הניצחון הוא על שנצחו מלחמה הרוחנית.

הודאה 'על המלחמות' על מה שהיו לוחמים

ולאור זה יש לפרש הנוסח שאומרים ב'על הניסים' שאנו מודים 'על המלחמות', ותמהנו דמה שייך הודאה על זה, אבל להנ"ל י"ל, דהודאה זו אינה על מלחמה גופנית של חרב וחנית, אלא על זה גופא שהיו הצדיקים לוחמים נגד הרשעים, ולא נפלו ביאוש תחת היונים, וזה עצמו היה נס וישועה לישראל כיון שע"י שהצדיקים לחמו נגד הרשעים נתבטל המצב של 'צדיק מט לפני רשע'. וממשיכים שם: 'כשעמדה מלכות הרשעה להשכיחם תורתך', והיינו שרצו שהתורה תתבטל לחכמה יוונית, וע"י ממשיכים: 'מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים', שזה באמת נס גדול ופלא שהמועטים והחלשים ניצחו, ולמה באמת נצחו... כי היו 'טמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך', פירוש, שכיון שעמדו הצדיקים במסירות נפש ולחמו, ממילא זכו שתחזור עטרה ליושנה, וחזרה המצב להיות 'רשע מט לפני צדיק', ומנס זה יצא קידוש ה' בכל העולם כמו שממשיכים, 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך', כי במלחמתם הראו גבורת הנפש שאין שום דבר זולת עבודת ה', ושתמיד הצדיק והטוב מנצח את הרשע והרע, וזהו 'שם גדול וקדוש' בכל העולם והבריאה".

חנוכה חנוכה המשכן וכל הבריאה

ובזה זכינו להארה נוספת בטעם קריאת ימים אלו ימי 'חנוכה', והוא על פי משי"כ השל"ה ז"ל (פ' וישב – ויגש, תורה אור בהגה"ה) וז"ל: "הנה חנוכה שבו היה חנוכה בית המקדש, והוא רומז לחינוך העולם, כי העולם נברא בשביל התורה וקיום המצות, והיונים רצו לבטל תורה ומצות מישראל, וכשגברו החשמונאים אז נתגברו התורה והמצות, ממילא נתחנך העולם" וכו' עכ"ל.

ולכא' זה צ"ב, שהרי אע"פ שהיתה סכנה בשכחת התורה והמצות שהם עמודי הבריאה, אבל לבסוף לא הופק זממם, וא"כ במה נתחנך העולם מחדש. ולהנ"ל אולי י"ל דכיון דע"י גזירות היונים היה מצב של 'צדיק מט לפני רשע' וזה היפך הבריאה, בזה נשלל חיית בכל העולם, וע"י ניצחון החשמונאים חזר המצב להיות כבתחילה 'רשע מט לפני הצדיק', ובזה נתחנך שוב העולם מחדש וחזרה הבריאה לתיקונה, ולכן נקראו ימים אלו ימי 'חנוכה', לא רק על שם חנוכה בית המקדש אלא על שם חנוכה כל הבריאה כולה, כי גברה 'אור התורה' על 'חושך' של יון. והדברים מאירים ושמים.

❖ ניצחון נגד הזדים והרמת קרן התורה ❖

ובאמת מצינו דגש מיוחד בחז"ל שניצחון החשמונאים היה מצד עוסקי התורה דוקא, כמו שאנו אומרים בנוסח תפילת 'על הניסים' זדים ביד עוסקי תורתך, ויש להתבונן במה נתייחדו 'עוסקי התורה' לסמל של הניצחון. ועוד תמהו המפרשים דאיך הוה 'עוסקי תורתך' דבר והיפוכו דוגמת ענין רשעים ביד צדיקים. וראיתי לבאר בזה, דהנה ענין 'זדים' הוא ענין הליצנות, על דרך הפסוק (תהלים קיט, נא) "זדים הליצוני עד מאד מתורתך לא נסיתי", הרי משמע דענין זדים הוא התלוצצות ובפרט על התורה ולומדיה. ועפי"ז יובן היטב, שהיונים לחמו נגד ישראל במידת הליצנות, במה שרצו להשפיל כבוד וקדושת התורה, ובפרט לבזות עוסקי ולומדי התורה, וטענו שיחכמה בגוים תאמין, וכאילו יש חכמה וענין זולת עסק התורה הקדושה, ולכן הוה 'זדים' דבר והיפוכו נגד 'עוסקי תורתך', כי היתה מחלוקת רוחנית בהשפלת ערך קרן התורה והעוסקים בה'.

(ח) וכן פירש הג"ר לייב מאלין זצ"ל, במאמר נפלא ונרחב בשם 'יוגבה לבו בדרכי ה', (נדפס בספר מתורתו של הגאון ר' אריה ליב, ע"י ר' משה הרשקוביץ שליט"א ע"ש ות"נ). (ו) כמשי"כ הבית יוסף ז"ל (סי' תרפ"ב). (ז) וכ"כ הג"ר ירוחם אלישין שליט"א (ירח למועדים, חנוכה). (ח) וכע"ז כתב ה'פרי צדיק' ז"ל, הו"ד בספר ימי חנוכה (מאמר כ"ד) להג"ר דוד כהן שליט"א, וכע"ז בספר ירח למועדים (מאמר ל"ג). (ט) ויש להוסיף שכל תכלית המלכות בישראל הוא כדי שיוכלו ישראל לעבוד את ה' בלי הפרעה, כלשון הרמב"ם (מלכים פ"ב ה"ד) "לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם וכו' אלא כדי שיהיו פנויים בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל" ע"כ.

ממנו, שהרי הם עוסקים בבנינו של עולם המסחר... אבל אני יושב בתוך כותלי בית המדרש... ומשפיל מעמדו בעיני עצמו, הרי הוא בבחינת 'צדיק מט לפני רשע' ח"ו, שהרי הוא מכניע את הטוב האמיתי דהיינו עסק התורה הקדושה, כלפי הבלי עוה"ז, כמו הכנעה של הצדיק המט לפני הרשע. והדברים נוראים, איך שעלינו לזהר לבדל יפול מחשבות און כאלו בתוך ליבנו, אלא אדרבה עלינו לזכור שתכלית כל הבריאה כולה היא עבור ישראל שיעסקו בתורה ובמצוות, וכל העולם כולו עומד על התורה של עמלי התורה הקדושה.

לשבת ולהלל התורה ולומדיה

ובאמת ענין זה הוא יסוד גדול בחשיבות התורה ולומדיה, וכדבריו הנוראים של רבינו יונה ז"ל (שע"ת ג', קמ"ח) וז"ל: "כי הדבר ידוע אשר מדרכי קידוש השם יתברך להודיע בכל מבטא שפתים וכל אשר ירמוז עינים, ובכל הנהגה ופועל ידים, כי יסוד נפש האדם וצבי כדיו והטוב העיקר והתועלת אשר בו, עבודת השם יתברך ויראתו ותורתו, כמו שנאמר כי זה כל האדם, וזה הדבר כבוד אלקים, והבזים לתלמידי חכמים ויראי שמים מבטלים הידיעה הזאת, ומראים ההיפך בהנהגתם, וכאילו אומרים אמור אין העבודה עיקר, וכי הכבוד וההדר להצלחת עניני העולם, וכי שורש דבר נמצא בו מבילתי עבודת השם יתברך, והם מחללים את התורה, על כן יאבדו תוך הקהל ויכלו בפיהם, כי הם עובדים את ה' מבלי עסק התורה, הלא הדבר ידוע כי אין העבודה מתקיימת בלתי על ידי לומדי התורה אשר יהגו בה יומם ולילה... על כן יכבדו עבדי השם יתברך את חכמי התורה לכבוד השם יתברך, ולהודיע כי עבודתו לבדה עיקר הנמצא" ע"ש.

ובענין זה אמר הג"ר לייב מאלין זצ"ל: "ואנו רואים את זה גם עכשיו בזמנינו שיש אנשים שאומרים שיש עבודת ב' מבלי התורה, וכל זה היפוך הבריאה, כי העיקר צריכים להכיר שהשליט בעולם הוא התורה, ואף שיש טבע בבריאה, צריכים לדעת שהכל הוא בבחינת שפחה להבעל הבית שהוא התורה..."

וצריכים לדעת, כי בכל אדם ואדם יש בו מיניה וביה את הענין של 'צדיק מט לפני רשע', כי כל אדם צריך להתבטל למעלות הטובות שיש בו, וכשאדם עושה להיפוך מזה, שהתבטל לחלק המבקש להשתוות לה'עולם' אשר בו, הרי הוא בגדר 'צדיק מט לפני רשע', כי מפני מה אדם כופף עצמו לה'עולם? מפני שאין התורה עיקר אצלנו ועל מה אדם מפקיר כל תורתו בשביל דברי הבל? משום שהוא עבד לתאוותיו והרי חובתו של האדם הוא להיות עבד לחלק הצדיק שבו, ולא לחלק החפץ להשתוות להעולם אשר בו.

ולמה אדם שרק יוצא מחוץ לבית המדרש, נעשה עניו ושפל בעיני עצמו, הרי אדרבה, בחוץ צריך לחשוב מי ידמה לי הרי אני לומד תורה, והרי התורה נותנת לו את כל המעלות, והיא עמוקה ורחבה מאד, ומקיפה מא' ועד ת', וכשלאדם ח"ו אין את ההרגשה הזאת, הרי הוא בבחינת 'צדיק מט לפני רשע', שהוא הכנעה של הטוב, כמו הכנעה של צדיק מט לפני רשע, וענין זה עמוק מאד ומקיף היקף גדול! (ע"כ מדברי הג"ר לייב מאלין זצ"ל בספר 'מתורתו של הג"ר לייב מאלין מס' ב"מ)."

הרי נמצא, שמי שאינו מכיר בחשיבות לומדי התורה הקדושה, ומבזה אותם בגלל זה, הרי זה חילול בהתורה עצמה רח"ל, שהוא כאומר שיש ענין אחר מלבד עסק התורה הקדושה, וענשו נורא ונפלא ח"ו. ואדרבה עלינו לשבח ולהלל את התורה ולומדיה תמיד, שיכירו הכל מתוך דיבורו כמה הוא מחשיב לומדי התורה יותר משום דבר אחר.

תפלה בכניסתו לביהמ"ד חיוק לחובשי ביהמ"ד

וסוף דבר הכל נשמע, שחובה על תלמידי חכמים העוסקים בתורה להכיר ערכם הרם, שהרי 'מאן מלכי רבנן', וצריכים לידע שכל הבריאה עומד עליהם, והם חיילי המלך שגוברים במלחמה, וח"ו לא להרגיש בעצמם מחשבות של שפלות כלפי עמי הארץ ויושבי קרנות.

וכיסוד זה אמר הג"ר אלעזר שך זצ"ל בשיחה שנתן לתלמידיו, בדברי הכנה לבין הזמנים, ובוה פתח שיחתו: "שנינו (ברכות כה): 'רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו תפלה קצרה וכו', ואמרו בגמרא, תנו רבנן בכניסתו מהו אומר 'יהי רצון מלפניך ה' אלקי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה, וישמחו בי חבירי, ולא אומר על טמא טהור, ולא על טהור טמא' וכו'. ביציאתו מהו אומר 'מודה אני לפניך ה' אלקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות, שאני משכים והם משכימים אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר, והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אני רץ והם רצים, אני רץ לחיי העולם הבא, והם רצים לבאר שחת' ע"כ.

וכאן שאל הרב שך זצ"ל: "לכאורה גם ביציאתו מבית המדרש היה צריך להתפלל שלא יכשל, שהרי ביציאתו מבית המדרש הוא עומד לפני כניסתו לרחוב, והיה צריך תפלה חזקה יותר שלא להכשל, שהרי הרחוב הוא מקום שונה לגמרי ויש בו מכשולים. והנראה מזה שלהכנס לרחוב לא די בתפלה ובקשה שלא להכשל, אלא אז צריך לזכור ולדעת כמה יש להודות על ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש, וזו היא התפלה הגדולה ביותר שלא להכשל, כי בזה שזוכר תמיד 'ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, שאני משכים והם משכימים שאני רץ והם רצים', ע"י זכירה זו תהיה זהירות ממכשול! ופעם התבטא בזה הרב שך זצ"ל: "בן ישיבה שאינו מרגיש את הרגשת האושר בזה 'ששמת חלקי מיושבי בית המדרש, ולא שמת חלקי מיושבי קרנות' – אינו יודע בין ימינו לשמאלו!" (מחשבת מוסר ח"א, עמ' קפב).

וכבר כתב יסוד זה ה'תפארת ישראל' (בבועז על המשנה שם) וז"ל: "דמי שיושב חבוש וגלמוד בביהמ"ד טמון בירכתי בית העיון הקדוש, אשר בתוך זמן זה הכל הוא בחוצות ובשוק העולם מלא מרוצה ותנועה, והבנ"א הסוחרים והפועלים יוצאים דחופים ומבוהלים בדבר העסק החומרי, להשתדל בחריצות אחר ריבוי הממון והקנינים, באמת הת"ח הזה המתבודד כשיוצא מדלתי ביהמ"ד החוצה, נראה בעיני עצמו... כעצל טמן ידו בצלחת, וכמתרפה במלאכת החיים, ועל כן צריך הת"ח לדבר בעצמו אל לבו דברים יורדים חדרי בטן ונופחים רוח חיים תוך פנימיות נפשו, להרגיש גודל יקרתו וכנשר יגביה עוף על כל השואפים על עפר הארץ בהבלי הזמן, וע"כ השליך דברי גנות ובוזין כנגד השוגים והמבילים ימיהם בטרדות העולם העובר, תוך התודה שנתן לה' על חלקו" עכ"ל הנפלא.

חובה על כל ישראל להכיר בערכו וחשיבותו הרם

ובאמת זה נוגע לכל יחיד ויחיד בישראל, שצריך להכיר ערך עצמו בדרך זיגבה לבו בדרכי ה' ולזכור שהוא בן מלך לאבינו שבשמים, שהרי 'כל ישראל בני מלכים הם', ושלל נברא העולם אלא בשבילו, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין לו). "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם", ופרש"י: "כלומר חשוב אני כעולם מלא, לא אטרד את עצמי מן העולם בעבירה אחת וימשוך ממנה" ע"כ. ועי"ז הוא מקדש את ה', כמש"כ הרמב"ם ז"ל: "וכל הפורש מעבירה... אלא מפני הבורא ב"ה כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו, הרי"ז מקדש את ה'" ע"כ. וזה עצה נפלאה שבכוחה ניתן להתגבר על הרבה נסיונות, ולנצח במלחמת היצה"ד אפילו כשהוא נמצא בחדרי חדרים, כי תמיד הוא מכיר ערך עצמו, ויש לו גאווה ועזות דקדושה.

הגאווה הראויה והנרצית

ולשון נפלא כתב בזה הג"ר יעקב עמדין זצ"ל (בסידור 'בית יעקב', סולם בית קל ד"ה אי לזאת) וז"ל הנפלא מאד: "אבל יש גאווה אחרת רוחניות טובה מאד, כמו שמצינו ענוה פסולה, כי כל המדות יבחנו לפי הנושא והענין, ויש להם מציאות בטוב ובהפך, כמו שהוא הענין בעזות היא מדה גרועה בבחינה גופנית, וטובה היא בענין האמונה, שבה נשתבחו ישראל שנקראו 'עזין' בשמירת התורה, ולהפך הבושת בעניני הנפש מאבדת אותה..."

(י) וקרובים לדברים אלו, הוא מש"כ רבינו יונה ז"ל (שערי תשובה, שער ג', אות קמ"ח) עה"פ 'מצרף לכסף וכו'ר לזהב, ואיש לפי מהללו, וז"ל: "אם הוא משבח המעשים הטובים והחכמים והצדיקים, תדע ובחנת כי איש טוב הוא, ושורש הצדק נמצא בו וכו', ואם יתכן שיש בידו עוונות נסתרים אבל מאוהבי הצדק הוא. והמשבח מעשים מגונים או מהלל רשעים הוא הרשע הגמור" ע"ש. (יא) וע"ע ביסוד נפלא בעיני מהג"ר ישראל ווינטרויב זצ"ל (בספרו 'עיני ישראל', עמ' תלח) שמבאר ענין החסרון ליקח חייל פרטי על חשבונו ע"ש. וע"ע בסו"ס קובץ הערות (סי' י' אות יט).

אבל יש לנו לילך אחר מדותיו יתברך כל האפשרות גם בזה להתגאות על מה שלמטה ממעלתנו, ר"ל שנדע ונכיר ערך צורת הנפש הקדושה שהיא עצמותנו האמיתית היותו חלק אלוך ממעל כנודע, ולא נשעבדנה לפחות וגרוע, שהוא החומר הגס ותכונותיו המקיפים אותה לנסותה, ומטים אותה אליה להשמע להם להשחית צורתה ולהפסיד מעלתה הנכבדת, וכל מה שהאדם נלכד במצודת יצה"ר בא לו מחמת ששוכח יחוסו הנורא ונפלא כי בן מלך הוא, וחושב שהוא ממשפחת הכפריים עובדי האדמה... אבל חבל על אדם קל שאינו חושב עצמו מאומה, והוא שהכתוב משבח יהושפט ייגבה לבו בדרכי ה' (דברי הימים י"ז ו) שאם ישם זאת נגד עיניו תמיד ינצל מכל רעיו" ע"ש בדבריו הנפלאים.

וכדברים נפלאים אלו כתב גם הג"ר יונתן אייבשיץ זצ"ל (יערות דבש א, טו) "אבל חובה עליו לזכור בכל עת כי בן מלך גדול נורא אנחנו, ולא יאות לנו לנהוג כמנהג פחותים הראויים לכפריים, וזו היא תכלית מחלתנו שאנו שוכחים שורש נשמתנו ממקור נורא ונשגב... ויותר טוב שנתגאה לנהוג סלסול בעצמינו, ולומר אנחנו בן מלך מלכים ב"ה, ולא נאות לנו לפי כבודינו להתנהג כמעשה שאר העכו"ם ממשפחות האדמה, וראוי לנו להתנהג כפי שרשנו וכראוי להיות גדולים במעשה בתכלית ההבדלה וריחוק מן יתר בני אדם, למען יכירו וידעו כי לא כצורם צורנו. גאווה כזו מותרת דווקא היא גאווה הנרצית מה, שזיכור כל היום בכבודו ובמעלתו להתנהג עצמו בו כפי הנאה להתנאות לערכו ערך גבוה עליו" ע"ש שהאריך בזה. (והרחבנו בזה באור התורה לפרשת מצורע, ובאור המועד לימי השוכבים).

ומטין בשם הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל שאמר: "היום אין יצרא דעבודה זרה, שכבר בטלוא אנשי כנסת הגדולה, אבל יש יצרא דמינות בצורה אחרת, במסווה אחר,

והוא שאנשים אינם מאמינים בעצמם", והדברים נוראים. (הובא בס' אהל משה, פ' כי תשא, להג"ר משה שיינערמאן שליט"א)

ענוה וגדולה במקום אחד

ובענין זה כתב רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל הרבה פעמים, וז"ל: "כמו ששורש הרע והתחלת הנפילה על ידי גיאות, כך גם כן התחלת הקדושה הוא על ידי גיאות. ובאמת אי אפשר להגיע לשום מדרגה דקדושה רק על ידי הגיאות שיתגאה לבו לומר שגם בו ידבר ה'. ועל זה אמרו יחייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אברהם יצחק ויעקב, הגם שאי אפשר להיות כן, מכל מקום לומר מחוייב ולחשוך לזה. ובודאי מי שהוא בתכלית השפלות איך יאמר זה, ויסתפק במיעוט מעשים ותורה שבידו, ועל זה נאמר ביהושפט ייגבה לבו בדרכי ה'. וכן אותו גיאות נעשה מרכבה לקדושה, והוא מלבושי גיאות דהש"י, שנאמר ה' מלך גיאות לבש, וכן האדם הדבק במידותיו צריך להיות לבוש בגיאות, ובפנימיות מכיר שפלותו" ע"כ. (צדקת הצדיק, אות רמז)²

ועוד יסוד בזה הוא לדעת שהמעשים טובים שלנו משפיעים לטובה בכל הבריאה, וכמש"כ רבי צדוק זצ"ל: "דעה עיקר היצר הרע... שהוא מכניס קרירות ועצב בלב האדם, להתרשל מדברי תורה מצד שאין מעשיו כהוגן, ולכן אין תורתו ועבודתו פועלים כלום. ועל זה נצרך חיזוק בלב כמו שנאמר ייגבה לבו בדרכי ה' שיאמין שבתורתו מוסיף כח למעלה" (פרי צדיק, ואתחנן). ועוד כתב בזה: "ובאמת הגאווה נצרך לעבודת השם יתברך כמו שנאמר ויגבה לבו בדרכי ה', והיינו שהיצר הרע מפתה לאדם ומשפיל אותו באומרו 'כי מה כחו ותבונתו ומה יועיל במעשיו, וצריך האדם שיגבה לבו וידע שבמעשיו מתקן למעלה בשורש העליון כמו שנאמר 'תנו עוז לאלקים' (פרי צדיק, תוריע)

ענין הלל והודאה על הזכות להיות בן לה'

ויש להתבונן שבאמת כל מועד ימי חנוכה נתקן לימי הלל והודאה, כלשון הגמ' (שם) "קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה", ומזה מבואר שזהו התכלית הסופית של ימים אלו, ואם האדם אינו עוסק בהלל והודאה בחנוכה, הרי חסר בעצם תכליתה וענינה. ויש לבאר שענין הלל והודאה זו אינה רק על הניסים שאירעו לאבותינו בימים ההם, ועל הניסים שיש לנו תמיד בכל רגע, אלא שהוא המשך של כל עבודת ימים אלו, שמחלק ענין ייגבה לבו בדרכי ה' הוא שהאדם שמח בחלקו בזה שהוא עובד ה', והוא מהלל לה' על הזכות שהוא יהודי וכן לאבינו שבשמים. וכלשון הארחות צדיקים' (שער הגאווה) "שהגאווה במעלת החכמה היא משובחת שנאמר 'כי אם בואת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי, ויוסף הודאה לבוא ברוך הוא, וגם דעה והשכל ומידות טובות בתפילת החכמה, מודה אני לפניך שנתת חלקי מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, וכמו 'אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו, ועל זה נאמר ייגבה לבו בדרכי ה', כי יהיה אדם יקר רוח וגבה לב בעניני העולם הבא" ע"ש.

מצות נרות חנוכה להתגאות בקיום מצות ה'

ואולי יש להוסיף דבר זה מרומז גם בקיום מצות הדלקת נר חנוכה, ומצות מזוזה, דאיתא בגמ' (שבת כא): "כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין", ואולי הקשר בין מצות אלו הוא, שע"י שמדליק נר חנוכה על פתח ביתו מבחוץ, לפני עס ועדה הרי הוא מראה בזה שעבודת ה' עיקר אצלו, ואינו מתבייש מפני המלעיגים בעבודת ה', ומפרסם הנס שהצדיקים גברו על הרשעים בימים ההם בזמן הזה, הרי זה קידוש ה' גדול בכל העולם. וגם שהדלקת נר חנוכה בזמן הזה הוא המשך להדלקת המנורה של החשמונאים, כמש"כ הרמב"ן (ריש פרשת בהעלותך) וז"ל: "שנרות חנוכה חשמונאי נוהגת אף לאחר החורבן בגלותנו" ע"כ, ונמצא דע"י ההדלקת נרות שאנו מדליקין היו עדות שאור התורה עדיין בוער, ומים רבים לא יוכלו לכבות אותו.

ולפי"ז י"ל שמטעם זה יש חביבות מיוחדת לנר חנוכה, כמש"כ הרמב"ם (הל' חנוכה ד, יב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד" ע"כ, וכן ענין המזוזה שהוא על פתח ביתו מימין, שהוא מראה לכל העולם שהוא מתגאה בזה שהוא יהודי, ושה' שומר אותו, והוא גם כדי להזכיר להאדם לפני מי הוא עומד והולך, ועי"ז יחיה חיים של קידוש ה', כמש"כ הרמב"ם (הל' מזוזה, סוף פ"ו) "שכל עת שיכנס ויצא יפגע בייחוד שמו של הקב"ה... ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים" ע"כ.

וענין זה שייך בכל המצוות המסבבין את האדם, שהם כדי שיהיה האדם מסובב בשומרים המזכירים לו לפני מי הוא עומד, ויבחר בדרך ההידור והטוב תמיד, ודבר זה נקרא בלשון חז"ל בלשון 'חביבות', כמו שאמרו (מנחות מג): 'חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות' ע"ש, וזה אותה חביבות מיוחדת של מצות נר חנוכה, שענינם אחת היא (וכן מצינו בחז"ל 'חביבין ישראל שנקראו בנים למקום' וכו' ע"ש). וכל זה הוא מעבודת האדם בכלל, ועבודת ימי חנוכה בפרט, לזכור את הניסים שהיו לאבותינו ולחיות עם הניצחון בכל מצב ותקופה.

'בכל פעם שאני פותח גמרא, דברי החזון איש מצלצלות באוזני'

וכדאי להוסיף סיפור נפלא בענין הכרת חשיבות לימוד התורה הקדושה, והוא מה שסיפר הג"ר יצחק קולדצקי שליט"א: בבית הכנסת 'לדרמן' היה יהודי בשם ר' ישעיה, שזכה ללמוד בחבורתא עם הג"ר חיים קניבסקי זצ"ל, ובסוף ימיו היה חלש מאד והיה צריך לבא לביהכ"נ על כסא גלגלים, ופניו היו חוורות

(יב) בענין זה שמעתי מעשה שלא היה, עם אחד שהיה לומד משניות מסכת סנהדרין, וראה דברי חז"ל יחייב לומר בשבילי נברא העולם, והיה שמח שמחה גדולה 'הרי כל העולם נברא בשבילי' עד שהסתכל במשניות של החבורתא שלו וראה שגם שם כתוב אותו משפט יחייב לומר בשבילי נברא העולם... אז נפל ברוחו בחשבו 'אני כבר לא יחוסן, שהרי גם הוא אומר 'בשבילי נברא העולם'!... אמנם החכם מבין שהאמת היא שכל אחד ואחד חייב לומר 'בשבילי נברא העולם', וכל אחד ואחד צריך לקבל מזה חיזוק גדול, להכיר 'חובתו בעולמו, לדעת שיש לו – ורק לו – תפקיד מיוחד שאין לשום בריאה אחרת בעולם. והגם שגם החבורתא שלו צריך לחשוב כן ויתחוק לאור ידיעה זו, אבל זה לא ממעט בהכרת החשיבות שלך כיחיד, כי באמת כל אחד הוא כוכב לעצמו המאיר ומקיים עולמות שלימות. (שמעתי מהג"ר דוד הערש מאיער זצ"ל, מנהל דישיבת 'סטעמפורד').

ואצבעותיו וכל גופו היה רועד מרוב חולשה, אולם בעת שהנכד שלו הניח גמרא לפניו, מיד התחיל להתנועע ופניו נתאדם ולמד בשמחה ובדביקות. ומעולם היו הסובבים אותו תמהים איך נעשה שינוי הגדול הזה, עד שיום אחד היה איש אחד שלה היה יכול להתאפק ושאלו על זה, מאיפה לוקח הכוחות ללמוד עם כזה 'ברען' במצבו החלוש?

השיב ר' ישעיה ואמר: מעשה שהיה כך היה, כשהייתי ילד צעיר בערך בגיל עשר או אחד עשר, למדנו בחדר פרק אחד בש"ס 'בעל פה', והחזון איש זצ"ל בא לבחון אותנו, וידענו החומר היטב והחזון איש נהנה מזה והעלה חיוך על שפתיו! וטרם שעזב אמר לנו שלש דברים בזה"ל: 'קינדרלאך קינדרלאך, די שכינה רוחט אויף אייער פענימער! קינדרלאך קינדרלאך, אייער תורה באשיינט די וועלט מסוף העולם ועד סופו! קינדרלאך קינדרלאך, בכח אייערע תורה פילט זיך אן די וועלט מיט שפע!' – מתורגם: 'ילדים ילדים, השכינה שורה על פניכם! ילדים ילדים, התורה שלכם מאיר את העולם מסוף העולם ועד סופו! ילדים ילדים, מכל התורה שלכם ממלא כל העולם עם שפע! ע"כ דברי החזון"א.

סיים הזקן ר' ישעיה: 'בכל פעם שאני פותח את הגמרא, אז דברי החזון איש זצ"ל אלו מצלצלות באוזני, וזהו שנותן לי החיות ללמוד בכח ובחשק!' (שמעתי מהג"ר יאיר אדלר שליט"א)

אם אנו עובדי השי"ת נכיר ונוכח תמיד את החשיבות הגדולה שיש לנו לעבוד את ה', וכמה כל רגע של לימוד התורה שלנו וקיום כל מצוה משפיע על כל העולם כולו, היינו מקבלים חשק וחיוזק נפלא להוסיף עוד ועוד בעבודת ה' בוריוזות, בגדר 'זיגבה לבו בדרכי השם! אלא שהיצה"ר עסוק תמיד להשכיח מהאדם את ערכו וחשיבותו הרמה, ועלינו להתחזק כנגדו גם בענין זה.

מיסודי היהדות לחיות לפי חשיבתו הרמה ושלא לזלזל בזה

סיפר הג"ר לייב באקשט זצ"ל: "זכרוני בזמן ראשית ביאתי לארה"ב, הלכתי להתפלל בבית כנסת אחד, והנה המנהג מעולם באירופה היה שהיו מקומות מיוחדים להתפלל לכל איש ואיש לפי כבודו, והיינו החשובים במזרח ובעלי בתים החשובים סמוכים להם, ופשוטי העם באחורי בית הכנסת, ולפיכך מיד שאלתי מהגבאי איפה יש לי לשבת, והוא ענה אותי 'הנה פה אין לנו מנהג של אירופה, אך אצלנו כולם שוים, ויכול לישב באיזה מקום שתרצה! והשמיע דבריו כאילו דרכינו היא טובה, כי אין אנו בעלי כבוד שאין אנו מקפידים על כבוד כל כך כמו שהיו מקפידים באירופה.

אבל באמת אין זה מעליותא כלל אלא גריעותא, כי להשוות הכל הוא איבוד של כל מעלה. באמת לכל אדם יש מעלות, ותכלית כל הברואים כולם להראות כבוד שמים בכל דרכיהם, ולא יתכן לוותר על מעלתו ולהתעלם בשום פרט מדרכי חייו, אך כולם מחויבים להיות באופן שיתרומם ויתקדש שמו ית'. וזהו הענין אשר מצינו כמה דברים שאין לעשותם לפי שלא יאות לו (עס פאסט נישט), שהיא היא שמירת הקדושה והרחקה מן חילול מעלתו.

והמשגיח הג"ר ירוחם ליבוביץ זצ"ל היה רגיל להסביר הענין דרך משל, אם יבוא אדם אל החלטה שהוא כבר עיף ויגע מחיי האדם, ורוצה לחיות חיי נוח של בהמה, וידרוש אצל בעל גן החיות מקום פנוי בשבילו באחד מן הכלובים, ויהיה מסתפק ושמח במצבו זה, ולא איכפת לו הבזיון שבו, כי הוא 'וותר' על כבודו. בודאי לא יניחוהו אחרים לנהוג דרך תמוה הזאת, ויאמרו לו הלא אדם אתה ולא בהמה, ואי אפשר לאדם לחיות חיי בהמה השפלה, ומובן שגם לא מדרכי ענווה היא זו רק פחיתות בכבוד עצמו. וכן הוא הענין במי שנוהג הנהגת חייו באופן שלא יבוא ממנו התכלית של כבוד שמים, הרי הוא מזלזל בעצם מעלת צלם אלקים. והנהגת ישראל הראויה היא להכיר המעלות ולכבדם, וצריכים לתת כבוד לכל אחד לפי מעלתו ואין מקום לעניויות לוותר על מעלות. (אהל משה, במדבר עמ' תקס"ד).

בימי חנוכה עלינו להתבונן על הזכות שלנו להיות יהודים, ולהתגאות בזה שזכינו לקיים התורה והמצוות, ולהראות שמחה זו בפומבי לכל הולכי השוק, שאנו שמחים ומתגאים לקיים מצות נר חנוכה, לפרסם הנסים שעשה הקב"ה עמנו בימים ההם בזמן הזה. ומי שזוכה לישב על התורה ועל העבודה בודאי עליו לשמוח ביותר על הזכות שנפלה בחלקו לחיות חיים של תורה, החיים האמיתיים והנצחיים. ובהכרת ערך חשיבות זו נחיה חיים של רוממות כפי הראוי לחשיבות שלנו באמת.

התנגדות היונים לחוקי רצונך – ונצחון ישראל בקיום רצון ה' – בימים ההם ובזמן הזה

בכל ימי החנוכה אנו אומרים ב'על הניסים' בימי מתתיהו ובניו וכו' כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל, להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, ויש להתבונן בלשון זה, דמשמע שהיונים התנגדו במיוחד לחוקי התורה, ולכא' צ"ב שהרי היונים רצו להשכיח את כל התורה והמצוות מישראל, ולמה התנגדו במיוחד כנגד החוקים. ועוד צ"ב מהו הכונה ב'חוקי רצונך', שלכא' זה שפת יתר, שהרי היה סגי לומר ולהעבירם מחוקך, ומשמע מזה שהיונים התמקדו במלחמתם דוקא נגד המושג של 'חוקי רצונך', אבל צ"ב מה הכונה ב'חוקי רצונך' בכלל, וכי יש חוקים שאינם רצון השי"ת.

ויתכן ללמוד מזה יסוד גדול בהגישה הנכונה שצריך להיות לנו בשמירת התורה והמצוות כולם, בין החוקים ובין המשפטים, שמה שבתורה היונים ללחום כנגד חוקי התורה במיוחד, ע"כ שבחוקי התורה מונח ענין מיוחד בעבודת השי"ת, וחייבים אנו להתבונן בזה בגדר 'מאויבי תחכמני' שממה שאויבינו מתנגדים לה, בידוע שזה אוצר גדול שלנו בעבודת השי"ת. וכן מהאופן שהחשמונאים לחמו כנגד היוונים ונצחו אותם בנס גדול, יכולים אנו ללמוד יסודות גדולים בעבודת השי"ת. ונשתדל להרחיב הדיבור בזה בסדר.

אומות העולם משיבין לישראל במיוחד במצוות החוקים

ולהבנת הענין ביאר הג"ר חיים פרידלנדר זצ"ל (שפתי חיים, חנוכה עמ' ע') דהנה מצוות התורה נחלקים לשלשה סוגים, עדות, חוקים, ומשפטים. המשפטים, הם המצוות השכליות שבין אדם לחבירו, כגון 'לא תגנוב' וכו', שהן מובנות ומקובלות בשכל האנושי. העדות, הם המצוות שמזכירות לנו את העבר המחייב אותנו לעבוד את ה', כגון שבת ויצאת מצרים וכו', ואכן גם סוג מצוות זה מובן בשכל, אבל החוקים הם מצוות שאין אנו מבינים טעמם וענינם, כגון בשר בחלב ושעטנו וכו', אשר אלמלא מקרא כתוב לא היינו יודעים כיצד לקיימם מצד השכל. ומצינו בחז"ל שאומות העולם מתנגדים במיוחד כנגד מצוות החוקים, כמש"א (יומא סז): 'את חקותי תשמרו' דברים שהשטן ואומות העולם משיבין עליהן... ושמה תאמר מעשה תוהו הם, ת"ל אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן' ע"כ.

ואולי הטעם שהן משיבין במיוחד נגד החוקים הוא, משום שענין המשפטים, הם מבינים שזה נצרך לקיום האנושי, שהרי צריך להיות תקנות נימוסים והנהגת דרך ארץ בין איש לרעהו, אבל ענין החוקים זה אין האומות יכולים לסבול, שעם ישראל ישמרו מצוות ה' אך ורק משום שה' ציוה אותנו בהם, בלי שנבין טעם וסוד הדברים, זה למעלה מכל המושגים שלהם, מפני שהם שחיים רק ע"פ מה ששכלם המוגבל מבין. ולפיכך הם משיבין לנו במיוחד נגד מצוות החוקים, וכן השטן משתדל למנוע מאיתנו מצוות כאלו בטענות מוטעות כאלו.

כלל ישראל מקיימין כל המצוות בגדר 'חוקי רצונך'

אמנם האמת היא, שהגם שיש שלשה סוגים של מצוות כהנ"ל, אבל כלל ישראל מקיימים כל המצוות כולם, עדות, חוקים, ומשפטים, לשם כוונה אחת לעשות מצוות ורצון השי"ת, ולא מצד השכל שמחייב אותנו לעשות כן. וכל העיון והפלפול בטעמי המצוות והגדרתן הרי הם כלפי לימוד התורה והנפק"מ היוצא מהם, אבל למה אנו מקיימין המצוות, לזה יש תשובה אחת 'מפני שזהו רצון השי"ת'. ונמצא ששמירת כל המצוות הם בגדר 'חוקים', וכמו שמטין בזה בשם הגר"ח מברסק זצ"ל שהתבטא די וועלט זאגט אז אפילו חוקים זענין משפטים, און איך זאג אז אפילו משפטים זענין חוקים, והעולם אומרים שאפילו החוקים הם משפטים, אבל אני אומר, שאפילו המשפטים הם חוקים ודו"ק.

ויסוד גדול זה מצינו בלשון התורה (דברים ו, כ) 'כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלוהינו אתכם, והתשובה לזה כתוב שם (פסוק כד) 'זיצונו ה' לעשות את כל החקים האלה, והיינו שעל השאלה שיש

'עדות ומשפטים' שאותם אפשר ורוצה הבן להבין, לזה משיבים לו שהכל נכלל ב'חוקים', כי אנו מקיימים אותם מחמת שזהו רצון יתברך ולא בגלל שאנו מבינים זאת. וכמו שאנו אומרים בברכת 'אתה חוננתנו' ו'תלמדנו לעשות בהם חוקי רצונך', הרי שהקב"ה בעצמו לימד אותנו לעשות 'חוקי רצונך'. וגישה זאת נובעת מזה שאנו 'עם קרובו' של הקב"ה שאנו מוכנים לעשות כל אשר ברצון יתברך, ולא רק מה שאנו מבינים לעשות מצד שכלינו המוגבל, אלא אנו מבטלים שכלינו לרצונו.

היוונים לחמו כנגד המושג של קיום התורה 'מפני רצון השי"ת'

ולאור זה י"ל, שכשהיוונים התחילו ללחום כנגד עם ישראל ותורתם, נתנו דגש מיוחד ללחום נגד המושג הזה של 'חוקי רצונך', שזה מגלה מהות הגישה שיש לעם ישראל בשמירת כל התורה והמצוות, שכל מגמתנו היא לעשות ולקיים רצון השי"ת, ודבר זה בולט לא רק בשמירת מצוות החוקים עצמם, אלא בשמירת כל המצוות כולם, ואפי' במצוות המשפטים בין אדם לחבירו, שאנו משתדלים לקיים בהם מצוות ורצון השי"ת בשלימות, ולא במה שמוגבל עפ"י שכלינו הגשמי. שכל זה מראה שאנו בני ישראל משעבדים את לבנו ושכלינו להקב"ה יוצרנו ובוראנו, ואנו זועקים 'נעשה ונשמע', שאנו מוכנים לעשות כל אשר יצוה אותנו, בין שנבין טעמה או לא. וכנגד מושג זה במיוחד לחמו היוונים בחזקה, כי זהו יסוד גדול בתורה ובשמירת המצוות כולם. ולכן אנו אומרים 'ולהעבירם מחוקי רצונך' כי כנגד מושג זה לחמו במיוחד, כי אנו מקיימים כל המצוות בגדר 'חוקי רצונך' בחוק ולא יעבור, משום שהוא רצון ה', וזה מראה את ההתמסרות והקירבה הגדולה שיש לנו לאבינו שבשמים.

❖ קיום המצוות בבחינת 'בנים למקום' לעשות רצון אבינו שבשמים ❖

אמנם נראה שבלשון 'חוקי רצונך' מונח יסוד עמוק הרבה יותר, והוא, שאנו בני ישראל חוץ מהיותנו עבדים להשי"ת, מושבעים ועומדים ממעמד הר סיני לשמור ולעשות את כל דברי התורה, אבל אנחנו גם 'בנים' של הקב"ה, כדכתיב (דברים יד, א) 'בנים אתם לה' אלקיכם'. ויסוד החילוק בין 'עבד' כלפי האדון שלו, ל'בן' כלפי האב שלו, הוא, שעבד אינו מוכן לעשות אלא הצווי של האדון, שמקיים חובתו כעבד ולא יותר, אבל בן לא רק שמקיים צווי אביו, אלא משתדל תמיד לקיים גם רצון אביו. וכל כך למה, כי בן אוהב את אביו ואינו מחפש להתפטר מחיובו, אלא רוצה לשמח את אביו, ולחיות עמו בשלום וריעות, ולכן מוסיף למלא גם רצון אביו. ומכיון שכן, הבן מחפש לדעת מהו רצון אביו, ואיך יכול לעשות לו נחת רוח, גם מבלי שביקשו אביו לעשות לו דבר.

(יג) וכענין כתב רש"י ז"ל (ריש פרשת חוקת) "לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר 'מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה', לפיכך כתב בה חוקה, גידה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה" ע"כ. וכענין כתב הרמב"ם ז"ל (מעילה ח, ח) ע"ש. (יד) ולא באנו כאן להכניס ראשנו בין הרים גדולים שכבר דנו קדמונינו ז"ל בעומק ענין טעמי המצוות והחוקים, כמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל (מורה נבוכים, ג, כו). ועי' בלשון החינוך ז"ל (סוף מצות ספר ויקרא) 'זהנני עודני בא במה שהתנצלתי הרבה פעמים, על השרשים אשר מלאני לבי לכתוב במצוות, שאין הכוונה רק לחנך הנערים, ולתת אל לבם כי יש במצוות תועלות רבות גלויות לכל אדם, כאשר יוכלו הבין בילדותם, ועל כן קראתי שם 'הספר חינוך' ע"ש. ובמאמר זה אשר לפניך אין בה אלא דברים להתעורר ולהתחזק ולא הכרעות השיטות בזה כמובן. (טו) ואולי יש להסביר בזה מה שכתוב בתהלים (קמח, יט) 'מגיד דבריו ליעקב, חוקי ומשפטי לישראל, לא עשה כן לכל גוי, ומשפטים בל ידעום', ולכא' צ"ב דבשלמא חוקים שייכים רק לכלל ישראל, אבל משפטים הרי מובן גם להגוים. אמנם להנ"ל י"ל שכלל ישראל מקיימין כל המצוות בגדר חוקים שהם רצון השי"ת, וענין זה לא ניתן אלא לכלל ישראל. (טז) עפ"י ספר 'שפתי חיים' להג"ר חיים פרידלנדר זצ"ל (ח"ב, עמ' ע) ע"ש. עפ"י ביאורו של רש"י הירש זצ"ל. וע"ע ב'דעת תורה' (פ) ויצא מאמר 'אני עושה כי כן צוית', עמ' קצו). (יז) ואולי זה מרמז גם במה שגזרו היוונים על ישראל 'כתבו לכם על קרן השור, אין לכם חלק באלקי ישראל, ולא גזרו לכתוב 'אין לכם באלקי ישראל', כי אולי גם הם היו מוכנים שלישראל תהי' 'ריליגיה' עם משפטים ונימוסים, אבל לא רצו שיהי' קיום המצוות בגדר 'חלק באלקי ישראל', דהיינו שאנו מתבטלים לגמרי לקיים רצון השי"ת בשלימות.

ויסוד חילוק זה שבין עבד לבן, מבואר היטב בלשון הגמ' (ב"ב י). "אמר לו אתם (כלל ישראל) קרוים בנים וקרוין עבדים, בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים, ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים" ע"ש, ולכא' תמוה, שאם אין עושין רצונו של מקום למה נקראו אפילו בשם עבדים. וביאר בזה הגר"ר איצל פטרבורגר זצ"ל, שבדאי אפילו בזמן שאין עושין רצונו של מקום, הכונה שבאמת מקיימים המצוות ונמנעים מעבירות, אבל אין עושים 'רצונו של מקום' כבן הרוצה לעשות גם רצון אביו. והיינו, שאפילו אם מקיימים כל המצוות הכתובים בתורה, ונמנעים מכל העבירות שבתורה, אבל אם הגישה היא רק לקיים המצוות ולהתפטר בזה, ואין נותנים לב לדעת מהו עומק רצון ה', גם מבלי שיהי' זה מפורש בתורה שחור ע"ג לבן, הרי חסר בכל הקורבה והחיבה של בחינת 'בנים' למקום, ולכן לא נקראו אלא עבדים, אבל בשעה שעושים רצונו של מקום, הרי שאנו משתדלים להוסיף בשלימות ותוכן המצוות, כי רצונינו לעשות לא רק מצוות ה', אלא גם רצון ה', כי הוא אבינו מלכינו, ואנחנו עמו וצאן מרעיתו וחפצים לעשות רצונו."

היוונים לחמו כנגד מה שאנו מקיימין לא רק צווי ה' אלא גם רצון ה'
ולפי"ז י"ל, שהתנגדות היוונים ב'להעבירם מחוקי רצונך' היה בעומק זה גופא, שרצו לעקור הגישה של שמירת התורה והמצוות בגדר 'בנים למקום' שבוה אנו משתדלים לעשות לא רק צווי ה' אלא גם רצון ה', וזה רצו היוונים לעקור, כי זהו בחינה מיוחדת, בחינה של קירבה וחיבה יתירה שבין ישראל לאבינו שבשמים, ולא היו היוונים יכולים לסבול גדלות וחשיבות זו. ובוזה יש להטעים טעם לשבח בהלשון שאנו אומרים ב'על הניסים' בחלק הניצחון, 'ואח"כ באו בניך לדביר ביתך', וצ"ב למה קבעו לשון 'בניך' כלפי מתתיהו ובניו, ולא אמרו 'ואח"כ באו מתתיהו ובניו', או 'החשמונאים' וכדומה. אמנם להמבואר הלשון ממש כפתור ופרח, שחלק גדול ממלחמת היוונים נגד ישראל היה לבטל בחינה זו של עבודת השי"ת בבחינת 'בנים למקום', שאנו מקיימים כל התורה כולה בגדר 'חוקי רצונך', לדעת לא רק מהו צווי ה', אלא מהו רצון ה' במצוה זו.

ומטעם זה באו מתתיהו ובניו במלחמה כנגדם בבחינת 'בנים למקום', להחזיר עטרה ליושנה, שיוכלו ישראל לעשות רצון השי"ת כרצונינו הטוב באמת, ולכן אנו אומרים 'ואח"כ באו בניך', משום שזה היה סמל עיקרי בכל המלחמה, אם כלל ישראל יהיו עם שיעשו 'רצונו של ה'', גם מה שאינו מפורש בהמצוות עצמם, או כלל ישראל יהיו עם שמקיימים רק מצוות ה', בלי להשתדל לעשות רצונו המונח בהמצוות כולם, והחשמונאים נצחו במלחמתם ובכך החזירו גם קיום רצון אביהם שבשמים."

הבן מחפש לעשות רצון אביו אפי' בלי שיצוהו
ויסוד גדול זה בעבודת השי"ת מבואר היטב בלשון הנפלא של ה'מסילות ישרים' ז"ל (פ"ח) "הנה שורש החסידות הוא מה שאמרו ז"ל בברכות (י"ז). 'אשרי אדם שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו, והענין הוא כי הנה המצות המוטלות על כל ישראל כבר ידועות הן וחובתן ידועה עד היכן היא מגעת, אמנם מי שאוהב את הבורא יתברך שמו אהבה אמתית לא ישתדל ויכוין לפטור עצמו במה שכבר מפורסם מן החובה אשר על כל ישראל בכלל, אלא יקרה לו כמו שיקרה אל בן אוהב אביו, שאילו יגלה אביו את דעתו גלוי מעט

שהוא חפץ בדבר מן הדברים כבר ירבה הבן בדבר ההוא ובמעשה ההוא כל מה שיוכל, ואע"פ שלא אמרו אביו אלא פעם אחת ובחצי דיבור, הנה די לאותו הבן להבין היכן דעתו של אביו נוטה לעשות לו גם את אשר לא אמר לו בפירוש, כיון שיוכל לדון בעצמו שיהיה הדבר ההוא נחת רוח לפניו, ולא ימתין שיצוהו יותר בפירוש או שיאמר לו פעם אחרת."

וממשיך שם 'המסילות ישרים' ז"ל: "והנה דבר זה אנחנו רואים אותו בעינינו שילד בכל עת ובכל שעה, בין כל אוהב וריע בין איש לאשתו בין אב ובנו, כללו של דבר בין כל מי שהאהבה ביניהם עזה באמת שלא יאמר לא נצטוית יותר די לי במה שנצטוית בפירוש, אלא ממה שנצטוה ידון על דעת המצוה וישתדל לעשות לו מה שיוכל לדון שיהיה לו לנחת. והנה כמקרה הזה יקרה למי שאוהב את בוראו גם כן אהבה נאמנת, כי גם הוא מסוג האוהבים ותהיינה לו המצוות אשר צוויים גלוי ומפורסם לגילוי דעת לבד לדעת שאל הענין ההוא נוטה רצונו וחפצו יתברך שמו, ואז לא יאמר די לי במה שאמור בפירוש או אפטור עצמי במה שמוטל עלי על כל פנים, אלא אדרבא יאמר כיון שכבר מצאתי ראיתי שחפצו יתברך שמו נוטה לזה יהיה לי לעינים להרבות בזה הענין, ולהרחיב אותו בכל הצדדין שאוכל לדון שרצונו יתברך חפץ בו, וזהו הנקרא 'עושה נחת רוח ליוצרו', נמצא כלל החסידות הרחבת קיום כל המצוות בכל הצדדין והתנאים שראוי ושאפשר" עכ"ל. הרי דבריו ברורים מאד, שמצד האהבה והקירבה שיש לנו לאבינו שבשמים לכן אנו רוצים להוסיף תמיד בשלימות המצוות כדי למלא רצון אבינו שבשמים."

"אלה האנשים השואלים תמיד 'היכן כתוב זה?', עליהם אני קורא 'כי עתידה תורה שתשתכח ח"ו', כי בשמירת התורה רק לצאת כדי מצוה, התורה ודאי מתקטנת אצלם." (הגר"ר ירוחם ליבוביץ זצ"ל)

כל אחד מישראל רוצה לעשות רצון השי"ת
אמנם לא נטעה לחשוב שעשיית רצון ה' הגם שאינו מפורש בתורה בא לנו בכפיה כנגד הרצון שלנו, אלא אדרבה התכלית המכוון הוא, שנגיע למדרגה שעשיית רצון ה' היא גם הרצון שלנו, דהיינו שיהי' רצונינו האישי לעשות רצון השי"ת, ולעשות לו נחת רוח תמיד, בבחינת מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים מ, ט) 'לעשות רצונך אלקי חפצתי'.

ובל יחשוב האדם שזה מדרגה רחוקה מאתנו, שהרי ענין זה מושרש בלב כל א' וא' מישראל, וכמו שמצינו בחז"ל (ברכות יז). שר' אלכסנדרי היה מתפלל לאחר שמו"ע בנוסח הזה: "ריבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצונינו לעשות רצונך, ומי המעכב שאור שבעיסה (פירש"י: יצה"ר) ושעבוד מלכיות, יה"ר מלפניך שתצילינו מידם ונשוב לעשות חוקי רצונך בלבב שלם" ע"כ. הרי מבואר שכל א' מישראל באמת רוצה לעשות לא רק מצוות ה' אלא גם רצון ה', אלא שיש לנו נסיונות ומכשולים, וע"ז אנו מתפללים שנוכח להתגבר עליהם ולעשות רצון ה' בלבב שלם. וכמה נפלא מה שמצינו הרבה לשונות בפיוטים כמה כלל ישראל חפצים ומשתוקקים לעשות רצון אביהם שבשמים, בבחינת 'ששים ושמים לעשות רצון קונם', וכהנוסח בהפזמון 'קה אכסוף' שכלל ישראל נקראים 'עם מבקשי רצונך' הרי שמהותם של כלל ישראל הוא 'עם שמבקשים לעשות רצון אביהם שבשמים'."

החשמונאים לחמו מצד רצונם בנצחון רצון ה'
ובאמת יש להוסיף, שלדרגה זו הגיעו החשמונאים בשלימות, וכלשון שאנו אומרים ב'על הניסים' 'רבת את ריבם דנת את דינם נקמת את נקמתם', וצ"ב דוכי היה זה מלחמה אישית בין החשמונאים ובין היונים, הרי היה זה מלחמת ה'

(יח) מספר גבורת יצחק, חנוכה (על הניסים). ובעי"ז בברכת מרדכי, חנוכה, להגר"ר ברוך מרדכי אורחי שליט"א. (יט) יסוד הדברים ראיתי בירח למועדים' להגר"ר ירוחם אלשין שליט"א (ע"ש מאמר כז). (כ) ובאמת מאד רצוי להתרגל לחשוב במחשבה זו מפעם לפעם בשעה שלומד תורת ה', ועוסק בלימוד החוקים והמשפטים, שיוכר שאני עוסק עכשיו בידעת רצון ה', לדעת מה ה' רוצה ממני בכל מיני אופנים ומצבים, וע"י מחשבה זו לא יהי' הלימוד וגם הלמעשה סתם להתפטר ח"ו, אלא להשתדל להוסיף בשלימות המצוות לעשות רצון אביו שבשמים, ולעשות נחת רוח ליוצרו. ואולי זה מרומם בלשון הפסוק (תהילים קג) 'ברכו את ה' מלאכיו, גבורי כח עושי דברו, לשמוע בקול דברו, ואולי ההוספה של 'לשמוע בקול דברו' היינו שאפילו לאחר שכבר יודע מה לעשות, אבל רוצה לדעת מהו גם רצון ה' בקיום המצוות, ואפי' בדברים שאינם מפורשים בהתורה, אבל ידע להסתכל בין השורות לדעת מה מונח בתוך מצוה זו (ע"י שבת פת). ואולי כל ענין 'שמיעה' כן ענינו שיתן לב להבין דבר מתוך דבר, ולא יסתפק במה שמפורש בהקרא שחור ע"ג לבן. וכן בק"ש שאנו אומרים 'שמע ישראל', דהיינו שיהי' שמיעה עמוקה ומובנת, לדעת רצון ה' במה שכתוב בפרשיות אלו. וכבר כתב הרשב"א ז"ל (שו"ת ח"ה סי' נה) שבתביב 'שמע' שבק"ש נכלל שמיעת המילים, הבנת הדברים, וקיומם למעשה ע"ש. (כא) ועד כמה עמוק הרצון של כל יהודי לעשות רצון ה', מצינו בדבריו הנפלאים של הרמב"ם ז"ל שכתב (הל' גירושין סוף פ"ב) 'מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו' ע"ש. וע"ע במה שהרחבנו בזה במאמר 'גילוי הפנימיות האמתית של ישראל במשתה ושמהח בפורים'.

שהיונים לחמו כנגד תורתו ועם קרובו, וא"כ למה זה נקרא הריב והנקמה של מתתיהו ובניו, הרי הם לא היו אלא שלוחים של הקב"ה ללחום מלחמת ה' באויביו, ששמעו קריאת 'מי לה' אלי' והלכו למלחמה ונצחו ע"י חסד ה'. אמנם לדברינו י"ל, שמתתיהו ובניו הגיעו למדרגה שכשראו מצב הדור בשפלותו, וראו כמה מישראל עזבו תורת ה' וקיום רצונו רח"ל, הרי שלא הלכו למלחמה רק לכבוד השי"ת, כאילו הלכו בכפייה שחייבים לעשות רצון ה', אלא אדרבה הלכו גם מצד רצון עצמם ולבם הטוב, שהרגישו צורך לילך למלחמה, כי רצון ה' היתה רצונם האמיתי, ולא היתה בזה כ'עשית טובה' להקב"ה, אלא שבאמת רצו בניצחון רצון השי"ת, ומכיון שכן נמצא שהמלחמה היתה גם מלחמה אישית שלהם, שלא רצו אלא להחזיר עטרה ליושנה שיקיימו ישראל רצון ה' באמת. ולפי"ז י"ל, שמטעם זה אנו אומרים רבת את ריבם וכו', כי זה היה גם הריב והנקמה האישית שלהם נגד מפירי רצון ה' בהעולם.

המוסר השכל למעשה שהאדם ישאל לעצמו 'האם זה רצון ה'?

ועלינו ללמוד מכל הנ"ל, שאנו בני ישראל לא מסתפקים לעשות מצוות השי"ת לחוד, אלא אנו משתדלים לקיים רצון אבינו שבשמים, ולכן בכל פעולה ומעשה, אין השאלה רק אם זה מותר או אסור, אלא האם זה רצון בעיני ה' או לא, האם יהי' לה' נחת רוח ממעשה זה, או לא.²² ובמחשבה זו קצת יותר קשה להאדם לרמות את עצמו בו, שבאסור והיתר שייך שאדם הוא במצב של 'אומר מותר', אבל להבדיל מהו רצון ה' ומה לא, כל לב יהודי יכול להבחין בו עפ"י רוב, ואם חושב שה' לא יהי' מרוצה ממעשיו, יפרוש מיד, ואז יהי' באמת מרוצה בעיני אביו שבשמים. ואם האדם מסופק אם מה שרוצה לעשות הוא רצון ה' או לא, אז צריך לשאול שאלת חכם, אם רוח חכמים נוחה הימנו או לא, כי ביד חכמי ישראל לדעת מהו רצון ה' ומה לא (כמו שיבואר לקמן). ולפעמים יש עצה שיחשוב האדם בדעתו, מה היה אומר אילו היה אדם אחר שואל אותו אם מעשה כגון זה הוא כפי רצון ה' או לא, שבמצב כזה אין לו הנגיעות של תאותו (אין אדם רואה חוב אצל עצמו) ויותר קל להבחין באמת מהו רצון ה' במצב כזה.

המבטל רצונו לעשות רצון השי"ת יזכה שה' ימלא רצון האדם לטובה

וסוד נפלא בזה מצינו בחז"ל שאמרו (אבות ב, ד) "עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך", ובפ"י הרע"ב שם כתב: "ואני שמעתי שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה, והרי זה כאילו כתוב 'כדי שיבטל רצונו מפני רצונך', כאותה שאמרו 'כל העושה מצוה כתקנה אפי' גזר דין של ע' שנה מתבטל מעליו" ע"כ. והמדויק בלשון המשנה יראה שנקטו לשון 'רצונו' דוקא, ואולי זה בא לומר, שלא מדובר כאן רק בקיום התורה והמצוות המפורשים לחוד, אלא גם במי שמשתדל תמיד לדעת מהו 'רצון' השי"ת, מה ה' רוצה שאעשה במצב כזה, ולפי רצון זה הוא מבטל רצון עצמו, ולזה זוכה לברכה גדולה ונפלאה כאילו שהשי"ת בעצמו יבטל רצונו לעשות רצון האדם. והרי למדים אנו מזה סגולה נפלאה שיתקיים רצונינו בחיים, ומי אין לו המון רצונות בחייו, בריאות, פרנסה, ילדים טובים וכו', וכאן כתוב סוד גדול שיזכה האדם לכל הטובות בהעולם, והוא, שתמיד ישתדל לעשות 'רצון' השי"ת, ולא רק שיעשהו אלא יעשהו בלב שלם כאילו הוא הרצון שלו ממש, וכן ליזהר שלא לעשות מעשה שהוא כנגד רצון השי"ת. ועי' ברכות (כ). שלראשונים נעשו ניסים משום שמסרו נפשם לה', והנה 'נפש' הוא מלשון רצון, הרי שע"י מסירת רצונם לה' זכו לנסים גדולים. (אהל משה, בלק).

❖ חנוכה הוא היו"ט של תורה שבעל פה' ❖

והנה המתבונן ביסוד גדול זה במלחמת היונים כלפי ישראל בקיום רצון השי"ת והניצחון כנגדם, יראה דבר נפלא, שכל ענין זה מרומז היטב בכל קביעות ימי

חנוכה על נס מציאת פך שמן הטהור (כמבואר בשבת כא:), דהנה ידוע הקושיא בזה דמה הצורך לנס פך שמן הטהור כלל, שהרי יש לנו כלל ש'טומאה הותרה בציבור', וא"כ היו מותרים להדליק המנורה עם השמן הטמא שהי' להם לרוב. ומצינו תירוץ נפלא בזה מה'חזקת סופר' זצ"ל (שבת כא.) וז"ל: "ודאי טומאת מת הותרה בציבור, אך הם גזרו על הגויים להיות כזבים, וטומאת זב לא הותרה בציבור. והיו חכמי הדור נבוכים מה לעשות, אם להעמיד דבריהם במקום ביטול עבודת הדלקה או לא (נ.ב). דהיינו אם יתירו להדליק עם שמן שנטמאה בטומאת זב דרבנן, או שיבטלו מצות ההדלקה כדי שלא להתיר טומאת זב, ועשה הקב"ה נס ודלק ח' ימים מבלי שיצטרכו לבטל הדלקת נרות, ומזה הראו להם מן השמים הסכמה על גדרי חכמים וז"ל ונתחזק הדת ותורה שבעל פה" ע"כ. והיוצא מדבריו הוא, שתכלית נס מציאת פך השמן הטהור לא היה אלא משום שרצה ה' לחזק כח החכמים ותורה שכל פה, ועל נס זה אנו חוגגין היו"ט של חנוכה בכל שנה מחדש, לרומם ולפאר כחן של חז"ל בגזירותיהן, והרי ש'חנוכה' הוא היו"ט של 'תורה שבעל פה'.

היכן כתוב מצוות דרבנן בתורה

אמנם לכא' זה טעמא בעי, למה ראה הקב"ה לנכון לחזק כחן של חכמים, ותורה של בעל פה במיוחד בימים ההם בזמן הזה, עד שחנוכה הוא יו"ט של 'תורה שבעל פה'. ואולי יש לבאר בזה בדרך נפלא, עפ"י מה שביארנו לעיל ביסוד מלחמת היונים כנגד ישראל בקיום 'חוקי רצונך', ונצחון החשמונאים בנקודה זו, בהקדם מה שצריכין אנו להבין בדרך כלל, איך שייך כלל כל 'מצוות דרבנן' וכל מיני תקנות וגזירות דרבנן, מכיון שהדברים אינם מפורשים בהתורה עצמה, וכי חז"ל הוסיפו על מצוות התורה. ובאמת גמרא ערוכה היא לענין הדלקת נר חנוכה עצמה, שאמרו בגמ' (שבת כג.) "מברך 'אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה', והיכן צונו, רב אויב אמר מ'לא תסור', רב נחמיה אמר 'שאל אביך ויגדך וזקניך ויאמרו לך' ע"ש". ולכא' ענין זה שייך לכל מצוות וגזירות דרבנן, שנכללים באזהרת 'לא תסור' שהיא מה"ת. אמנם כל זה ניחא לשיטת הרמב"ם ז"ל דס"ל שכל מצוות וגזירות דרבנן נכללים באזהרת 'לא תסור' וכה"ג, אבל לדעת הרמב"ם ז"ל דס"ל שרק מה שנלמד ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, הם שנכללים בלאו ד'לא תסור' וכה"ג, אבל מה שחידשו חז"ל מעצמם אינו נכלל בלאו זה, א"כ צ"ב טובא, דמאיזה טעם אנו חייבין לשמוע להן, ושלא לעבור על דבריהן, אחרי שאין לנו שום צווי מפורש בתורה ע"ז לא מקרא ולא מהלכה ולא מסברא.

היסוד של מצוות דרבנן מידעת 'רצון ה'

וביאר בזה הג"ר אלחנן וואסרמן זצ"ל (דברי סופרים א, יז - כד) שיסוד כחן של חכמים בכל מצוותם, תקנתם, וגזירותיהם, הוא, שכווננו דעתם לדעת המקום, להכיה מהו רצון השי"ת בכל דבר וענין, וז"ל שם: "דכל מה שצונו חכמים אנו יודעין שכן הוא גם רצון ה', ודבר זה לעשות רצונו ית"ש כל באי עולם מצווין ועומדין מתחלת ברייתן ע"ז, דכל הנמצאים נבראו לעשות רצון קונם, וכל פעל ה' למענהו" ע"ש.

ולכא' הכונה, שבתורת השי"ת יש שני סוגי מצוות, א' מצוות עשה ול"ת המפורשים בהתורה, ב' 'עשה טוב' ו'סור מרע' שאינם מפורשים בהתורה אבל הם בנויים על 'רצון ה', שיש דברים שה' רוצה בהם, ויש דברים השנואים בעיני ה'. והנה, החלק הראשון מפורש בהתורה הקדושה, שחור ע"ג לבן, אבל החלק השני של 'רצון ה' אינו מפורש בתורה, ונמסר לנו בעל פה ע"י רבותינו ז"ל בכל הדורות, שלהם ניתן הכח להבין דבר מתוך דבר, לדעת מהו רצון ה' בכל מצב ותקופה. ונמצא שהגם שמצוות דרבנן אינן מפורשות בהתורה כלל, אבל הם

(כב) ודבר נפלא אמר הג"ר ירוחם ליבוין זצ"ל: "כאשר שאלו להגר"י סלנטר זצ"ל על איזה מעשה אחד 'היכן כתוב חיוב זה?' השיב: 'לי יש חושן משפט יותר גדול ממה שיש להם להעולם, ובהחושן משפט שלי שם נמצא החיוב מפורש'. אלה האנשים השואלים תמיד 'היכן כתוב זה?', עליהם אני קורא 'כי עתידה תורה שתשתכח חז"ו', כי בשמירת התורה רק לצאת כדי מצוה, התורה ודאי מתקנת אצלם, והוא מצבנו אנו ר"ל ה' 'ישמרנו' ע"כ. (דעת תורה, שמות עמ' יג). (כג) ומצינו כע"ז במדרש תנחומא (פ' נשא כ"ט) שאמרו לענין הדלקת נר חנוכה: "לא יאמר אדם 'איני מקיים מצות קנים הואיל ואינן מן התורה', אמר להם הקב"ה 'בנינו אין אתם רשאים לומר כך', אלא כל מה שגזירים עליכם תהיו מקיימין, שנאמר 'עשית על פי התורה אשר יורוך', למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר 'זתגזר אומר ויקם לך' וכו' ע"כ. וע"ע במתנת חיים להג"ר מתתיהו סלומאן שליט"א, בעניני חנוכה.

היודעים מהו 'רצון ה' הנלמד מהתורה הקדושה, וכ"ז נכלל בתורה שבעל פה ותקנת חז"ל.⁷⁰

וכיסוד הזה מתבאר מלשון הרמב"ן ז"ל שכתב במצות 'לא תסור' (דברים יו, יא) וז"ל: "אפילו תחשוב בלבך שהם טועים והדבר פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימינך לשמאלך, תעשה כמצוותם, ואל תאמר איך אוכל החלב הגמור הזה או אהרוג האיש הנקי הזה, אבל תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצוות שאעשה בכל מצוותי ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר

יבחר ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו... כי על הדעת שלהם הוא נותן להם התורה, אפילו יהיה בעיניך כמחליף הימין בשמאל, וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין כי רוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו, לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול" ע"כ. הרי שמה שקבעו חז"ל בתקנותיהם ובגזירותיהן הרי"ז רצון השי"ת, ועלינו לשמוע לכל תיבה ותיבה מדבריהם, שהרי רצון ה' הוא המדבר לנו מתוך גרונו של חז"ל.

❖ נס פך שמן הטהור שלימות הנצחון של רצון ה' ❖

ולאור זה י"ל, שבאמת טעם גדול היה לחזק כחן של גזירות חכמים ותורה שבעל פה דוקא בימים ההם בזמן הזה, כי הרי כאמור היוונים הלכו למלחמה במיוחד כנגד קיום רצון ה', ומניין אנו יודעים מהו רצון ה' בכל ענין, לזה יש לנו תורה שבע"פ, רבנים וחכמים שמלמדים אותנו מהו רצון השי"ת, עפ"י החכמה והמסורת שלהם. ומכיוון שכן, היה אז הזמן היותר נכון לנס פך שמן הטהור, כי בזה הראה הקב"ה שהוא מסכים לדבריהם של חז"ל בתקנתם ובגזירותיהן, ושהם כיוונו לרצונו באמת, ולכן עשה נס זה שימצאו שמן טהור, כדי שלא יצטרכו להדליק בשמן שיש בה טומאת זב שהיא טומאה מדרבנן, ובוזה היתה שלימות הניצחון כנגד מחשבת זדון של היונים, שהם באו לבטל 'חוקי רצונך' ומכלל זה תקנת וגזירות של חז"ל ותורה שבע"פ, והחשמונאים באו בכח של 'בנים למקום' לעשות רצון השי"ת, עד שהדליקו נרות בחצרות קדשך בשלימות הטהרה, כרצון השי"ת, עפ"י תורה שבע"פ מפי חז"ל.

מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד כי כולה מצד קיום רצון ה'

ובהכנה זו יש לנו ביאור נחמד בלשון הרמב"ם ז"ל הידוע בענין מצות נרות חנוכה (חנוכה ד, יב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד", ויש להתבונן מהי החביבות המיוחדת למצוה זו יותר משאר מצוות. וביאר בזה הג"ר ירוחם אלשין שליט"א (ירח למועדים מאמר י) עפ"י מה שמצינו בחז"ל (שה"ש רבה א, ב) "חביבין דברי סופרים מדברי תורה, שנאמר כי טובים דודיק מיינן". ובשע"ת (ג, ז) הביא בשם חז"ל "חביבים דברי סופרים יותר מיינה של תורה" ע"כ, ומבואר שיש להקב"ה חביבות מיוחדת לדברי סופרים ואפילו יותר מד"ת עצמם. וכל כך למה, ואולי הפשט בזה הוא, שבשמירת דברי סופרים, דהיינו תורה שבע"פ ומצוות, תקנות, וגזירות דרבנן, בהם מתגלה שכלל ישראל מוכנים לעשות לא רק צווי ה' המפורש בתורה, אלא גם רצון ה' בכל ענין, אשר חז"ל מלמדים אותנו מהו רצון ה' בכל דבר.

וחביבות זו היא מצד הקורבה הגדולה שיש בינינו לבין אבינו שבשמים, שאנו מקיימים מצוותיו ורצונו בבחינת 'בנים למקום' שאנו עושים רצונו של מקום, ואין לך חביבות גדולה מזו, כחביבות זו שיש לאב על בנו בשעה שעושה רצונו. ולפי"ז נפלאים מאד דברי הרמב"ם ז"ל שמצות הדלקת נר חנוכה 'מצוה חביבה היא עד מאד' כי כולה קיום רצון ה', בין בעצם ההדלקה שאינה אלא מתקנת חז"ל, ואנו מברכים עליה 'אשר קדשנו במצוותיו וצונו להדליק נר של חנוכה', כי הצווי נכלל ברצון ה' לפי ראות עיני העדה חז"ל הקדושים, ובין בהנס שאנו זוכרים ע"י ההדלקה, שגם זה לא היתה אלא לחיזוק כחן של חכמים בקביעות רצון ה' במצוות התורה. ונמצא שהחביבות של מצות נרות חנוכה, והחביבות של דברי סופרים יותר מיינה של תורה, והחביבות של 'בנים למקום', כולם ענין אחד הם, שכולם באים מחמת קיום רצון ה' בלב שלם באהבה וקורבה גדולה. והדברים נפלאים כפתור ופרח ממש.

גדולי ישראל חיפשו לעשות נחת רוח לה' בקיום רצונו

ובאמת מצינו שגדולי ישראל חיו חיים של רצון השי"ת, וחיפשו תמיד לעשות רצון השי"ת בכל דבר, ובפרט בקיום המצוות כוונת לקיים רצון ה' במה שצוה מצוה זו, וכמו שסיפר הג"ר יצחק ברמן זצ"ל (אביו של הג"ר שלמה זצ"ל ר"י פונבין) שהיה מתלמידיו של החפץ חיים זצ"ל בראדן: 'פעם אחת ראיתי את הח"ח שהיה מכין את עצמו להניח תפילין, ואני מבחין שהח"ח אומר בפיו משהו בלחש, התקרבותי סמוך אליו כדי לשמוע מהו אומר כהכנה למצות תפילין, ושמעתי שהוא אומר נוסח זה: 'רבש"ע, בחסדך הגדול נתת לי חיים, וגם נתת בידי כוח לעבוד אותך, והנה אני בא עתה לקיים מצות הנחת תפילין שצוית אותנו, והנני מכווין בזה לעשות את רצונך, ולגרום לך נחת רוח בכך שאני מקיים את מצוותיך' ע"כ.

וסיים בזה הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א: אנו רואים מכאן איך שהח"ח זצ"ל היה מכוון בהנחת תפילין כוונה פשוטה, לעשות רצון ה', 'רבש"ע אני רוצה לגרום לך נחת רוח, כמה טעם טוב אפשר למצוא בחיים כאלו, כאשר האדם משתדל בכל מעשיו לגרום נחת רוח ליצר, חיים כאלו אינם יבשים מתוך רגילות, חיים כאלו הם מלאי חיות ומלאי רצון, להשתדל תמיד לעשות רצון ה', וליתן לו נחת רוח. ויש בכוחנו לגרום נחת רוח לה' בכל שעה ובכל עת, ולא רק ביושבינו בבית המדרש, אלא גם כאשר אנו צריכים ללכת ברחוב לצורך עסקינו, ואנו שומרים את עינינו שלא יתורו במקומות המטונפות, גם בכך אנו נותנים נחת רוח לאבינו שבשמים. בכל מעשה ומעשה אם רק יתבונן האדם ימצא אלפי היכ"ת לעשות רצון ה', וליתן לו נחת רוח גדול, ואשרי מי שחי חיים כאלו, 'אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליצר'. (עפ"י ספר 'ברכי נפש' ויקרא עמ' צא).

'חיים ברצונו' האושר לחיות עפ"י רצון ה'

וכן בענין סוד מרע, גדולי התורה תמיד שאלו את עצמם לא רק מה מותר ומה אסור, אלא גם מהו רצון השי"ת, וכמו שהעידו תלמידיו של ה'סבא מקלס' זצ"ל (המאורות הגדולים אות קפב) שכל הרהוריו מחשבותיו וכל רגשי לבו היו מרוכזים השכם והערב אך ורק בנקודה אחת שהתבטא בשאלה אחת שהיה מרבה להעלותה לפני תלמידיו ומקורביו: 'האיך יכולים לידע ידיעה נכונה את רצון השי"ת, והכוונה האמתית בדרכי העבודה?' ע"כ. ועלינו לשאוף להגיע לכה"פ למקצת ממדרגה זו, לשאול כל אחד את עצמו מה ה' רוצה ממני, לא רק מה אני מחויב לעשות, כאילו שאני כפוי לעבודה, אלא לרצות באמת לעשות רצון השי"ת, ובכל פעולה ומעשה לא יהי השאלה אם מותר או אסור, אלא האם זהו רצון השי"ת או לא.

וכמה חיים מאושרים יש למי שחי בהרגשה זו, שמשתדל לעשות רצון אביו שבשמים, ומרגיש שה' רואה ומשגיח עליו בכל מעשיו, ומקבל נחת רוח מבחירתו בטוב, ומעמידתו בנסיון, אדם כזה הוא מלא רצון, מלא חיות, מלא סיפוק. וכמה נפלאים לשון החזו"א זצ"ל שכתב באגרת (קו"א, א, קנג) "העונג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני, ואין לי צער יותר גמור מכשלון בעון, רבותי למדוני כי בכל תנועה צריך להתיעץ עם חלקי השו"ע" ע"ש. הרי שהאדם שחי 'חיים ברצונו' לקיים רצון השי"ת, הרי הוא באמת מתענג על ה' תמיד.

(כד) וע"ע בלשון הגר"א ז"ל (אדרת אליהו, מקץ) "שלא להכחיש רצון וגזירת עלינו, וזהו כל התורה כולה" ע"כ. וראיתי לבאר בזה מש"א הלל (שבת לא.) 'מה דעלך סני לחברך לא תעביד זהו כל התורה כולה, ואידך פירושא הוא זיל גמור, (ופירש"י בליק שהכונה להקב"ה שנקרא 'רעך ורע אביך') ולא אמר לו 'ואהבת לרעך כמוך', כי למדו בזה, שכל התורה כולה הוא לעשות רצון השי"ת ולהתרחק ממה שאינו רצונו ית'. (ספר שלמי נחום פ' מקץ).

לשאול האם 'אבי שבשמים' מרוצה מהכלים שיש לנו

ובדרך דוגמא כדאי להתבונן ביסוד הזה בנוגע לכל מיני כלי טכנולוגיה המתחדשים בכל יום ויום, אשר רוב גויי הארצות הולכים אחריה כצאן אחר הרועה, והם קשורים לכלים אלו ככלב הקשור לאדוניו, אבל כיהודים עלינו להתבונן בזה היטב, דהנה בכלי שיש בו קשר או שייכות למ"ט שערי טומאה, בזה פשוט שעלינו לברוח ממנו כבורח מן האש ממש, וכל 'לב יהודי' מבין את זה, אם אין לבו מטומטם בתאווה וטומאה ח"ו. אבל אפילו בכלי אשר לכאורה הוא משומר ממ"ט שערי טומאה, אבל אם יש בו חששות, פקפוקים, או מכשולים, אז עלינו לשמוע מה הגדולי ישראל שליט"א אומרים על כלי כזה, כי רצונם הוא רצון השי"ת, ומדעתם לא נטה ימין ושמאל.

וא"כ בימי חנוכה אלו, כדאי לכל א' לחשוב לרגע במחשבה מיושבת 'האם אבי שבשמים באמת מרוצה מ'הפלאפון' או ה'מחשב' שלי, 'האם יש לו נחת רוח מכלי זה שאני משתמש בו כ"כ הרבה', ואם לא עכשיו אימתי. ועלינו לזכור שאנו בני ישראל נקראים 'עם מבקשי רצונך' שכולנו רוצים לעשות רצון אבינו שבשמים, ואפילו בדבר שאינו מפורש בהתורה לאיסור, אבל אם אין רוח חכמים נוחה הימנו, בידוע שאין זה רצון ה', ומי לא רוצה לחיות לאור רצון השי"ת. אלא שעלינו להתגבר על ה'שאור' שבעיסה ושיעבוד מלכיות' המונעים אותנו מלעשות רצון ה', בטענות כוזבות כמו 'היכן כתוב שהדבר אסור?' וכה"ג, אלא אדרבה נשתדל שיהי' כל מעשינו לרצון לפני אדון הכל, ובזכות זה נוכח שהקב"ה ימלא כל משאלות לבנו לטובה.

החזו"א זצ"ל פתח את כתונתו כנגד לבו ואמר: 'איפה זה כתוב? זה כתוב כאן בתוך הלב היהודי!'

סיפר הג"ר ישראל גרוסמן זצ"ל, שהיה השליח של גדולי ישראל ללחום כנגד גזירת 'שירות לאומי' בא"י, והיה עוסק הרבה עם החזו"ן איש זצ"ל שהיה מהלוחמים הגדולים כנגד גזירה זו, ובאותו הזמן קבעו פגישה שיבא ראש הממשלה 'בן גוריון' אצל מרן החזו"א לדבר עמו בענין גזירה זו. ומעשה שהיה כך היה: "בתוך א' משיחותי עם החזו"א זצ"ל הרהבתי עוז ושאיתי אותו: "מה תהיה תשובת הרבי לבן גוריון, אם ישאל 'היכן כתוב המקור לאיסור של שירות לאומי? מילא גיוס בנות' כתוב בתורה ו'לא יהיה כלי גבר על אשה', אבל שירות לאומי איזו סיבה יש לאסור אותו? זאני הקטן המשכתי והוספתי שנראה לי שאכן יש מקור לאיסור זה מתוך הגמ' והפוסקים, והתחלתי להרצות פלפול שלם להוכיח שגם שירות לאומי אסור מה"ת.

אולם החזו"א עצר אותי ממרוצת דברי והגיב בביטול 'ניין ניין דאס איז נישט פאר איהם!' (לא לא הסבר זה אינו בשבילי), ופתאום לתדהמתי קם החזו"א מכסאו בסערת רוח, פתח את כתונתו כנגד לבו, וכשהוא דופק בידו על לוח לבו בחזקה הגביה קולו והכריז נמרצות: 'אם הוא ישאל אותי איפה כתוב שאסור?' "דא וועלן מיר ווייזען, אויף די אידישע הארץ שטייט אז שירות לאומי איז טרייף!" (אני יאמר לו כי 'כאן בתוך הלב היהודי כתוב ששירות לאומי הוא טרף ופסולי') ע"כ, והדברים מדברים בעד עצמם. (אגב, מאוחר יותר נודע לי, שאנשים שעמדו מאחורי חלונות ביתו של החזו"א בעת ביקורו של ראש הממשלה אצלו, אכן שמעו אותו אומר לו בדיוק כדברים הללו). (ספר גדול בישראל, א, עמ' 13)

ומה שאנו יכולים ללמוד ממעשה נפלא זה הוא, שהחזו"א לא היה צריך להראות מקור בתורה להוכיח האיסור של שירות לאומי, והיה מספיק לו שלבו הטהור הבין כן מעצמו, וכמש"כ בזה באגרת (קוב"א, א, קיב) וז"ל: "דגשת נפשי מורה ובאה שהוא ענין של ירהג ואל יעבור, ואולי גם מנקודת ההלכה" ע"כ, והיינו שכל תאות לבו של החזו"א היה לעשות רק רצון השי"ת, והרגיש בלבו שגזירה זו היא כנגד רצון השי"ת ממש, ולכן לחם כנגדה עד הסוף, כי 'רצונינו לעשות רצון אבינו שבשמים', אפילו אם זה לא כתוב מפורש בהתורה עצמה.

בימי חנוכה למדים אנו היטב ממצות הדלקת הנרות, שיהודי אמיתי מוכן לעשות רצון השי"ת, אפילו אם הדבר אינו מפורש בהתורה הקדושה, אבל אם הדבר הקבוע בלב היהודי שדבר זה אינו רצון ה', אז אנו רוצים לקיים רצון אבינו שבשמים, וכל שכן כשגילו לנו רבותינו חכמי הדורות מהו רצון ה' באיזה מצב שיהיה, בין שהיא תקנת חכמי הדור ההיא או דבר שאין רוח חכמים נוחה הימנו, אז אנו מוכנים לבטל רצוננו לעשות רצון השי"ת המתגלה לנו ע"י חכמי התורה בכל דור ודור.

'עד שתכלה רגל מן השוק' – שלא יהיה המהלך שלנו כשל הרחוב

סיפר הג"ר משה מרדכי שולצינגר זצ"ל: "שמעתי בילדותי מאבי ז"ל, שאמר לבאר על דרך דרוש, את מאמר הגמ' (שבת כא:): במצות נר חנוכה ש'מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, וכך אמר: מתי מדליקים מר חנוכה? משתשקע החמה. והוא מצב של 'אור וחושך משמשים בערבוביא', עדיין יש קצת אור, ופתאום מתחיל להחשיך, ונהיה חושך. ואז כשמתחיל להחשיך, אנו מדליקים נרות חנוכה. ובזה עלינו להתעמק במחשבה 'מה הנר חנוכה אומר לנו? עד שמגיעים להכרה של 'תכלה רגל מן השוק'. כלומר שה'רגל' שלנו לא יהיה לה שייכות, ולא תהיה לה דריסת רגל עם השוק, עם מהלך ה'רחוב' שמבחוץ, עם המחשבות של השוק, ועם ההשקפות של השוק. ע"כ. (פנינת הימים – חנוכה, עמ' י)

והגם שהפירוש היא בדרך הדרוש ולא בדרך הפשט, אבל מונח בזה מוסר השכל גדול, שעלינו ללמוד מהמאורע של נס חנוכה, ואופן חגיגת היו"ט בדרך הנכון, והוא, שאנו בני ישראל, בנים של המלך מלכי המלכים הקב"ה, עלינו לחיות חיים של רוממות מיוחדת, שונה לגמרי מהרוח ומהלך ששורה ברחוב הכללי. ואם יטען הטוען 'למה אתם חייבים להיות משונה בכל דבר מדרכי העולם', אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו 'אנו משונים במציאות משאר העולם, אנו מין מיוחד בהבריאה, ועלינו פשוט לחיות עם המציאות האמיתית שלנו! וזה כולל לחיות חיים של רוממות ועליה, שלא כריצת הרחוב, שרצים אחר הקנאה, תאוה, והכבוד, שמוציא את האדם מן העולם, ואין ריצתם אלא לבאר שחת רח"ל.

וענין זה נוגע בין בעיני 'עשה טוב' ובין בעיני 'סור מרע', שבעשה טוב אנו משונים מ'העולם' שעושים מה שנקרא טוב לפי התורה הקדושה. ובסור מרע אנו נזהרים ממה שנראה טוב ונכון בעיני האומות, ובודקים בכל מיני בדיקות, ושואלים בדעת תורה, לדעת מה רעה ומה קרובה לה, וממנה אנו מתרחקים, אפילו אם רוב העולם חושבים אותו לטוב מאד, ולפעמים אדרבה, דבר שה'עולם' רץ אחריה, הוא סימן שיש דברים בגו להתרחק ממנה ומדכוותה.

וכל אדם מישראל לפי מדרגתו, יכול וגם חייב להתחמס לאור התורה הקדושה, שמאיר את כל מהלך החיים, ודוחה הרבה מן החושך השורה ברחוב, ולאורו נחיה ונילך, ולא נשמע ולא נתפתה למהלך הכללי, שאומרים 'הבה נתחכמה, ונתור את כל העולם כולו, ובה נשמח ונתענג', אלא אדרבה אנו נישב באור התורה והשקפתה, ונשמע דעת תורה מגדולי התורה, ובדרך התורה נלך באש ובמים לקדש שם שמים, כמו שעשו ה'מעטים' וה'החלשים' שלחמו נגד היונים והמתיונים, והם נצחו למעלה מדרך הטבע, ובזכותם לא נשתכח תורה מישראל. וכדוגמתם בימים ההם, כן אנו בזמן הזה, נחיה חיים של רוממות ועליה, ולא נתפתה כלל לריצת החיים של ה'שוק' והרחוב, לרוץ אחר גשמיית והבלי עוה"ז, אלא נחיה עם התורה, ולנו יהיה אורה ושמחה.

אור המנורה וביטול חושך היוונים – חיים עם השראת השכינה

קביעות ימי חנוכה על נס שמן הטהור

במהות ימי החנוכה, ידוע לכל בר בי רב לשון הגמ' בשבת (כא): "מאי חנוכה (ופירש"י על איזה נס קבעו) דתנו רבנן, בכ"ה בכסליו יומי דחנוכה וכו', שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים שבהיכל, וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום, בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו אלא להדליק יום אחד, נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעו ועשאו ימים טובים בהלל והודאה" ע"כ. ומלשון זה משמע שקביעות ימי חנוכה היא בעיקר על נס פך השמן הטהור. אמנם דבר זה טעמא בעי, שהרי לכא' נסים גדולים יותר מזה היו שם בימים ההם בזמן הזה, שהרי היתה אז מלחמה גדולה בין היוונים והחשמונאים, והקב"ה עשה נסים ונפלאות, שמסר גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים, כמבואר בנוסח על הניסים שבהודאה. וגם במלחמה הרוחני שהיה אז, הרי היו הרבה גזירות ורדיפות נגד דת התורה, שבאו להשכיח התורה, ולהעבירנו מחוקי רצון ה', וא"כ לכא' היה יותר ראוי לקבוע ימי חנוכה בהלל והודאה על נסים גדולים אלו, ולמה נקטו נס פך השמן דוקא, שכפשוטו הוא רק נס פרטי בכלליות הניצחון שהיה אז.¹

חשך זו יון שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזירותיהן

והנה מצינו בחז"ל שגלות יון נקראת בשם 'חשך', מה שלא מצינו בשאר גלויות, כמו שאמרו חז"ל (בר"ר ב, ד) "חשך זו מלכות יון, שהחשיכו עיניהם של ישראל בגזירותיהם, שאמרו להם 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוהי ישראל'" ע"כ, ויש להתבונן בזה, למה נתייחדה גזירה זו שנקראת בשם חושך, יותר משאר הגזירות שגזרו היוונים ושאר האומות על ישראל, הרי לכא' כל גזירה וצרה שהפילו האומות על ישראל, היא מצב של חושך, שהחשיכה עיניהם של ישראל. אמנם מבואר מזה, שהגדרת מהות ענין גלות וגזירות יון הוא ענין החושך יותר משאר גלויות, ובפרט ע"י גזירת 'כתבו לכם', וצ"ב בטעמא דמילתא.

ובאמת מצינו בחז"ל, שהיוונים גזרו על ישראל הרבה גזירות, והרבה מהם היו על קיום המצוות, ובפרט על מצוות מיוחדות, כגון שבת ברית מילה וראש חודש (כדאיתא במגילת אנטיוכוס, פסוק יא). וכן גזרו שלא ילמדו התורה בטהרתה, בנוסח 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מעל חוקי רצונך', וכמו"כ גזרו כמה גזירות כנגד קדושתם וטהרתם של ישראל, כגון 'כל בתולה הנישאת תיבעל להגמון תחילה' (כתובות ג:). וביטול המקוואות לנשים נדות וכה"ג. ובודאי עלינו להתבונן ולהעמיק, מה היתה כוונת היוונים בגזירותיהם על ישראל, ומה היה ניצחון החשמונאים עליהם, בכדי שנוכל לחגוג אותו הניצחון כמו שהיו בימים ההם בזמן הזה, ולחיות בדרך החשמונאים הקדושים, ושלא ניפול בעצת יון ח"ו. ופשוט שהיוונים היו חכמים ומבינים לדעת באיזה מצוות וחוקים לבטל מישאל כדי שיכלו לנצחם ח"ו, וא"כ בדרך 'מאויבי תחכמני' יש לנו להתבונן מה היה איכפת לאויבנו בקיום מצות וענינם אלו דוקא, שגזרו עליהם גזירת שמד, ומתבוננות זו נתחכם לדעת איך לנצל מצות וענינים אלו כדבעי.²

אור הנרות גילוי השראת השכינה

ואולי יש לבאר הענין בהקדם יסוד ענין אור המנורה שהדליקו בבית המקדש, שאמרו בה חז"ל (שבת כב:) "מתיב רב ששת, 'מחזין לפרוכת העדות יערוך', וכי לאורה הוא צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, מאי עדות, אמר רב זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים" ע"כ. ומבואר מזה שנס אור הנרות היא עדות שהשכינה שורה בישראל, ועפ"י יש לבאר, שעיקר כוונת היוונים במה שבאו להיכל וטמאו כל השמנים, היתה לתכלית עקירת השראת השכינה בישראל, ולכן ראו נחוץ לטמא כל השמנים, כדי שלא נוכל לדלוך המנורה בטהרה, וחשבו שבוה יבטלו מישראל כל ענין השראת השכינה ח"ו.

וענין זה היה חלק מתכליתם הכללי, שהיתה מלחמה כנגד הרוחניות של כלל ישראל, ולא כנגד הגופות (כמבואר בדברי הלבוש ע"ש). וכן אופן ההצלה מהיוונים היה בזה שהחשמונאים התחזקו בעבודת השי"ת בקדושה ובטהרה, כמו שנקראו 'כהניך הקדושים', כי מצד זה נצחו במלחמה, כמש"כ הב"ח ז"ל (סי' תר"ע) בזה"ל: "בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתשרלו בעבודה, וע"כ היתה גזירה לבטל מהם העבודה, כדנתיא בברייתא שגזר עליהן לבטל התמיד, ועוד א"ל מצוה אחת יש בידן אם אתם מבטלין אותן מידם כבר הם אבודין, ואיזה זה הדלקת המנורה וכו', עמדו וטמאו כל השמנים, וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה' ע"ש.

נס שמן הטהור נצחון בקיום השראת השכינה

ולפי הנ"ל י"ל, שמכיון שכוונת היוונים היתה לבטל השראת השכינה בישראל, ובגלל זה טמאו כל השמנים, כדי שלא תהא לנו המנורה לעדות שהשכינה שורה בישראל, לכן חשיב נס השמן לעיקר הנס שעלינו לחגוג עליה, שכיון שמצאו פך שמן טהור שהיתה כשירה להדלקת המנורה למהדריק, בזה הראה הקב"ה לעמו ישראל, שעדיין השכינה שורה בישראל, ואור המנורה עדיין מאיר

למעלה מדרך הטבע. ונמצא שע"י נס מציאת הפך שמן הטהור, וגם בזה שדלקה לח' ימים הרי חזרה העדות שהשכינה שורה בישראל, ולכן ראו חז"ל נכון לקבוע ימי חנוכה על נס השמן דוקא, כי זה היה עיקר הניצחון, שלא הצליחו היוונים לעקור ענין השראת השכינה מישראל.

ויסוד זה מרומז בלשון הפני יהושע ז"ל על הגמ' (שבת כא:) בענין נס הפך שמן טהור, וז"ל: "ולכאורה יש לתמוה כל טורח הנס זה למה, דהא קי"ל טומאה הותרה בציבור, והיו יכולין להדליק בשמן טומאה, לכך נראה דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חיבת המקום עליהם... והואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד שונאיהם, שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, וגזרו כמה שמדיות. ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו, לכך נעשה להם גם כן נס זה בענין הנרות, שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה ביניהם, כדדרשינן נמי לענין נר מערבי וכו', לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותם הימים שהי' עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה, כן נראה לי נכון" עכ"ל.³

❖ תכלית השראת השכינה כדי שנתדבק עם השכינה ❖

אמנם אכתי צ"ב, מה היה איכפת להיוונים בזה שיש השראת שכינה בישראל, ובשלמא קיום המצות ולימוד התורה, הם רצו לבטל כי זהו הנהגה דתית, והם באו לבטל הדת, אבל השראת השכינה היא לכא' רק דבר רוחני, ולמעלה מהשכל, ולמה רצו לעקרו. ואולי יש לבאר בזה, שבאמת יש להתבונן, מה התכלית בהשראת השכינה בישראל, ומה זה נוגע לעצם העבודה שלנו, שלא סגי בזה שאנו עובדים את השי"ת עלי אדמות, אלא יש מציאות רוחני שבכל דבר של קדושה, יש מדרגה של השראת השכינה גם בעולם הזה, וצ"ב למה אנו צריכים להשפעה נוראה זו. והגם שבודאי יש בזה יסודות גדולים ונפלאים, אבל נראה שיש לבאר הענין בדרך פשוט לענ"ד, כדלהלן.

והנה מצינו שעיקר מקום השראת השכינה בישראל היתה בבית המקדש, ששרתה שם השכינה בתמידות, ותכליתה היא שיהא להשכינה דירה

(כ) וכבר עמד בזה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר (מאמר ט"ז). (כו) ע"י במדרש רבי דוד הנגיד נכד הרמב"ם (פ' וישב) שכתב, שהאנשים שהיו בזמן גזירות אלו שהיו בימיהם היו חכמים גדולים ומלומדים נבונים. (כז) וכע"ז כתב הגי"ר דוד כהן שליט"א (ר"י חברון) בספרו 'ימי חנוכה' (מאמר ס"ו). וכע"ז כתב הגר"ח קרלנשטיין זצ"ל ע"ש.

בתחתונים, כמש"א חז"ל (מדרש תנחומא, נשא ט"ז) "בשעה שברא הקב"ה את העולם, נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים" ע"כ. ולכא' הכונה בזה הוא, שהגם ש'מלא כל הארץ כבודו, אבל יש מקומות מיוחדים שבהם יש ריבוי השראת השכינה, כאילו שריבוי זה מצומצם למקום א', ובוה יש כח מיוחדת לבני אדם להתקרב אל ה' במקומות ההם, וכמו בבית המקדש שהמקום היא מקום מקודש ביותר, והיה שם השראת השכינה ביותר. וכן במקומות אחרים וזמנים אחרים מצוין ריבוי השראת השכינה, כגון בזמן עשית מצוה, וכ"ש בלימוד התורה, שיש גילוי השראת השכינה מיוחדת ונפלאה, כמש"א חז"ל (ברכות ו.) "אפי' אחד יושב ושונה שכינה כנגדו", וכה"ג.

ואולי אחד מתכליתי ותועלת ענין השראת השכינה היא מתנה נפלאה שהשפיע השי"ת עלינו, שבמקומות מיוחדים יש גילוי שכינה מיוחדת יותר מכל שאר העולם, כדי שיהא יותר קל לנו קרוצי מחומר, להתקרב ולהתדבק אל השי"ת. ונמצא שע"י ריבוי השראת השכינה במקומות וזמנים מיוחדים אלו, הרבה יותר קל להאדם להתדבק עם השי"ת, ולכן משפיע לנו הארה מיוחדת ביתר גילוי פנים כדי שנרגיש את הקורבה הזאת, לא רק בבחינת אמונה, אלא גם בבחינת ההרגשה, שיהיה לנו שייכות להשראת השכינה כביכול.

עיקר דירת השכינה היא בלב האדם

וכיסוד זה מבואר בלשון ה'ראשית חכמה' ז"ל (שער האהבה פ"ו) שכתב: "עיקר דירת השכינה אינה אלא בנפש הזכה, והיינו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, פירוש בתוך קרבם... וכאשר יסתכל האדם בענין

זה יתלהב נפשו באהבה, ויאמר בלבו הראוי אני בן אדם קרוץ מחומר עפר ואפר, שהקב"ה ששמי השמים לא יכלכלוהו והוא רוצה לדור עמי, ומה אני שיבא המלך העליון לדור בביתי, ראוי הוא שאעשה לו דירה נאה שיבא לדור עמי" עכ"ל. הרי שתכלית ענין ז'שכנתי בתוכם' היא שנרגיש את השראה זו בלבינו, וכביכול ה' ידור בתוכנו ממש, והדברים נוראים.⁶⁰

ולפי כל זה אולי י"ל, שהיוונים באו לבטל הקשר והקורבה הזאת שיש בין ישראל לאביהם שבשמים ע"י עבודת ה' והמקדש, שזהו גם ענין השראת השכינה, ולכן באו להדיא בכונה זו, לטמא כל שמן המנורה, כדי לבטל השראת השכינה בישראל, שהוא המקשר את ישראל לאביהם שבשמים, ונקטו בכל מיני תכסיסים במחשבה תחילה, לעקור הקורבה המיוחדת שיש לעם ישראל לאבינו שבשמים ח"ו.

החילוק בין תורת ישראל להאומות

ואם בדרך זו נלך, שהיוונים באו לעקור את הקשר והקורבה בין ישראל לאבינו שבשמים, יש לנו ביאור נפלא בטעם גזירת היוונים שגזרו 'כתבו לכם על קרן השור, אין לכם חלק באלקי ישראל', שבאמת יש להעיר למה נקטו לשון 'אין לכם חלק באלקי ישראל', ולא נקטו פשוט 'אין לכם באלקי ישראל'. ושמעתי בזה פירוש נפלא בשם מו"ר הג"ר שמחה שוסטאל זצ"ל, עפ"י מש"כ הב"ח ז"ל (או"ח רכד, ד) בפירוש לשון הברכה שמברכין על חכמי ישראל 'אשר חלק מחכמתו ליראיו', אבל בחכמי אומות העולם אומרים 'אשר נתן מחכמתו לבשר ודם', וצ"ב בשינוי הלשון שבישראל אומרים שחלק, ובהאומות אומרים שנתן. וכתב בזה הב"ח, וז"ל: "שבישראל חלק להם מחכמתו חלק ממש מהכל היא חכמת תורתו, שחלק להם פה אל פה ופנים בפנים דבר ד' עמנו... דאילו לחכמי עו"ג לא נתן להם אלא חכמה אנושית במה שהם חכמים מחכמת העולם, אבל לא חלק להם מחמת עצמותו היא חכמת התורה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה... וארז"ל אם יאמרו לך כי יש חכמה בעו"ג האמן יש תורה בעו"ג אל תאמן" עכ"ל.

ומבואר מזה, שתורת ישראל אינה בתורת חכמה גרידא, אלא היא חלק מחכמת ה' כביכול, כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ורק ישראל

הקדושים יכולים להיות חלק מחכמתו יתברך, בגדר "ישקני מנשיות פיהו, שאנו זוכים ליהנות מפיו של הקב"ה עצמו כביכול, אבל חכמת הגוים אינה אלא בגדר נתינה, ואין לה קשר לחכמת השי"ת. ולפי"ז י"ל, שדבר זה גם היוונים הבינו, ולכן גזרו 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל', פירוש שאיכפת להם ענין ה'חלק' באלקי ישראל, שלא רצו שישראל יה' להם קשר וקורבה להשי"ת בחכמת התורה והמצוות, ולכן נקטו בלשון זה דוקא, כמש"כ המהר"ל ז"ל (נר מצוה ח"ב, חנוכה) שהיוונים התנגדו לחכמה האלקית שבתורה ובמצוות. וגזרו שיכתבו כן במקומות של פרהסיא שהוא קרן השור, שבה היו חורשים שדותיהם, ורצו שבכל מקום ובכל זמן יראו תיבות אלו, כדי שיחקק דבר זה בלבם, שאין להם חלק וקשר להשי"ת.⁶¹

ענין החושך של יון וההצלה ממנה

ולפי כל זה, יש לבאר הטעם למה נקראת יון בשם חושך, שגזרו לכתוב על קרן השור 'אין לכם חלק באלקי ישראל', כי ענין האור הוא ענין הגילוי פנים וריבוי השראת השכינה, כמו שאור הנרות במקדש הוא עדות להשראת השכינה בישראל, ומטעם זה נקרא הקב"ה 'אור' כדכתיב 'ה' אורי וישעי', ומטעם זה העדר השראת השכינה, ומצב של הסתר פנים נקרא בשם 'חשך', שהוא היפך והעדר האור, ע"כ שהוא מצד חסרון השראת השכינה ח"ו. ומכיון שבאו להשריש בלבן של ישראל שאין להם 'חלק' באלקי ישראל, דהיינו שייכות וקשר לחכמת השי"ת ותורתו, לכן הוי זה חשיכה גדולה ונוראה, שמנעו אור השראת השכינה מישראל בגזירותיהם. אבל הקב"ה הצילנו מידם, ועשה עמנו ניסים ונפלאות, והמציא לנו הפך שמן הסהור להמנורה, ונס זה היתה עדות גדולה שעדיין השכינה שורה בישראל, וחזרה החיבה והקשר לישראל כבראשונה, וראו הכל 'כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו'.

עומק ביטול שבת מילה והתורה לבטל הקשר להשי"ת

ובדרך זה יש לפרש גם שאר הגזירות שגזרו היונים על ישראל, כגון שמירת שבת, שהיא ברית עולם בין ישראל לאבינו שבשמים, והוא יום של מעין עוה"ב, מעין מצב של צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה, שזהו תכלית האדם להתענג על ה', כמו שהאר"י המסילת ישרים ז"ל (ריש פ"א). וכמו"כ מה שגזרו לבטל מצות ברית מילה, כונתם היתה ליטול הקשר והברית שבין ישראל לאבינו שבשמים. וכן מה שבאו היוונים להשכיחם תורתך, היא חלק מעצת יון לבטל הקשר בין ישראל להשי"ת, שהרי התורה כולה שמותיו של הקב"ה, וישראל ואורייתא וקב"ה חד הוא, שהתורה היא הדבר שמדבק את ישראל להשי"ת, כמש"כ הנפש החיים (שער ד, ו) וז"ל: "ויכוון להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקדוש ברוך הוא, היינו להתדבק בכל כחותיו לדבר ה' זו הלכה, ובוה הוא דבוק בו יתברך ממש כביכול, כי הוא יתברך ורצונו חד כמ"ש בזהר, וכל דין והלכה מתורה הקדושה הוא רצונו יתברך, שכן גזרה רצונו שיהא כך הדין כשר או פסול טמא וטהור אסור ומותר חייב וזכאי" ע"כ.

ודביקות זו היא מה שהיה איכפת להם להיוונים ורצו לעקרו עד השורש, ויש לדייק כן בנוסח שאנו אומרים ב'על הגנים': 'כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם תורתך'... שרצו להשכיח תורתך דוקא, דהיינו תורת ה' שהיא קדושה עליונה ונשגבה מאד, ומקדש את המתדבק עמה, ואינה כסתם חכמה שנמצא גם אצל הגוים ח"ו. ובוה יובן גם מה שגזרו היונים שלא יזכירו ישראל שם שמם כלל, כמש"א חז"ל (ר"ה יח): "גזרה מלכות יון גזירה שלא להזכיר שם שמם על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהיו מזכירים שם שמם אפילו בשטרות" וכו' ע"ש. ואולי עומק כוונתם היתה לעקור כל היכי תימצי של הזכרת השי"ת, שגם הם הכירו שכל הזכרת שם שמם מקרב את האדם לבוראו, ובדבר זה היה לנו ניצחון גדול, שישראל נשארו עם קשר זה לאבינו שבשמים, ואדרבה מאז היו מזכירין שם ה' גם בכתיבת שטרות.

(כח) וע"ע בנפח"ח (שער א' פ"ד) שלב האדם הוא כקדש הקדשים, והמכנים הרהורים רעים בלבבו, הרי זה כמכנים זונה לבית קודש הקדשים ח"ו, ע"ש. וע"י במה שהארכנו בכ"ז במאמר לבין המצרים – מעבודת ימי בין המצרים לבנות 'בית המקדש' שבלב האדם ושמירת הקדושה שבתוכנו. (כט) וי"א שהיו עושים קרני השור לבקבוק משקה להתינוקות, ורצו להשריש זה גם בלב התינוקות בעודם קטנים לחנכם בכפירה.

גזירות הטומאה למנוע הדביקות בה'

ובזה יש לבאר גם ענין שאר גזירות היוונים בעניני טומאה, שנקטו בכמה תחבולות כדי לטמא את קדושת ישראל, וכגון מה שגזרו 'שכל בתולה הנישאת תיבעל להגמון תחילה' (כתובות ג:), וביטלו המקוואות טהרה לנדות, וכה"ג. שהם הבינו היטב, שמכיון שה' שונא זימה, א"כ כל מה שיוסיפו טומאה בישראל, כמו"כ יתרופף השייכות והקשר בין ישראל לאביהם שבשמים ח"ו, והרי זה היתה עיקר תכליתם, לנתק הקשר והקורבה שבין השי"ת לחלקו ונחלתו שהם עם ישראל. ויסוד דבר זה הוא, שכל פגם בקדושה וטהרה, וכל עניני טומאה ועדרות, זה גורם להשכינה שתסתלק מישראל, ומקרא מפורש הוא דכתיב (דברים כג, כט) 'ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריד'. הרי שבפגם הקדושה השכינה מסתלקת מישראל ח"ו.

ומאידך גיסא מצינו, שכל חוספה בקדושה הוא חיזוק והוספה בהתקרבות להשי"ת, כדכתיב (ויקרא יא, מד) 'כי אני ה' אלקיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני, ואולי יש לפרש, שלא יתכן להתדבק אל ה' שהוא למעלה בקודש, כי אם כשהאדם עצמו נוהג במדת הקדושה, ורק אז שייך להאדם להתדבק לה', אבל אם האדם אינו משתייך לקדושה, אז ח"ו השי"ת אומר 'אין אני והוא יכולין לדור בכפיפה אחת'. ומכיון שכן, יש לבאר מה שהניחוח בימים ההם בומן הזה היה דוקא ע"י 'כהנך הקדושים', שהם באמת באו במסירות נפש לעבוד את ה', ולהיות קרוב אליו ית' בקדושה וטהרה, ודוקא על ידם, שהיו קדושים וטהורים, מהם יצאה תשועה גדולה כהיום הזה, וניצח כח הקדושה והטהרה, כנגד כוחות הטומאה של היוונים, ומכל זה יצא 'ולשמך הגדול והקדוש ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה', שקדושת השי"ת שוב היתה בגלוי, וראו הכל שעדיין השכינה שורה בישראל.

❖ עבודת ימי חנוכה וזכרת את ה' אלקיך' ❖

ועכשיו שזכינו בס"ד להבין עומק עצת יין וההצלה ממנה, שכונתם היתה למנוע השראת השכינה בישראל, דהיינו ניתוק הקשר וההתקרבות להשי"ת, ונס הניצחון היתה בזה הענין גופא, שמצאו שמן טהור והדליקו נרות בחצרות קדש, ובוה חזרה שוב העדות שהשכינה שורה בישראל. א"כ בודאי מעבודת הזמן הזה, לעבוד שישרה השכינה בינינו, וליזהר לא לגרום סילוק השכינה ח"ו, וכלשוננו הנפלא של הצ"ח ז"ל בדרשותיו (דרוש לד, לחנוכה) 'בימים הללו של חנוכה ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל, שזה היה כוונת היוונים' ע"ש. ואם זהו עבודת הזמן, עלינו לברר איך עלינו להרבות השראת השכינה בישראל, וממה צריך להימנע שלא נגרום הסתלקות השכינה ח"ו. ונראה שחז"ל הראו לנו את הדרך בעבודה זו, בהדרכה פרטית, לדעת איך לנצל ימים אלו להתבונן במצות ה' ותורתו, שעל ידם יכול האדם להתקרב אל ה' באמת, כאשר יראה המעיין בס"ד.

ענין 'מסובב במצוות' נר חנוכה מוזה וציצית

במצות נר חנוכה אמרו בגמ' (שבת כב.) "אמר רבה נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוכה לפתח והיא מנח ליה וכו', והילכתא משמאל כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומוזה מימין" ע"כ, ובטעם הדבר כתב החיי אדם ז"ל, שהוא כדי שיהא האדם מסובב במצוות. וכפשוטו זהו רק היכ"ת שיהיה עוד מעלה צדדית של מסובב במצות שלכן תקנו שיהא הנ"ח כנגד המוזה, אמנם המעיין יותר יראה נכון, שהדבר הרבה יותר עמוק, שהרי אמרו חז"ל (מס' סופרים כ, ג) "נר חנוכה מצוה להניחו בפתח הסמוך לדרה"ר, שתהא מוזה בימין ונ"ח משמאל, לקיים מה שנאמר 'מה יפית ומה נעמת', מה יפית במוזה ומה נעמת בחנוכה" ע"כ, ופירוש הדברים, שהיופי והנעימות של כלל ישראל מתגלה ע"י ב' מצות אלו, נר חנוכה, ומוזה. ומבואר מזה שיש קשר מיוחד בין שתי מצוות אלו, ודבר זה צ"ב.

וביותר מזה מצינו, בלשון השאילתות ז"ל (וישלה, כו) שהוסיף על לשון הגמ' הנ"ל, וז"ל: "ומאן דאמר משמאל קא סבר, כי היכי דלהוי מוזה מימין ונר

חנוכה משמאל, ובעל הבית בטלית מצויצת ביניהן" ע"כ. והמאירי ז"ל הוסיף (שבת שס) "ויבא בעה"ב בתפליין ובטלית מצויצת ביניהם" ע"כ. ומבואר מלשונות אלו שיש קשר וחוט המשולש בין מצות נ"ח, מוזה, וציצית, וגם תפילין, ולכן רצו חז"ל לחברן כולן ביחד, שיהא האדם מסובב במצות אלו דוקא. אמנם דבר זה אומר דרשני, מה השייכות בין שלש מצוות אלו, ולמה עלינו לסדר שנהיה מסובבים במצוות אלו בשעת הדלקת נרות חנוכה דוקא.

תכלית שלש מצוות אלו שזיכור האדם בורא תמיד

ונראה בזה, שלפי כל מה שנתבאר לעיל, שעבודת ימי החנוכה היא, לעשות קשר עם השי"ת, להתקרב אל השכינה, וליכות לגילוי והשראת השכינה, אז ביאור הענין הוא כפתור ופרח, דהנה בטעמא דמצות מוזה כתב הרמב"ם ז"ל (מוזה ו, ג) "חייב אדם להזהר במוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד, וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד השם שמו של הקדוש ב"ה, ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיוותיו בהבלי הזמן, וידע שאין דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים, אמרו חכמים הראשונים, כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכירין רבים, והן הם המלאכים שמצילין אותו מלחטא" ע"כ. וכענין כתב החינוך לענין מצוות תפילין (מצוה תכ"א) וכן לענין מצות מוזה (מצוה תכ"ג) ע"ש. ובמצות ציצית (שפ"ו) כתב החינוך ז"ל: "שורש המצוה נגלה בכתוב שהיא למען נזכור כל מצוות ה' תמיד, ואין דבר בעולם יותר טוב לזכרון כמו נושא חותם אדוניו קבוע בכסותו אשר יכסה בה תמיד, ועניו ולבו עליו כל היום" עכ"ל.

ואשר מבואר מכל זה, שתכלית מצוות מוזה, תפילין, וציצית, הם כדי שיהיה להאדם מזכירים רבים, תמידין כסדרם, שזיכור את הבורא יתברך ותכלית החיים האמיתית, וע"י שזיכור את ה' תמיד, יחיה חיים של רצון

ה', וממילא מוחזק הוא שלא יחטא. ובה יאיר לנו הקשר בין מצוות מוזה וציצית ותפילין, למצות הדלקת נר חנוכה, שהרי עבודת הדלקת נר חנוכה היא לפרסומי ניסא, בכל בית ובית בישראל, תכליתיה כדי להשריש ולהזכיר אמונה בה' והשגחתו הפרטית על ישראל, וע"י שהאדם יראה המנורה דולקת על פתח ביתו, ועל פתח כל בתי בני ישראל, ויתבונן בנס חנוכה, בנס מציאת פך השמן הטהור, ונס הדלקתה לח' ימים, בזה יזכור ענין השראת השכינה בישראל, וזה יביא את האדם לחיות חיים של השראת השכינה, חיים של התקרבות לה' ורצונו ית'.

וזהו ממש ענין מצוות מוזה, וציצית ותפילין, שהם כדי להזכיר להאדם תמיד, בכל רוח שיפנה, שהוא עבד ה' ואין לו שום ענין אחר חוץ מעשיית רצון ה', ולכן כשהאדם הולך בפתח ביתו, והמוזה נמצאת לימינו, ונר חנוכה לשמאלו, והוא לבוש בציצית, ואולי גם תפילין, אז הוא מסובב במצוות 'המזכירים', שיש בהם ענין 'זוהרתם את כל מצות ה'', והוא אז במצב מרומם, ואז קל לו לכוון את דרכו לחיות חיים עם השי"ת, שהם חיים עם השראת השכינה, וחוט המשולש לא במהרה ינתק, ומוחזק לו שלא יחטא.

❖ בקיום המצות עושה צוואת עם השי"ת ❖

ובאמת כל המצות שצוה אותנו ה' היא לתכלית הזאת, שנתקרב אליו וינדבק בדרכיו, והשם 'מצות' מורה ענין זה, כמש"כ הספה"ק שלשון 'מצות' הוא מלשון 'צוואת', שהוא ענין דביקות והתקרבות, ש"ע"י המצות אנו יכולים להתקרב ולהתדבק עם השי"ת שצוה את המצות. וכענין יש לפרש מה שמצינו בזהר הקדוש (יתרו ב, פב ב) ש'מצות' נקראו 'עטין' מלשון 'עצות', ואולי הכונה בזה, שהמצות מאת ה' הם מתנות נפלאות בשבילנו, שהם לנו לעצות להאיר לנו איך להתקרב אל ה', ובאיהו דרך נלך לבחור בחיים והטוב האמיתי. וכמש"כ המסילת ישרים ז"ל (בריש פ"א) וז"ל: "שישתדל לידבק בו יתברך בכח מעשים שתולדתם זה הענין, והם הם המצות", ובסוף הפרק כתב: "שלא יהי' לו לאדם שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו

"שלא יהי' לו לאדם שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול, אלא להתקרב אליו יתברך... כיון שביאתו לעולם אינו אלא לתכלית הזה, דהיינו להשיג את הקורבה הזאת" (מסילת ישרים פ"א)

(לב) הגר' אביגדור מילר זצ"ל, בספר שערי אורה (ח"א עמ' טז). (לג) וגם לדברי ה'נודע ביהודה' ז"ל (ו"ד סי' צ"ג) שלא נחא ל'י באמירת נוסח ה'לשם יחוד' לפני כל מצוה, אבל כתב בתורתו: "וכל מצוה שיש ברכה לפניו א"צ לומר שום דבר לפניו רק הברכה. וכל דבר שאין ברכה לפניו, אני נוהג לומר בפי הנני עושה דבר זה לקיים מצות בוראי, ובוה די וא"צ יותר" ע"ש. ובכל עניני כונה במצות כדאי לעיין בספר היקר 'כאשר צוה השם' מידידי ר' דניאל גארפנקל שליט"א. (לד) ובאמת יש בזה יסוד גדול בגישה להקורבה להשי"ת, דהנה הקב"ה נקרא 'מלך חי וקיים', וצ"ב מה הכונה בלשון 'חי' כלפי השי"ת. וביאר בזה הגר' שמשון פינקוס זצ"ל (תפארת שמשון ביאורים לפ' שלח) 'אדם יכול להאמין ואף לדעת שיש בורא עולם אלא שמציאות זו היא עבורו עובדה פילוסופית מחשבתית ותו לא, זו אינה מציאות חיה עבורו כמו היהודי היושב כאן מולי. אם אדם גדול מאוד כמו החפץ חיים זצ"ל היה נכנס לכאן, הן כולנו היינו רועדים מפניו. כשאדם נוסע בכביש ורואה מולו שוטר – מיד הוא חוגר את חגורת הבטיחות, כי כשהוא רואה מולו דמות חיה וקיימת – הוא מתמלא פחד ויראה. שוטר הוא דבר מוחשי ולא דבר מופשט. אבל השי"ת אף שהוא כל יכול... אעפ"כ התחושה היא שאין זה אלא מושג מופשט. ועלינו לדעת שהשי"ת כביכול הוא 'מלך חי' – א' לייבעדיגע רבשע' ולחיות בהתאם נכון, הקב"ה הוא למעלה מכל מושג של גוף אבל הוא מלך חי כביכול מציאות מוחשית וחיה, בורא עולם אינסוף ברוך הוא. אם נזכה להמחיש לעצמנו את כל הידיעות שלנו בענין האמונה בהשי"ת, עד שהדברים יקבלו גוון של חיות ומוחשיות, יתחולל בנו שינוי עצום" ע"ש. (לה) לשון הנפש החיים (שער ד', פ"ו). (לו) שם פ"י. (לז) והנה מצינו דבר נורא דכתיב (ירמיה ב, ח) 'הכהנים לא אמרו איה ה', ותופשי התורה לא ידעו, והרועים פשעו ב', ואולי מרומם בזה, שאפילו תופשי התורה שלומדים תורה יומם ולילה, אבל שכחו עיקר גדול זה, שצריכין לידע ולהכיר שהוא לומד 'דבר ה'', ושכשלומד הרי הוא לומד עם השכינה עצמה כביכול, וזהו 'תופשי התורה לא ידעו', אמת שעוסקים הרבה בתורה, אבל שכחו מה' השלמד תורה לעמו ישראל תמיד, והיה חסר בזה השייכות והקורבה בין הלומדים להקב"ה, וזהו דבר נורא מאד. ועלינו להתחזק בהכרה זו, שכשאנו לומדים תורת ה' הרי אנו מתחברים אל השלמד כביכול, שהרי הוא ית' ודיברו חד הוא, וישראל ואריותא וקב"ה חד הוא. ובאמת מצינו בלשון הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות, שהרבה פעמים (ופרסם בסדר טהרות) הוא מתחיל בלשון 'אמר ה' יתברך' וכו', ולשונות אלו משרשישם בנו יסוד גדול זה שכל היום אנו עוסקים לדעת מה הקב"ה אומר, ומתחברים אל ה' ואל דבריו.

ולברך לפניו יתברך ולהודות לו על נתינת התורה לעמו ישראל, כדי שיהיו דבקים בקדושתה ובשכינתו יתברך" ע"ש שהאריך. ומבואר כהנ"ל שקודם שיתחיל ללמוד יתבונן להתדבק להתורה ולנותנה.^ח

'שויתי ה' לנגדי תמיד' זהו כל מעלות הצדיקים

ובאמת ענין מחשבה זו על השי"ת הוא כלל גדול בתורה, כמש"כ הרמ"א בתחילת השו"ע (או"ח א, א) 'שויתי ה' לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים', ובהגהות הגר"א הוסיף (שם) שזהו 'כל מעלת הצדיקים', הרי שהגדלות בעבודת ה' תלויה כמה האדם חושב על השי"ת. והנה פשוט שיש בזה הרבה דרגות ומדרגות, ולא כל אחד מוכן לחשוב על ה' בכל רגע ורגע, כי אם כשמגיע למדרגת 'צדיק', אבל על כל אחד לעבוד לחשוב על השי"ת עכ"פ בחלק מהיום, ולפחות קודם שיעשה מצוותיו, או לעסוק בתורתו הק', כמש"כ המסילות ישרים (פי"ט) וז"ל: "תכלית המדה הזאת, הוא להיות האדם מתדבק כ"כ אל בוראו בכל עת ובכל שעה, אמנם לפחות בשעת עבודתו, אם אוהב הוא את בוראו, ודאי שיהיה לו הדביקות הזאת" ע"כ.

עצת הרמב"ם ז"ל איך להגיע למדת 'שויתי'

וכיסוד זה כתב הרמב"ם ז"ל במורה נבוכים (ג, נב) וז"ל: "מי שיבחר בשלמות האנושי, ושיהיה איש האלוקים באמת, יעור משנתו וידע שהמלך הגדול

המחופף עליו והדבק עמו תמיד, הוא גדול מכל מלך בשר ודם, והמלך הוא הדבק המחופף הוא השכל השופע עלינו, שהוא הדיבוק אשר בינינו ובין השי"ת, והרשות נתונה לך אם תרצה לחזק הדיבוק הזה תעשה, ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסיקוהו תעשה, ולא יתחזק זה הדיבוק רק בהשתמשך בו באהבת ה', ושתהיה כוונתך אליה... ודע שמעשה העבודות האלו כולם בקריאת התורה והתפילה ועשיית שאר המצוות, אין תכלית כוונתם רק להתלמד ולהתעסק במצות השי"ת ולהפנות מעסקי העולם, וכאילו אתה התעסקת בו יתעלה ובטלת מכל דבר זולתו.

ומכאן אתחיל להישיירך אל תכונת ההרגל והלימוד, עד שתגיע לזאת התכלית הגדולה, תחילת מה שתתחיל לעשות שתפנה מחשבתך מכל דבר כשתקרא ק"ש ותתפלל, ולא יספיק לך מן הכוונה בק"ש בפסוק ראשון, ובתפלה בברכה ראשונה, וכשתרגיל על זה ויתחזק בידך שנים רבות, תתחיל אח"כ כל אשר תקרא בתורה ותשמענה, שתשים כל לבבך וכל מחשבתך להבין מה שתשמע או שתקרא" ע"ש.^ט הרי שיש לנו עצה נפלאה איך להתחיל לחשוב על השי"ת, והוא לחשוב אודותו בשעת ק"ש שהיא קבלת עול מלכות שמים. וכן בתפלה שעומד לפני ה', וכן קודם לימוד התורה שנתבונן שלומד תורת השי"ת, ומה ההרגל תוכל להוסיף מחשבה זו גם בשאר זמנים, וזהו כל מעלת הצדיקים אשר הולכים לפני ה'.

עבודת ימי החנוכה לרכוש חיים של השראת השכינה

ואחרי ככלות הכל, עלה בדינו לברר בס"ד, שעצת יון היתה לעקור הקשר והקירבה שבין ישראל לאבינו שבשמים, ולכן רצו לבטל כל מצוה ודבר הגורם השראת השכינה בישראל, וגורו שלא להזכיר שם שמים כלל, והקב"ה עשה עמנו נסים והצילנו מידם, ומשום כן קבעו חז"ל שמונת ימי חנוכה אלו לימים טובים בהלל והודאה, בעיקר על נס המנורה שהיא הסמל והעדות שעדיין השכינה שורה בישראל. וא"כ מעבודתנו בימים מאירים אלו היא, לחיות חיים של השראת השכינה, לבל נשכח מהשי"ת בשום מקום או זמן ח"ו, ולהשיג קצת דרגה ב'שויתי ה' לנגדי תמיד'. ועלינו ליקח מוסר השכל מהמנורה, לחיות חיים של אור, דהיינו התקרבות להשי"ת ותורתו, וח"ו לא ליפול ברשת היצה"ר שרוצה להביא טומאה על האדם, כדי למנוע מלהתקרב אל השי"ת, שהטומאה דוחה את השראת השכינה שבלב האדם, וכמו שהבאנו לעיל בשם הצ"ח ז"ל בדרשותיו (דרוש לר, לחנוכה) וז"ל: "בימים הללו של חנוכה ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל, שזה היה כוונת היוונים" ע"ש.

ובזה אולי יש להוסיף טעם לשבח במש"כ בתיקוני זוהר (תיקון יג, דף כט.) וז"ל: "תמניא יומי דחנוכה... שרייה כ"ה דהיינו השכינה הקדושה על ישראל בכ"ה כסליו... ודא איהו חנוכה חנו כ"ה" ע"ש, ומבואר שיש השראת השכינה מיוחדת בתחילת ימי החנוכה. ולפי הנתבאר י"ל, שע"י שאנו מדליקין נרות חנוכה, שמעידה על השראת השכינה, ומשתדלים לחיות חיים כאלו של השראת השכינה, אז מדה כנגד מדה השי"ת משפיע מאורו ושכינתו עלינו, וחיים כאלו הם חיים של אור ובהירות, וההיפך מזה היא החושך ממש, דוגמת היונים שהם סמל החושך בהעולם.

עצה לזכור את ה' בעשיית מצוותיו

ובפרט במצות שתכליתם להיות לנו מזכירים, דהיינו להזכיר לנו את השי"ת ועבודתו, כגון ציצית, תפילין, ומוזה, יש לנו להתחזק בעשייתם, לחשוב על השי"ת ורצונו, כמש"כ בשו"ע (או"ח לר, א) לענין ציצית, וז"ל: "טוב ונכון להיות כל אדם זהיר ללבוש טלית קטן כל היום, כדי שיזכור המצות בכל רגע" ע"כ. ועצה לזה נתן הג"ר אביגדור מילר זצ"ל, שכשבאים להתחנך בענין כוונת הלב בעשיית המצות, צריך לדעת כלל גדול בדרכי העבודה, והוא שמן ההכרח להתעמק בפרטים ולא בכללים, שאם אינו מצמצם עצמו להעמיק ולהתעמק באיזה פרט, אז עבודתו היא רק מקופיא ובשטחיות, ולא יהיה לו הצלחה מזה.

ולכן בעניינינו העצה היא, שיתן קצת זמן להסתכל ולהתבונן על הציצית, ולזכור את כל התרי"ג מצות שהיא מרמות, וכן ענין כסא הכבוד, שנוצר ע"י צבע התכלת, וכבר כתב הח"ח זצ"ל (שמירת הלשון, ח"ב, חתימת הספר פי"ג) "זהנה מפשטות הכתוב משמע דראית הציצית תועלת היא להודור במצות ה' ולא לתור אחר ענין, ואם כן נכון הוא לראות אותם כמה פעמים ביום, ובפרט בעת שעולה איזה מחשבה שאינה טהורה על לבו, או איזה כעס טוב מאד להסתכל או בציצית ואז יפקע היצר" ע"כ. וכן לענין התפילין, שבשעה שמניח תפילין או רואה אותם על אחרים, ישם לבו לזכור ולחשוב על מה שכתוב בהפרשיות שבהם, שהם באים לעורר האדם שילמד תורה תמיד, ושבעבור קיום מצוה זו יצאנו מארץ מצרים וכו'. וכן לענין המוזה, ישתדל עכ"פ פעם ביום בעת עברו בפתח ביתו, לחשוב שהמוזה בא להעיר את האדם לילך אחר רצון ה', ולא לשנות בהבלי הזמן.^י

מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד

ולאור כל הנ"ל, יש לנו הבנה יתירה במה שענין המנורה והנרות תופסים מקום גדול מאד בעבודת ימי החנוכה, כי המנורה היא לעדות שהשכינה שורה בישראל, ועדות זו אינה רק לשעת המקדש, אלא כל זמן שישאר מתחזקים בענין השראת השכינה, אז הוי המנורה עדות, שהשכינה באמת שורה בישראל. וכעין מש"כ הרמב"ן ז"ל (ריש פרשת בהעלותך) וז"ל: "אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי את בני אינן בטלין לעולם... רמזו לנרות חנוכה כשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו" ע"כ.

(לח) ובמאמר המוסגר יש לציין שכשנשאל הג"ר זונדל קרויזר זצ"ל, אם כל אברך הלומד בכולל הוי סתם לימוד לימוד לשמה, שבעצם מעשיו מראה שלומד מחמת ציווי ה', וע"ז אמר, שזה יתכן בסתם בני אדם, אבל אברך בכולל אולי יש להחמיר יותר, שהרי תורתו אומנתו וא"כ לא דוקא שמכוון לשם מצוות ה', ולכן חשוב מאד שיזכור קודם לימודו שהוא מוכן לקיים מצות עשה מה"ת, כפי שציווהו השי"ת. (הג"ר גמליאל רבינוביץ שליט"א, בטיב המועדים, חנוכה עמ' קעב). ולכא' אדרבה, היות שבני התורה קרובים אל ה' יותר משאר העם, לכן עלינו לנצל קרובה זו, ולהתבונן בקרובה זו, להכיר ערכנו וחשיבותנו, להכיר את מקומינו, שאנו נמצאים קרובים להשכינה כביכול. (ספר ישרים דרכי ה', תפלה, להג"ר יונתן אבר שליט"א). (לט) כ"ז מבואר היטב ב'שפתי חיים' (מידות ח"א, ועדים בענין 'שויתי ה'") ע"ש. וע"ע בעלי שור' (סוף ח"א). (מ) ע"י ספר שערי אורה (ח"א, עמ' טז).

ובזה יש להטעים דבריו הנפלאים והידועים של הרמב"ם ז"ל (חנוכה ד, יב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס, ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו" עכ"ל. ובודאי יש הרבה טעמים לחביבות מצות נר חנוכה, אמנם להנ"ל י"ל, שהחביבות המיוחדת שבנרות הוא בזה שהיא עדות להשראת השכינה בישראל, וזה מראה על החביבות בין ישראל לאביהם שבשמים, כמש"כ רש"י ז"ל (שבת שם, סד"ה ובה) "וכ"ז שהיו ישראל חביבין היה דולק כל היום והיינו עדותה" ע"כ.³⁰

צמיחת קרן משיח בזכות חנוכה מזוהה וציצית

ואם באמת ננצל ימים אלו לעשות שינוי לטובה בענין הכוונה במצות נרות חנוכה, מזוהה, וציצית, שמצוות אלו יזכירו לנו לחיות חיים של רצון השי"ת, שיהא מקום דירה להשראת השכינה בלב האדם, אז בזכות זה, נוכח לצמיחת קרן דוד וביאת המשיח במהרה, כמו שכתב ה"בן איש חי" ז"ל, בענין הנחת המנורה בשמאל הפתח כנגד המזוזה, ונמצא שיש שלש מצוות בחד, כי האדם הנכנס לובש ציצית, וז"ל שם: "וראשי תיבות שלהם צמת, ציצית מזוהה חנוכה, ובזכות זה יבוא משיח צדקינו – צמת שמו" ע"כ.³¹

ואולי יש לבאר, שאין זה רק ענין סגולי, אלא שהוא תשלום שכר מדה כנגד מדה, שבשכר שאנו עובדים על מצוות המזכירים להאדם לחיות חיים של השראת השכינה, דהיינו נרות חנוכה, מזוהה, וציצית, כמו שביארנו לעיל, אז אנו זוכים להגאולה השלימה בצמיחת קרן דוד וביאת משיח – שצמח שמו, שאז יהי כל העולם במצב של אור גדול, בגילוי פנים, והשראת השכינה במדה מרובה.

איך חלמתי בלילה על השי"ת? – מתי יש לי זמן לחשוב על השי"ת?

מסופר על יהודי אחד שבא לפני רבו, וסיפר לו בהתפעלות שבליילה חלם על הקב"ה בכבודו ובעצמו, אמר לו הרב: הרי למדנו בחז"ל שאין מראים לו לאדם בחלום הלילה אלא מהרהורי לבו ביום, וא"כ על כרחך חשבת על ה' ביום הקודם, ולכן חלמת עליו! השיב האיש: זה לא מסתבר, שמתני יש לי זמן ביום לחשוב על הרבש"ע, הרי אני מאד עסוק כל היום כולו, כי בבוקר אני קם ורץ לתפילה, מניח טלית ותפילין, ומתפלל לשעה, ואח"כ אני הולך ללמוד, ואז אני אוכל, מברך ברהמ"ז, ונח קצת, מתפלל מנחה, ושוב חוזר ללמוד... ושוב לא נותר לי זמן לחשוב על הבורא עולם.

וכמובן שמשל עגום זה צריך לעורר אותנו, לעשות חשבון הנפש כמה באמת אנו חושבים על השי"ת, ובודאי שאנו עוסקים כל היום בתורה ובתפלה ובגמ"ח, אבל לחשוב על הקב"ה לא כל אחד מגיע לזה, שהרי הוא טרוד ואין לו זמן לכך, ומחובותינו לחפש עצות ותחבולות שפעולות המצוות עצמן יהיו הזמן והאופן של הקשר וההתקרבות להשי"ת שצווה לנו אותן המצוות.

וראינו בזה פירוש נורא מהג"ר משה וואלי זצ"ל (בעל 'אור עולם', תלמיד הרמח"ל זצ"ל) בלשון הפסוק 'לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה', וכך ביאר הענין: שיבא זמן שהביקוש לא יהא לעצם התורה עצמה לחוד, דהיינו ה'לחם' שהיא משל לתורה, וכן ה'מים' נמשלה לתורה, אלא יהי הביקוש 'לשמוע את דבר ה' – שירצו להתחבר עם ה' עצמו שנתן לנו התורה והמצוות, כי שייכות זו נצרכת לעובד ה' כאורי לנשימה ע"כ, ועל ענין זה ראוי להתהלל כדכתיב 'כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי', שיכיר העובד שהוא עובד את ה', לחשוב על השי"ת שצווה את המצוות.

ימי חנוכה מסוגלים לקבל חיוק בעבודה זו להתקרב אל השי"ת ע"י קיום מצוותיו ולימוד תורתו הקדושה, לזכור את הבורא עולם בכל הליכותינו, ללכת בדרכיו תמיד, ולחיות חיים של התקרבות לה'. ועבודה זו ישפיע לנו למשך כל השנה כולה, שיהיה לנו זמן לחשוב על הרבש"ע, בתורה, בתפלה, במצוות, ואז יהי לבו ער בקשר לה', ולא רק 'לחלום' אודות הבורא עולם מפעם לפעם!

עבודת הכרת הטוב והודאה להשי"ת בחנוכה

בענין ריבוי סעודות בחנוכה, ידוע דברי הרמ"א ז"ל (סי' תר"ע ב) "נוהגין לומר זמירות ושבחחות בסעודות שמרבים בהם, ואז הוי סעודת מצוה" ומקורו מספר המנהגים (חנוכה אות כט) שכתב "סעודות חנוכה רשות, ולכן נהגו לומר מזמורים, ולהרבות בו תשבחות כדי שיהא כסעודת מצוה" ע"כ. והנה אולי יש לדייק בלשונות אלו שכתבו 'לומר זמירות ושבחחות', שהכוונה דוקא באמירת שירות ותשבחות להשם יתברך, דהיינו מזמורים וניגונים שהם שבח להבורא יתברך, ועל הנסים שעשה עם אבותינו ועמנו, ולא רק ניגונים בעלמא שאין בהם שבח והודאה להשי"ת, אפילו אם הם ניגוני דביקות ורגש. (דהיינו שכתב 'לומר זמירות ושבחחות' שהוא כענין 'זמירות יאמרו').

וכלשון זה מצינו בדברי מהר"ם מרוטנבורג (ח"ד סי' תר"ה, הובא במדרכי פסחים תר"ה) לגבי נישואין בת ת"ח לע"ה שהוא סעודת הרשות, אבל ע"י שאומרים שירות ותשבחות להקב"ה ומהללים אותו על החסד שעשה וכו' אינה סעודת הרשות. ולכא' גם בחנוכה אמירת שירות ותשבחות על חסדי ה' הוא הקובע לסעודת מצוה. (וכן באמירת דברי תורה מהני לעשותו סעודת מצוה, ע"ש בדברי הפוסקים).

ובאמת הזמן גרמא להתעורר בהמדה של 'הכרת הטוב' להקב"ה, שכדי להודות ולהלל מעומק הלב, צריכים להכיר את טובות השי"ת, ואז אפשר להאדם להביע רגשי הודאה בשפתיו, שיהיו דברים היוצאים מן הלב עם הרגש הנכון, ולא רק דברי פיו ולבו בל עמו. (עי' ב"ח סי' עתר, 'לפיכך לא קבעו אלא להלל ולהודות שהיא עבודת שכלב). וכמו התבטא בזה הג"ר חיים שמואלביץ זצ"ל: שאדם שבימי חנוכה אינו עוסק ומשתדל להתעלות בנושא של 'הגרת הטוב', לא התחיל להבין את מהותם של הימים הללו! (הובא בספר שערי הזמנים, חנוכה עמ' עה).

וכבר כתב רש"י ז"ל (שבת כד.) "כולה מילתא דחנוכה עיקרה להודאה נתקנה" ע"ש. והשלי"ה הק' כתב: "תוכחת מוסר לחנוכה, יחשוב שעיקרו נתקן להודות לה' יתברך כו" ע"ש. (שלי"ה, סוף עניני תפלה וקריאת ס"ת)

ומכיון שכן, יש לזהר לומר השירות ותשבחות בכונת הלב, להביע רגשי הכרת הטוב לה' על כל החסד שעשה עם אבותינו ועמנו בימים ההם ובזמן הזה, בכל יום בכל עת ובכל שעה. וכן באמירת 'הלל' ו'על הנסים' בימי חנוכה, יש לזהר לאמרם בכונה הנכונה להודות ולהלל להקב"ה על כל החסד שעושה אתנו בכל עת, וילמוד בספרים המעוררים מדה זו של הכרת טובותיו של מקום עם כל אחד ואחד, שיתחזק בענין זה בחנוכה ולמשך כל השנה כולה.

סמ הודאה 'על המלחמות' של כל יחיד – הדרך להתגדל הוא במלחמה א

הרב מפונביץ זצ"ל בביאור 'על המלחמות'

באחד מימי חנוכה שנת תשכ"ז הופיע הרב מפונביץ זצ"ל במושב יסודות בנחל שורק, כדי להשתתף בשמחת חנוכה הבית של ביהכ"נ המקומי, כיון שנתכבד לשאת דברי ברכה לכבוד המאורע שילב בדבריו רעיונות מענייני דיומא, והסביר בין השאר את נוסח ההודיה שאומרים בתפילה ובברכת המזון 'על הנסים ועל הנפלאות ועל המלחמות'...

הוא שאל בפליאה כאיש משתומם 'מהו שאנו מודים 'על המלחמות' וכי אוהבי מדון אנחנו ועל חרבנו נחיה ששמחים כביכול על שזימן לנו ה' מלחמות? וכי אינו מתאים יותר שנודה 'על הנצחונות' על האויב?

והשיב: להודות על הנצחון עדיין מוקדם מדי, הלא המלחמה ביוונים היתה מלחמה רוחנית בעיקרה, מלחמת הקדושה נגד הטומאה, והנצחון הסופי לא יהיה אלא בעת שיבוא משיח צדקנו, אפס בינתיים מודים אנו על עצם הדבר שאנו נלחמים על כך, שבכל המצבים הקשים ביותר כשהטומאה מאיימת להשתלט ולכבוש הכל, יהודים אינם נכנעים אלא נלחמים בעוז על יהדותם! (ספר הרב מפונביץ, ח"ג עמ' עא)

ובאמת אולי י"ל באופן אחר קצת, והוא שבאמת מה שהקב"ה רוצה מאתנו כשאנו נמצאים במצב שהטומאה לוחם כנגדנו, הוא שעלינו לקום וללחום, ללחום, וללחום, שאת הנצחון השלם זה רק סייעתא דשמיא, ואילו הקב"ה עוזרו לא יכול לו, אבל המוטל עלינו הוא ללחום! לא לישב בחיבוק ידים ולטעון 'מה נעשה הרי כח הטומאה מתגבר עלינו'... אלא עלינו לקיים 'כי תצא למלחמה על אויבך' ואז נזכה ל'זנתנו' ה' אלקיך בידך! (כביאור ה'כתב סופר' בריש פרשת כי תצא).

אנו נקראים 'ישראל' ולא 'תוכל'!

ויתכן שיסוד זה מרומז בתורה אצל ה'מאבק' שהיה בין שרו של עשו ויעקב אבינו, דכתיב 'ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר', ולהלן כתיב (לב, כח-כט) 'ויאמר אליו מה שמך ויאמר יעקב. ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל'. וראיתי דבר נפלא מהג"ר יהודה לייב איגר זצ"ל (ספר אמרי אמת עה"ת תרל"ז) וז"ל:

'יש להתבונן בזה, ממ"נ אם עיקר קריאת שם ישראל ע"ש כי שרית וגו' שהוא על שעת המלחמה, למה הזכיר לו ותוכל. ואם העיקר על הנצחון ה' לקרוא שמו על הנצחון לא ע"ש המלחמה. ותיירץ שם בזה"ל: "אמנם באמת עצם הנצחון הוא מתנת חנם מהשי"ת ולא מכח בשר ודם כלל וכו', ולכן לא שייך לקרוא שמו על שם היכולת והנצחון, רק ע"ש המלחמה, והיא איתרעותא דלתתא, ועל ידי זה ממילא ותוכל וכו', לא מחמת כוחך כלל, רק במתנת אלקים על ידי התעוררות שלך לעשות מלחמה עם היצר"ע"ש.

הרי אנו למדים גם מכאן, שהמבוקש מאתנו בעולם הזה הוא המלחמות נגד היצה"ר ותחבולותיו, לאו דוקא הנצחון, שזהו ביד ה', אבל המלחמה – זהו בידנו! והגם שהמלחמה היא לנצח את האויב, אבל הנצחון הוא מתנת אלקים וס"ה, אבל ללחום זה תלוי בנו כמאמר חז"ל 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים'! וידוע ש'מעשה אבות סימן לבנים' ומה שכתוב בתורה אודות המלחמה בין יעקב לעשו היא לימוד לדורות, כמש"כ הש"ה הק' (וישלה עמוד הגולה) 'וכל המלחמות עם עשו רומז על העתיד... כי הפרשה הזו הכל לדורות עד שיבא משיח צדקנו' ע"ש.

גדולי ישראל לחמו למען ה' ותורתו!

וענין זה נוגע בין בענייני המלחמות נגד כוחות הטומאה הבאים כנגדנו ככלל ישראל, וכן כנגד המלחמה הפרטית שיש לכל יחיד ב'מלחמת היצר' שלו, שהקב"ה רוצה מאתנו 'ללחום, ללחום, וללחום, להתגבר בנסיון, ולהתגבר עוד ועוד, ואפילו אם נפל באמצע, יגביה את עצמו וילחום עוד, כמו שהיצה"ר 'מתגבר' ו'מתחדש' עלינו בכל יום ויום, כמו כן עלינו להתגבר ולהתחדש כנגדו בכל יום! ונשתדל לפרט כמה פרטים בזה בס"ד.

בענייני מלחמה למען השם ותורתו, מצינו גדולי ישראל שערכו מלחמות גדולות כנגד רוח הדור, לא נחו ולא שקטו, עשו ופעלו כל אשר בכוחם, ולא שמעו למלחשים שאמרו שעמלים לחנם ולא יצליחו, לבסוף בס"ד ניצחו ועשו מהפיכות גדולות מאד! ודוגמא לזה הוא הג"ר אהרן קוטלר זצ"ל, אשר העיד עליו הג"ר נתן וואכטפויגל זצ"ל: "הוא קיים בכל התוקף את דברי שלמה המלך ע"ה ואחז את חרב המלחמה בידו ויצא ללחום מלחמתה של תורה, לחם עם כל הסביבה, הן בעלי בתים יראים ושלמים, והן רבנים ומנהיגים, שכולם בפה אחד אמרו שאי אפשר לבנות תורה במדינה זו, והוא לא שם לב לדבריהם ולחם עמהם מלחמות הרבה בכל כוחו ללא הרף, ולא הסיח דעתו ממלחמה זו אפילו לשעה קלה, ולא נח ולא שקט ממנה כלל, וזכה על ידי מסירות נפשו להקים מקום קדוש כזה!" (קובץ שיחות ח"ג עמ' נב).

וכן הרבה גדולי ישראל זצ"ל בכל הדורות כולל התקופה האחרונה, לחמו בכל כוחותם למען קידוש שמו יתברך, לחמו שלא ישנו המסורה, שלא יכנס רוח הטומאה בבתי ישראל וישיבות הקדושות, ובודאי שזכו לסייעתא דשמיא מרובה בפעולותם.

והנוגע לנו, אין המדובר כאן בענין לצאת למלחמה ברחובות כנגד הפרצות שיש בדורינו, שזה כל אחד ישאל דעת תורה מעיני העדה שיחיו, וכבר האריך בזה הג"ר אלחנן וואסרמן זצ"ל (קובץ מאמרים, החדשים ח"א עמ' רסד) "אם אין בנו כח להלחם נגד עמלק ושותפיו באופן ישר (דירעקט), אפשר ואפשר לנו לנהל את המלחמה בעקיפין (אינדירעקט), וגם בזה אנו צריכינ' להקשיב לעצת התורה באיזה אופן ללחום" ע"ש. אמנם לכל אחד מאתנו הרי נמצא בתוך מלחמה, בפרט בעקבתא דמשיחא שרוחות הרעוב משתדלים ליכנס לבתי ישראל הכשרים ח"ו, ועל כל אחד ללחום מלחמת מצוה בדרך הישר, לשמור את ביתו מרוחות הרעוב, לבנות 'חומה' רוחני חזקה סביב לבתינו, חומה חזקה סביב הישיבות הקדושות ובתי כנסיות שיהיו שמורים בקדושתן כמסורה לנו מדור דור, וגם זה כמובן עם דעת תורה מעיני העדה, ואם לא נעזוב את המלחמה, ולא נתפעל ממה שאחרים עושים, אז יהיה לנו סייעתא שמיא לנצח על כל הבא כנגדינו!

הכרה שאנו נמצאים במלחמה!

וכן בענייני מלחמה הפרטית שיש לכל אחד מישראל והוא 'מלחמת היצר', שמלחמה זו אינה פוסקת לרגע, וכמש"כ ה'חובות הלבבות' (שער יחוד המעשה פ"ה, מתורגם) אמרו על צדיק אחד שפגש פעם אנשים שחזרו בתרועת נצחון ממלחמתה נגד אויבים, אחרי שגברו עליהם בקרב עז ושללו מהם שלל. אמר להם הצדיק: 'שבתם מן המלחמה הקטנה, ואכן ניצחתם ושללתם שלל, אך עדיין עומדת לפניכם המלחמה הגדולה! אמרו לו מה היא המלחמה הגדולה! אמר להם 'מלחמת היצר וחילותיו' ע"כ.

ובאמת, הכרה וזכירת דבר זה שאנו נמצאים במלחמה תמידית, בין היצה"ר ויצה"ט, בין הגוף החומרי והנשמה ובקשת רוחניות, הרי היא התחלה הנכונה להצליח בעבודת השי"ת, וכמו שהיה אומר הג"ר יחזקאל לעוונישטיין זצ"ל:

"לא מאמינים שיש יצר הרע, כלומר בני אדם חושבים שכל הפיתויים העומדים לפניהם הם מקרים בעלמא, או שזהו רצונם העצמי, אבל אינם מאמינים כי

מדובר בעצת היצר, אילו היינו ערים למחשבה כי יש כאן יד מכוונת, הדברים היו נראים אחרת! (ספר חנוכה דיליה עמ' רסד). ועוד הובא בשמו (אור יחזקאל, יראה עמ' קמ): "בשעה שאדם מכיר בכח היצר הרע וחושש ממנו ונלחם בו אזי יוכל לראות את היצר הרע. אמנם בזמן מרגיש ביצר הרע ואינו מכיר בו, לא יוכל לראות את היצר הרע, וכל כוחות היצר הרע יהיו דומים בעיניו כמקרים בעלמא".

האדם נברא לעמוד בנסיונות!

ובאמת יסוד גדול מונח כאן ב'על המלחמות' הנוגע לנסיונות החיים, שכל יחשוב האדם ש'נסיונות' הם מצב של 'בדיעבד', כאילו שהקב"ה ברא את האדם שיעבוד את השי"ת ויזכה לעולם הבא, אלא שבדרך החיים במקרה עולים קשיים ונסיונות ועלינו לעמוד בהם ולשמור את דבר ה'. אלא האמת היא, שאדרבה, הקב"ה ברא אותנו בעולם הזה שהיא 'עולם הנסיונות', לעבוד את השי"ת בעמידה בנסיונות! וכלשון ה'מסילת ישרים' ז"ל (פ"א):

"נמצינו למדים כי עיקר מציאות האדם בעולם הזה הוא רק לקיים מצות לעבוד ולעמוד בנסיון". ובתחילת הפרק ביאר: "והנה שמו הקב"ה לאדם במקום שרבים בו המרחיקים אותו ממנו יתברך, והם הם התאוות החמריות... ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה, כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב הם נסיונות לאדם... ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדין, הוא יהיה האדם השלם... וכפי השיעור אשר כבש את יצרו ותאוותיו ונתרחק מן המרחיקים אותו מהטוב ונשתדל לדבק בו, כן ישיגהו וישמח בו! ע"ש.

ה'גדולים' גדלו ע"י מלחמה תמידית!

ויסוד זה נוגע במיוחד בהתבוננות אודות ה'סיפורי צדיקים' של גדולי ישראל ראשונים ואחרונים, שעלינו לזכור שהשיגו גדלותם על ידי שהיו לוחמים תמיד! נתנו כל כוחם בעבודת השי"ת, לחמו נגד כח התאוה, לחמו כנגד המלעיגים, ומתוך המלחמה דוקא הוא שגדלו ופרחו לצדיקי עולם בס"ד! וכלשונו הנפלא של 'פלא יועץ' (ערך עמל) ז"ל: "ובודאי הגמור שגם אברהם יצחק ויעקב, ומשה ואהרן, וכל הקדושים – היה להם יצר הרע כמונו כמוהם, אלא שעל ידי עמל ויגיעה רבה כפו את יצרים להידבק ביוצרים, עד שלבסוף נהפך להם לאוהב" ע"כ.

ודברי חיזוק אלו אמר הג"ר ירוחם ליבוביץ זצ"ל (מאמר 'מתגדלים במלחמה', דעת תורה פ' נשא) ז"ל:

"בהיותי בפולטבה ראיתי ספר קטן מבעל החפץ חיים זצ"ל, ונתגדל בעיני הח"ח הרבה, כי האדם חושב שהגדול נעשה מעצמו, כמו מן השמים נפל. בראות את הספר ההוא רואים כי שום דבר לא נפל מן השמים, איננו מלאך, אלא יש לו יצר כמו אנו, על כל דבר קטן עמל ויגע די הרבה. וככה צריכים לדעת, שכן כל גדול שיהיה לא נעשה מעצמו, ולא נפל מן השמים, אלא עמל ויגע הרבה מאד... וכלל גדול הוא שמדרגות הגדלות רוכשים רק כמה שלוחם האדם ומנצח, ולבד זה אין לו לאדם כלום, כל דרך עלייתם של כל הגדולים בכל הזמנים והדורות היה רק על ידי מלחמה וניצוח!" ע"ש.

ובדברים אלו האריך הג"ר יצחק הוטנר זצ"ל באגרת חיזוק, ז"ל:

"רעה חולה היא אצלנו, שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלימות של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים מרימים על נס את טהרת הלשון של בית החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות והנסיגות לאחר שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע. משל אחד מני אלף, ודי לנכון שכמותך לדון מן הפרט אל הכלל" (פחד יצחק, אגרות וכתבים קכ"ח). ע"ש במכתב ארוך ונפלא זה, שהיא חיזוק גדול לדעת שדרך העליה היא מהמלחמות ומקימה מהנפילות!

במלחמה גם חייל פשוט יכול להיות גנרל!

וענין זה הוא מצד אחד התחייבות גדול, להכיר את נחיצות התקופה לאזור כח ולעמוד חזק נגד כל מה שהוא נגד 'חוקי רצוני' – רצון השי"ת, אבל מצד אחר היא גם הזדמנות גדול להתגדל בעת כזאת, וכמו שהיה מתבטא ה'סבא מנובהרדוק' זצ"ל: 'בימי מלחמה עלול גם חייל פשוט להגיע לדרגת גנרל! והקב"ה בודאי נותן לנו סייעתא דשמיא יותר גדולה להתגבר בנסיונות דורינו, והבא לטהר מסייעין אותו' במדה מרובה, כמו שאמר הג"ר אליהו לאפיאן זצ"ל (לב אליהו עמ' שס"ה): "בדור שהסטרא אחרא גוברת, והטומאה מתרבה בעולם, כל מי ששב בתשובה בעת ההיא, מקבל סייעתא דשמיא, ומשפיעים לו קדושה וטהרה במדה מרובה ונפלאה!"

ונחזור לתחילת דברינו, שבחנוכה אנו מודים להשי"ת לא רק על נס הישועה מהאויבים, אלא גם על עצם ה'מלחמות', על זה שהקב"ה נתן להחשמונאים הכח והאומץ לצאת וללחום נגד היוונים, הגם שהיו מעטים נגד הרבים, חלשים נגד הגבורים, אבל אזרו עצמם בגאווה דקדושה ולחמו, ואז הקב"ה הושיעם וניצח את האויבים בנסים גדולים! וכמו בימים ההם כן בזמן הזה עלינו להתבונן ביסוד גדול זה, שבכל דור עלינו ללחום נגד הרוחות הרעות, נגד תחבולות היצר הרע!

ועלינו לדעת שהקב"ה מסייע למי שמתחיל ללחום! ובפרט בדורינו בעקבתא דמשיחא, שהמלחמות מתגברות מיום אל יום, בנסיונות חדשות ועצומות כנגד שמירת התורה והמצוות בטהרה, הרי עלינו לאזור בגבורה וללחום! לא להיות נשפע מהרבים ומהגיבורים אם מתרפים באיזה דבר, אלא אדרבה לעמוד ולחזק, ובודאי נזכה לסייעתא דשמיא גדולה, אמן כן יהיה רצון!

החיזוק שנתן הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל לבחור השבור!

מסופר על תלמיד משיבת 'קול תורה' שהיה יושב ולומד בחשק רב, עד שפעם אחד נקלע למשבר והלך ונחלש בלימוד ובעבודת ה'. לא ידע התלמיד עצות בנפשו, עד שהחליט לגשת לרבו ראש הישיבה הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל ולשפוך בפניו את ליבו, ואכן נגש אל הרב ותינה לפניו את צערו. הביט בו ראש הישיבה בעינים אוהבות והשיב: 'אמור לי האם ראית פעם חייט בעבודתו? הנה לוקח הוא בד יקר וחשוב, חותך אותו לחתיכות קטנות וגדולות, ישרות ועקומות. האדם שאינו מבין, עומד מן הצד ומתבונן ומיד עומד וצועק על החייט 'מה אתה עושה, האם לא חבל על הברד היקר?' ומה משיב החייט 'עמוד וחכה עד הסוף, נראה איזה בגד מפואר אעשה מהקרעים הללו וסיים הגרש"ז זצ"ל את דבריו: כשם שאי אפשר לתפור בגד מפואר בלי לגזור גזרים, כך אי אפשר לאדם לעשות לעצמו בגד רוחני מפואר ומשובח לחיי הנצח בלי לעבור גזרות ונסיונות!' (בני עליה, עמ' פו)

ועוד מעשה נפלא, סיפר הג"ר יעקב אדלשטיין זצ"ל: בהיותי בישיבה היה פעם בחור שהלך להחזון איש זצ"ל, וביקשו שיברכנו שיתלק ממנו היצר הרע ולא יהיה לו נסיונות יותר! והשיב לו החזון: 'מה אתה כזה שוטה, אתה רוצה למות? לאדם חי יש יצר הרע, רק בשביל זה אדם חי להתגבר על היצר הרע, אם אין לו יצר הרע למה לו לחיות בכלל, רק למת אין יצר הרע, אבל החכם יודע מה לעשות עם היצר הרע!' (הובא בספר 'אהל משה' עה"ת, ויקרא עמ' רפ"א, ע"ש שהאריך בזה)

בימי חנוכה אנו מודים 'על המלחמות' על מה שהקב"ה נתן לנו הכח ללחום נגד הטומאה, הנצון היה מתנה מהשי"ת, אבל המלחמה היא מה שמוטל עלינו, אם נזכור שזהו מתכלית חיינו בעולם הזה, בודאי נקבל חיזוק להתגבר על הקשיים והנסיונות הבאים בדרכינו, לזכור שזהו מה שאבינו מלכינו רוצה בעת כזאת, להתגבר על נסיון זה בשעה זו! ומתוך המלחמה נגד היצר הרע, נגד התאוות, נגד רוחות הרחוב, מזה האדם מתגדל, מזה דוקא הולך וגדל מאד בעבודת השי"ת! ואפילו אם האדם נפל במלחמה וניק, אבל יקום עוד ויתגבר ללחום עוד הפעם 'שבע יפול צדיק וקם', 'כי נפלתו קמתי'! ומה יתעלה בסולם העולה בית קל, בסייעתא דשמיא גדולה!

ס הדרך לזכות לנסים למעלה מן הטבע – לעשות רצון ה' למעלה מרצון הטבעי א

נס חנוכה בזכות ישראל או רק ברחמי ה'?

בחנוכה אנו מודים להשי"ת על הנסים ועל הנפלאות שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ולזה אנו אומרים הלל שלם, משבחים ומודים להשי"ת במשך שמונה ימים של 'הלל והודאה'. וכדאי לנו להתבונן איך זכו החשמונאים לנס גדול כזה, נס שהוא למעלה מדרך הטבע, כמו שאנו אומרים בעל הנסים 'גבורים ביד חלשים רבים ביד מעטים וכו'. ומצינו כמה לשונות המורים שנס חנוכה באה לנו רק ממדת הרחמים של הקב"ה, וכמו שאומרים בעל הנסים 'זאתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם וכו', דמשמע שהיתה כולה מדת הרמים של השי"ת ולא בזכות ישראל. וכן הוא לשון הרמב"ם ז"ל (ג, א) "עד שריחם עליהם אלוקי אבותינו והושיעם מיד היונים והצילים, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והושיעו ישראל מידם" ע"ש. ומלשונות אלו לכא' משמע, שנס חנוכה נעשה לישראל מצד רחמי השי"ת ולא מצד זכותם של ישראל.

אמנם מאידך גיסא מצינו דברים מפורשים שנס חנוכה נעשה ע"י שכלל ישראל מסרו נפשם על העבודה, וכלשון הב"ח ז"ל (סי' עתר) בביאור החילוק בין חנוכה ופורים, שבחנוכה תיקנו ימי הלל והודאה ולא 'שמחה ומשתה', וז"ל בתו"ד:

"בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה, כדתניא בברייתא שגזר עליהן אותו הרשע לבטל התמיד וכו', וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה' וכו'. ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות שהיא העבודה שבלב" ע"ש.

הרי מבואר שכלל ישראל זכו להנסים בעבור ש'חזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה', ומסירת נפש זה של ה'מעטים' דהיינו החשמונאים, הביא ישועה גדולה ופורקן כהיום הזה לכל עם ישראל, הגם שרוב בני ישראל לא מסרו נפשם על העבודה, אבל ה'מעט הזה' הביא ישועה לכל ישראל. וביסוד זה האריך הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל (קובץ מאמרים, אומר אני מעשה למלך אות ט), לבאר החילוק שבין חנוכה לפורים, שבימי חנוכה הלכו החשמונאים למלחמה, ובפורים לא לחמו אלא התפללו לה, וביאר בתו"ד:

"ונמצא שישנם שתי מיני הנהגות: א' מעשי ה'. ב' מעשה שטן. וכן הגזירות על ישראל הן בשני האופנים, ובכל גזירה צריך להבחין מאיזה אופן היא. וסימני הבחינה בזה, שאם הגזירה היא על הגופות בבימי המן, זוהי מעשה ה', ותכליתה היא להחזירנו למוטב... ובאופן זה אין מקום למלחמה והיא לא תצלח. אבל אם הגזירה היא על הנפשות, ותכליתה היא להעביר ישראל על דתם ולא להחזירם למוטב, אין זה מעשה ה' כי אם מעשה שטן, וכדי להחליש כח השטן דרוש ש'ישראל ימסרו עצמן להריגה במלחמה ממש' ע"ש.

הרי מבואר שהמבוקש מישראל בימי היונים היתה למסור נפש לעבודת השי"ת, וכשחזרו בתשובה והלכו למלחמה במסירת נפש, בזה זכו לנס חנוכה בימים ההם בזמן הזה. וא"כ צ"ב איך זה מתיישב עם לשון 'זאתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם', דמשמע שהיתה רק מצד רחמי ה' על עמו ישראל, ולא בזכות ישראל. (ובע"ז עמד הג"ר דוד פוברסקי זצ"ל, מוסר ודעת ג, עמ' מג). והגם שכל סליחה וכפרה ע"י תשובה היא ממדת הרחמים, אבל לכא' יש עוד עומק בזה, ונשתדל לבאר נקודה בזה לענ"ד בס"ד.

ע"י מסירת נפש זוכים לנסים!

והתחלת ביאור הענין כתב הג"ר חיים פרידלנדר זצ"ל בביאור נוסח 'על הנסים' (שפתי חיים, מועדים ב' עמ' קלה), שע"י מסירת נפש של ישראל זכו לרחמי השי"ת, וז"ל: "זאתה ברחמיך הרבים ולא בזכות מעשינו הטובים, כי גזירות היונים על ישראל נמשכו נ"ב שנים עד שקמו מתתיהו ובניו, ועד אז השי"ת נתן ליונים את הכח לשלוט ולהרע לישראל, כי כך היא הנהגת השי"ת כל עוד אין איוושהי התעוררות שלנו מלמטה ואפילו כחודו של מוחט, אין הקב"ה מושיע. כך גם כאן גזירות נמשכו עד שקמו והתעוררו מתתיהו ובניו למסור נפשם למען כבוד שמו ית'... לכן על אף שהם היו יחידים מתוך הכלל, עכ"פ היתה כבר התעוררות כלשהי למסירת נפש ולבטחון בחסדי השי"ת, ואז הושיעם השי"ת ברחמי הרבים" ע"ש.

הרי למדנו שע"י מסירת נפש של החשמונאים, זכו לרחמי השי"ת לנצח את אויביהם, ועד שלא קמו ללחום במסירת נפש, לא זכו לרחמי השי"ת, והיונים צרו לישראל מאד. אמנם לכא' טעון יתר ביאור למה המסירת נפש היתה מה שהביא שיתגבר רחמי השי"ת על מדת הדין, עד שזכו לנסים למעלה מדרך הטבע, מהו ה'מדה כנגד מדה' בזה?

כלל ישראל זכו לרחמי ה' בזכות מסירת נפש

ולהבנת הענין אולי יש להקדים בדברי הגמ' (ברכות כ.) "אמר ליה רב פפא לאבבי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא... אמר ליה קמאי הו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם" ע"ש. הרי שע"י מסירת נפש זוכים לנסים ואולי ההבנה בזה הוא, שהרי הקב"ה נוהג ומשלם 'מדה כנגד מדה', ולכן כשאדם מוסר נפשו לעבודת השי"ת, הגם שאינו מוסר עצמו להריגה, אבל מבטל רצון עצמו כדי לעשות רצון ה', אז הקב"ה משלם לו שכר לבטל מהלך דרך הטבע ועושה נסים למעלה מדרך הטבע, כמו שהאדם עשה למעלה רצון הטבעי שלו!

ולאור זה, אולי י"ל שזהו גם הכונה במה שזכינו לנסים של ימי חנוכה, שלעולם הישועה היתה ממדת הרחמים של השי"ת שגבר על מדת הדין, ועשה לפנים משורת הדין להביא נסים לישראל, אבל למה באמת זכו שיתגבר מדת הרחמים על מדת הדין? לזה הוצרכו ל'חזרו בתשובה למסור נפש על העבודה! שבוה עוררו מדת הרחמים של השי"ת, וגברה מדת הרחמים על מדת הדין. והיינו, שכשכלל ישראל עשו 'למעלה מדרך הטבע', דהיינו שהחשמונאים קמו ללחום, הגם שלפי דרך הטבע לא היתה להם שום תקוה לנצח את האויב, כאמור שהיו רבים ביד מעטים, גבורים ביד חלשים וכו', אבל עשו לפנים מדרך הטבע, ומסרו נפשם על העבודה, לכן זכו שהשי"ת כביכול עשה נסים 'למעלה מדרך הטבע', ולפנים משורת הדין של הטבע, גברו 'המעטים החלשים' על 'הרבים והגבורים'!

המבטל רצונו להשי"ת יזכה שה' ימלא משאלות לבו לטובה!

ובאמת יש להוסיף, שתיבת 'נפש' מתפרש גם לענין 'רצון' כלשון הפסוק 'אם יש את נפשכם' (בראשית כג, ח), והיינו שגם באופן שאין האדם מוסר עצמו להריגה על קידוש השם, אבל מבטל את רצונו לרצון השי"ת, בזה הוא מוסר את רצונו לעבודת ה', ויתכן שבזכות זה יזכה לנסים, מדה כנגד מדה שהוא עשה כנגד טבעו, כן יעשה הקב"ה נגד טבע הבריאה ויעשה נסים ונפלאות. וכענין זה כתב ביאור גדליהו (ר"ה עמ' ח) "מסירת נפש הכונה הוא למסירת רצונו... ומה שהאדם מוסר רצונותיו להקב"ה ומבטל רצונו מפני רצון השי"ת נקרא מסירת נפש" ע"כ.

וכבר מצינו יסוד נפלא זה בחז"ל שאמרו (אבות ב, ד) "עשה רצונו כרצונך, כדי שיעשה רצונך כרצונו, בטל רצונך מפני רצונו, כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך", ובפי' הרע"ב שם כתב: "ואני שמעתי שאין זה אלא דרך כבוד כלפי מעלה, והרי זה כאילו כתוב 'כדי שיבטל רצונו מפני רצונך', כאותה שאמרו 'כל העושה מצוה

כתקנה אפי' גזר דין של ע' שנה מתבטל מעליו" ע"כ. והרי למדים אנו מזה סגולה נפלאה שיתקיים רצונו בחיים, ומי אין לו המון רצונות בחייו, בריאות, פרנסה, ילדים טובים וכו', וכאן כתוב סוד גדול שזיכה האדם לכל הטובות בעולם, והוא, שתמיד ישתדל לעשות 'רצון' השי"ת, ולא רק שיעשהו אלא יעשהו בלב שלם כאילו הוא הרצון שלו ממש, וכן ליהדר שלא לעשות מעשה שהוא כנגד רצון השי"ת!

ויש להוסיף שבענין מסירת הרצון לרצון השי"ת יש הרבה מדריגות, וגדולי ישראל הגיעו למדרגה שלא היו להם רצון אלא לעשות רצון השי"ת (עי' בפירוש רוח חיים באבות שם). וגם יש מדרגה שהאדם שמח במסירת הרצון לרצון השי"ת, וזו גם עלינו לקנות, לדעת שעשיית רצון ה' היא הדבר הכי טוב ומאושר בשבילנו גם בעוה"ז (כמו שהארכנו בזה בפרשת ויצא). ומדה כנגד מדה יכול לזכות שהשי"ת ימלא משאלות לבו לטובה! וכמבואר בלשון המהר"ל ז"ל (גור אריה, ויקרא עב, לב) "כלל הדבר, שהאדם אשר אין שוקל חיות העולם נגד קדושת שמו יתברך, והוא מוסר עצמו למיתה להסתלק מן העולם ע"י קדושת שמו יתעלה, הוא קדוש, ובשביל שהוא קדוש הוא נבדל מן העולם, והוא דוחה גם כן מנהג העולם וטבעו והנהגתו, ועושה לו נס שהוא למעלה מן העולם" ע"ש. והגם שמדבר בענין מסירת נפש ממש, אבל אולי יש לזה מדריגות שגם מי שחי על קידוש השם' ומוסר מרצונו למען ה', מדה כנגד מדה יזכה לנסים. וכדמצינו בחז"ל (קידושין מ.) "כל הבא דבר ערוה לידו וניצל הימנו עושין לו נס"!

אם תעשו דבר למעלה מהטבע, תזכו לנס למעלה מהטבע!

ועכשיו נבא ל'מעשה' בסיפור 'שלשלת' של סיפורים נפלאים ששמעת, אשר בהם יתבאר ענין המדובר היטב, ובס"ד יעשה גם חיזוק בלבות בני אדם, ומעשה שהיה כך היה:

הסיפור הראשון:

הגיע יהודי אחד מבאר שבע להג"ר חיים קניבסקי שליט"א, וסיפר לו בצער שהרופאים אמרו לו שהוא חולה מסוכן, ואני מבקש מאת כבוד הרב שיתפלל עליי! הגרי"ח שאל אותו באיזה מחלה מדובר, והוא השיב 'מחלה כך וכך', אז אמר לו הגרי"ח: 'זו מחלה לא פשוטה! פה לא מספיק תפלה, פה צריך מסירת נפש, פה צריך שבירת הטבע! אם אתה תשבור את הטבע שלך אז הקב"ה במדה כנגד מדה ישבור את הטבע של המחלה! האיש שמע אבל לא הבין מה לעשות למעשה, 'לאיזה מסירת נפש הרב מתכוין?' אמר לו הגרי"ח 'איזה מין פלאפון יש לך, כשר או לא כשר?' האיש ענה בחיוב 'יש לי פלאפון לא כשר'... אומר לו הגרי"ח: 'שבור את זה עכשיו! זהו מסירת נפש, ואני אתן לך ברכה! על המקום שבר את הפלאפון הלא כשר שלו, ובס"ד תוך זמן קצר הבריא לגמרי!'

הסיפור השני:

לפני כמה שנים אירע מעשה נורא בירושלים עם משפחת אברך אחד משיבת מיר, שסם הרעלה מסוכן נשכח בביתם, ושתי בנות קטנות נפטרו רח"ל, ושני הבנים נחלו אז ובי"ה הבריא (נ.ב. בי"ה היבר מצוה' שלהם היתה בהאי שתא שנת תשפ"ב), אבל היתה תקופה שגם הבנים היו במצב מסוכן מאד. לאברך זה היה חברותא בשם שטיין אשר אביו הוא הרב מנחם שטיין שהוא מגיד מירש' בארץ ישראל, אברך הזה צלצל להרב שטיין מבית חולים 'שניידר' ושאלו 'הרב שטיין, אני רואה שהמצב עם הבנים שלי מסוכן מאד, עד שהרופאים מייאשים באמרם שאין סיכוי ח"ו, אתה מוכן לעזור לי? אמר לו הרב שטיין 'בודאי, צה אני יכול לעזור?' הוא אומר יש לי משפחה בנתניה, אולי תעשו שם כנס התעוררות לחוקם בעניני טכנולוגיה, אולי יפתחו הלב למען רפואת הילדים שלי, תוכלו לסדר את זה? הרב שטיין השיב בחיוב 'בודאי בס"ד אסדר את זה', תוך יומיים סידרו כנס גדול כ-500 איש הגיעו עם רגש של פחד במצבם של הילדים.

הרב שטיין עמד לדבר: 'רבותי אני לא רוצה מכם כסף... אנו צריכים מעשים! הוא סיפר להם מעשה הנ"ל עם הגרי"ח קניבסקי שליט"א, והוסיף: 'הלילה נמצאים במצב של פיקוח נפש, חושבני שלא מספיק רק להתפלל, אלא יש לנו לעשות מעשה של מסירת נפש, לשבור את הטבע של סכנה שהילדים נמצאים בה, מי שמוכן להציל ילדי ישראל, ויש לו פלאפון לא כשר, אנא תשברו את זה! אני לא רגיל לדבר כך, אבל אין לי ברירה הרי זה מצב של פיקוח נפש! המגבית הצלה' זו הצליח, ואכן אנשים שברו את הפלאפונים שלהם על המקום, ובי"ה שכבר באותו לילה בישרו הרופאים שמצב הילדים נשתנה לטובה באופן נסי... לאחר כמה ימים עשו סעודת הודאה בתלמוד תורה 'אחיעזר' בבית וגן! ברחמי ה' הילדים נשארו בחיים! עד שאחד הרופאים בשניידר חזר בתשובה בעקבות ההצלה הפלאית הזו!

הסיפור השלישי:

הרב מנחם שטיין הגיע לעיר 'דומנה' ודיבר לפני כמה בנות בעניני טכנולוגיה, וסיפר להם סיפור הנ"ל שאירע אצל הדרשה שלו לזכות הילדים שניצלו בי"ה, והוסיף להם: 'אנו חיים בתקופה מיוחדת, מצד אחד הנסיונות קשים מאד בכל מיני טכנולוגיה, אבל מצד אחר יש לנו הודמנות יקר מאד, שאם נעשה מעשה מסירת נפש, זה יהיה לנו לזכות להנהגה של למעלה מדרך הטבע מהבורא עולם! בחזרה אחת ששמעה זאת החליטה על המקום לשבור את הפלאפון הלא כשר שלה! היא היתה שמחה לעשות החלטה גדולה כזו, אבל כשחזרה הביתה וסיפרה זאת לאמה, כעסה עליה 'איך עשית דבר כזה שלא באחריות, עוד שבוע את תחזר אלי שאקנה לך פלאפון חדש!...'

כמה שעות אחרי זה, האח של בחורה הנ"ל צילצלה לאמו, הוא נושם קשה ומספר לאמו מה שאירע עמו: 'הלכתי לטיול עם חבר ברחובות של חברון, ערבי רוצח רץ לקראת החבר שלי ופגע בו קשות, אז רצה הערבי להתחיל עמי ואז הסתכל עלי וברח ממני וניצלת!' האמא בשמחה זאת שאל את בנה: 'באיזה שעה בדיוק זה היה?' הוא אמר בשעה כך וכך, האמא עשתה חשבון שזה היה באותה שעה שבתה עשתה מעשה מסירת נפש ושברה את הפלאפון! ומי יודע אולי בזכות זה ניצלה אחיה באותה שעה בחברון!

עד כאן שלשה סיפורים נפלאים, אשר הגם שלא עושים מעשים כאלו ל'סגולה' או ל'מופת', כי אם לעשות רצון השי"ת! אבל אנו למדים מדברי הג"ר חיים קניבסקי שליט"א, שיתכן מצבים שצריכים למעשה של מסירת נפש לשבור את הטבע! ואם האדם שובר את הטבע שלו, את הרצון שלו, למען רצון השי"ת, יוכל לזכות להנהגה וישועה למעלה מדרך הטבע! אם נצא מחנוכה לכל הפחות עם לימוד חשוב זה, אנו תקוה שישאר אתנו אורות ימי חנוכה, שנוכה לנסים ונפלאות בזמן הזה במהרה!

3 Storeis:

Many of us may remember the heart breaking tragedy that took place in Adar 5774 when two young children were *niftar* after being exposed to a toxic chemical being used to exterminate their home. Two older boys were hospitalized in critical condition, and hovered between life and death for many weeks. At one point, the doctors told the parents that there was nothing else they could do for the children. They had completely given up on them and wished to close their case.

The boy's father, called R' Menachem Stein, a *Maggid Maysharim* from

Yerushalayim, and asked him if he would do him a favor. He said, The doctors are giving up and it looks like I might lose another two children! R' Stein replied, Of course! Tell me what I could do to help! I have family in Netanya, and perhaps we can arrange an asifa there to be *mechazek* the technology situation. Maybe the *kehilla* will open their hearts as a *zechus* for my children!

R' Stein agreed, and within 48 hours he was standing at the podium, looking around at a crowd of 500 people. The audience was clearly shaken, as just 10 minutes prior they had received word from the hospital that the situation was critical and it was a matter of hours. R' Stein spoke powerfully, and implored those assembled: I'm not asking for money; I'm not making any appeals. We need your actions! *Tefillah* is not enough over here! And he related the following story:

A man came from Be'er Sheva to see R' Chaim Kanievsky. He told R' Chaim that he was very sick and he asked R' Chaim to daven for him. R' Chaim inquired about the details of his illness, and then said that the situation was not simple. He said that in this case *tefillah* is not enough; you need *mesiras nefesh* - to do something *shelo k'derech hatevah*. If you break your nature, Hashem will break the nature of the sickness.

The man was bewildered, and wondered what the Rav was referring to. R' Chaim asked him if he had a non-kosher phone, and told him that he needs to destroy it immediately. This would constitute *mesiras nefesh*, and he would then give him a *bracha*. A grandson of R' Chaim brought in a bucket of water; they dropped the phone in, and then destroyed it.

B'h within 2 weeks, the man had a complete and miraculous recovery!

R' Stein concluded the story, and cried out: According to natural means, there can be 2 *levayos* tonight! Are you ready to save two precious young boys?!

'I don't usually talk like this, but this is *pikuach nefesh*! I beg of you:

please gather your courage and destroy your non-kosher phones!' Many people took heed and broke their smartphones on the spot. That night, the news spread like wildfire: the children had a significant improvement in their condition, and within a few days the family made a *seudas hodaah* in Talmud Torah Achiezer in Bayit V'gan, to celebrate the open miracle that Hashem had performed for them!

Shortly afterward, R' Menachem Stein was speaking before a group of girls in Dimona on the topic of technology, and he recounted the above story. He said that the message is that although we're living

in a world with such dangers, we have an amazing power. By doing something *shelo k'derech hatevah*, against our natures, we can activate *nissim* and change nature!

One girl was so impressed by this thought that she smashed her phone. However, when she came home, her mother very upset with her. 'How can you do such a thing; it was so irresponsible! I'm sure tomorrow you'll come to me begging for a new phone'!

A couple of hours later, they got a phone call. The girl's brother was calling in complete trauma. He had been walking with a friend in Chevron when an Arab attacked them and repeatedly stabbed his friend. The Arab was just about to start with him, when the Arab looked at him and inexplicably ran away, leaving him unscathed. They figured out what time it was, and realized it was at the same time that his sister had broken her phone, causing a commotion in *shomayim* that changed the *tevah*! (Printed in sefer 'Etzbeosai Lamilchama')

בחנוכה אפשר להתפלל ולזכות לנסים ונפלאות בזמן הזה!

איתא ברמ"א (תרפ"ב ס"א) "ו"א כששכח על הנסים בברכת המזון, כשמגיע להרחמן יאמר 'הרחמן עשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו' וכו', ובמשנה ברורה (סק"ד) כתב: "וה"ה שיאמר כן בתפלה אחר גמר התפלה, דרך בקשה קודם 'יהי רצון' ע"כ. הרי שבחנוכה לא רק שמודים ומשבחים על הנסים שנעשו בעבר, אלא יכולים גם להתפלל שגם אנו נוזכר לנסים בזמן הזה.

והנה ה'בכור שור' ז"ל (שבת כא:) תמה בענין זה: 'וקשה לי דודאי מוכח (פ' הרואה ס.) דאין להתפלל שיעשה לו נס... דהמתפלל שיעשה לו נס ה"ז תפלת שוא', ע"ש שכתב לחלק בין תפלה לצורך נס של רבים, לתפלה לנס של יחיד. וכן צידד לחלק בין נס שהוא למעלה מדרך הטבע לנס שהוא מכלל טבע העולם.

וישוב נפלא מצינו בזה ב'דרשות דברי שאול' (לבעל ה'שואל ומשיב, עמ' מד) וז"ל: 'ובזה נראה מה שתקנו 'של חנוכה', דהנה לפמ"ש ע"י הדלקת הנר חנוכה שנעשה בו נס, נמשך והולך על כל הדורות שיהיה בו נעשים נסים... ומעתה לא קשה קושיית התבואת שור, דכאן ל"ש 'אין מזכירין מעשה נסים', דכאן הנס נמשך ממה שהיה נס מקודם ע"ש. והיינו, שלא מבקשים שיחדש לנו נסים חדשים בזמן הזה, אלא שימשך שפע הנסים שנעשה לאבותינו בימים ההם - שיעשה לנו ג"כ נסים בזמן הזה, אבל יהיה כהמשך מהשפעות הנס שהיה בימים ההם (מצאתי רעיונות אלו בקונטרס זמני ששון להרב עזריאל צימקנט שליט"א)

וידוע לשונו הנפלא של הרמח"ל ז"ל בספרו 'דרך השם' (פ"א אות ו'), והמתבונן בלשונו אלו, בודאי יתחוק לנצל סגולות זמני ומועדי קודש כראוי, וזה לשונו הנפלא: "ושורש כולם הוא סדר שסדרה החכמה העליונה, שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשבט תקופת הזמן ההוא - יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחדש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו... בהיות התקון ההוא תקון גדול מאד שנתקנו בו... שבשוב תקופת הזמן ההוא יאיר עלינו אור מעין האור שהאיר אז, ותחדש בנו תולדת אותו התקון, ועל כן נתחייב באותם הענינים כלם" ע"ש.

'תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה'

ולאור זה ביאר ה'העץ יוסף' מה שאנו אומרים ב'על הנסים' 'ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה', וז"ל: 'גם היום היא התשועה והפורקן, כי בכל שנה בימים הללו מתגלה הנס והשי"ת משפיע בימים הללו לעמו תשועה ופדיון' ע"כ. וביאר ב'שפתי חיים' (עמ' קלח) כלומר, מכיוון שבימים האלה נפתח פתח ישועה ונסים נשאר לדרות הסגולה בימים האלו לימי ישועה:

הרי למדנו כמה גדולה ונשגה ימי חנוכה אלו, שהם ימים מסוגלים שנוכח בהם לנסים ונפלאות, כהמשך להנסים שנעשו לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, ולכן יש מקום להתפלל גם שנוכח לנסים בימינו! אלא שעלינו להאמין באורות וסגולות ימים אלו, וכעין מש"כ השפת אמת זצ"ל (פסח, תרמ"ז) לענין מועדי קודש, לבאר לשון הפסוק דכתיב (ישעיה לג, ו) "והיה אמונת עתיד חוסן ישועות חכמת ודעת", ופירש שם, שצריכים אנו לתת "אמון" בגדול קדושת המועדים דהיינו 'עתיד', ובה נוכח להמשך הפסוק 'חוסן ישועות חכמת ודעת', וז"ל: 'וצריכין להאמין כי באלה הימים מתגלה כל הארת הנסים שעשה עמנו השי"ת בזמן חירותנו ומתן תורתנו, ובה יכולין להשווע, כמו שכתוב 'והיה אמונת עתיד חוסן ישועות', על ידי האמונה באלה המועדים שנתן לנו השי"ת" ע"כ.

ואולי י"ל, שגם בימים אלו שתקנו לנו חז"ל שמונת ימי חנוכה, עלינו להאמין בכח וסגולת ימים אלו, לחשוף הזמן להתפלל לה, תפלה מתוך הודאה והלל להשי"ת, בהודאה על העבר, ובקשה על העתיד, שנוכח גם אנו לנסים ונפלאות בזמן הזה, ולזכות לצאת מ'חושך' הגלות, ולראות באורו של משיח צדקינו במהרה. וא"כ בודאי לא עת לחשות, וכדאי לכל א' וא' להתפלל ביתר כונה וביתר לב בימי חנוכה אלו, ואנו תקוה שנכח לישועות ונחמות במהרה בימינו

חנוכה יש בו קדושה והשראת השכינה

"תמניא יומי דחנוכה... שרייה כ"ה דהיינו השכינה הקדושה על ישראל בכ"ה כסליו... ודא איהו חנוכה חנו כ"ה" ע"ש. (תיקוני זוהר, תקין יג, כט. הובא ביסוד ויורש העבודה, חנוכה)

עבודת ימי חנוכה להתחזק בעבודה

"בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתרשלו בעבודה, ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם את העבודה... וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה הושיעם ה', על כן נעשה הנס גם כן בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה, ולפיכך לא קבעום אלא להלל ולהודות, שהיא העבודה שבלב" (ב"ח אורח סי' תרנ"ע, וע"ע בלבוש שם)

אורו של חנוכה בעבודה ומנורה

"ענין חנוכה ופורים הוא להאיר את האור המאיר בימים ההם כפי התיקונים שנתקנו בהם, חנוכה בתגבורת הכהנים על הרשעים – בני יון, שהיו מתכוונים להסיר ישראל מעבודת ה' ותחזקו הכהנים, ועל ידם שבו לתורה ולעבודה, ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה, שהיו הקיסטרוגים נגד עניניה והחזירום הכהנים על בוריהם" (דרך ה' ח"ד פ"ח)

מיעדים לקדושה ותהלות ה'

"ימי החנוכה מיעדים לקדושה ותהלות ה', והקב"ה משרה קדושתו ורוחו ממרום על עם קדשו. ועל כן ראי לאדם לזיהר בהם ביותר לכל יחטא"

(יערות דבש ח"א דרוש ג)

להתחזק בהתמדת התורה והודאה לה' בלי ביטול זמן יקר

"תוכחת מוסר לחנוכה, יחשוב שעיקרו נתקן לה' יתברך, על כי היונים חשבו לבטל תורה ומצוות, ואם כן הימים הקדושים האלה ראויים ביותר להתמדת התורה יותר מבשאר הימים, כי תלמוד תורה כנגד כולם, ובעיונותיו הרבים רוב העולם נוהגים בהם ביטול תורה, והולכים אחר ההבל, ומה שרבותינו הקדמונים פסקו בהם ישיבה בימים ההם, עשו בשביל הנערים שיחזרו על תלמודם מה שלמדו שיהיה שגור בפייהם. על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות" (של"ה, סוף עניני תפלה וקריאת ס"ת)

"ואם כן שעיקר הנס היה על שרצו להעבירו מתורתו הקדושה, והקב"ה ברוב רחמיו הצילנו מהגזירה הזאת, מהראוי לכל אחד אשר בשם ישראל יכונה לשום בשכלו להתמיד בתורתו יתברך, כי הם ימים ראויים לכך, דהיינו שבכל חנוכה החל להאיר עלינו הארתו יתברך מתורתו, ולא לילך בקול משחקים" (קדושת לוי, דרושים לחנוכה)

מסופר על החתם סופר וצ"ל: "בחנוכה הזהיר להתעסק בלימוד התורה הקדושה יותר מבשאר הימים, והקפיד מאוד על שמבלי ימים אלו בהבלי שחוק, כי אמר כאשר נזכר גם כן בספרים, שעצת היצר הרע הוא להפריע את העם מעבודת ה' ומתלמוד תורה בימי חנוכה, אשר תקנו לנו חז"ל להודות ולהלל, והלימוד הוא ענין גדול בזמן הזה, כי אז נמסרו סודות

התורה למשה רבינו ע"ה" (ספר מנהיג חתם סופר, פ"ט אות א')

כדי לזכות להשפעת ימי חנוכה צריכים התבוננות והשבה אל הלב

כאשר נצייר לעצמנו את דמותנו ונשטח את מעשינו על השלחן, נצטרך להתחבא מרוב בושה. הנה חנוכה הוא זמן שנעשו בו ניסים, ותקנו זמן זה כדי להודות ולהלל על הנס, והנה מה פועלים אצלנו ימי החנוכה? האם אנו עושים מעין הודאה והלל? וכי יוצאים בזה שאומרים על הניסים או ששרים מעט בהדלקת הנרות? והאם בזה שמבטלים מהלימוד לצורך הדלקת הנרות יש הודאה והלל? האם אלו פעולות המועילות לזכור את הנס? חנוכה אינו משפיע עלינו, מפני שאיננו חושבים כלל על מה שדורשים מאתנו ועל מה שאנו עושים" (מרן הגרא"מ שך זצ"ל, מחשבת מוסר, עמ' רנב - ג)

הזמן גרמא להתחדש בעבודת השי"ת

"שם חנוכה מלשון התחדשות, וכן איתא שהיה אז חנוכה המזבח, ואיתא במדרשים לא כל מי שרוצה לומר שירה אומר, רק מי שנעשה לו נס ואומר שירה בידוע שנמחלו עונותיו ונעשה בריה חדשה, וכמו כן בימים אלו שזכו להלל ולהודות על הנס, נמצא בו התחדשות, וזה ההתחדשות נשאר לעולם"

(שפת אמת, חנוכה תרמ"ז)

השמחה התמידית בחנוכה מעצם מהות הימים

'מאי חנוכה? שאלה ידוע זו נשאלה בגמ' (שבת כא): ותירצו שם: "דת"ר בכ"ה כסליו יומי דחנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון... קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה" ע"ש. אמנם לכא' לשון זה תמוה, שאם היו שואלים לנו 'מאי חנוכה' היינו משיבים לו, שהם ימים שמדליקין בהם המנורה, ואומרים הלל, וכו', אבל תשובת הגמ' בקביעות ימי חנוכה היא 'ימים שאין מספידים בהם', וקשה שהרי איסור הספד הוא לכא' ענין צדדי הוא מהלכות, ולא מעצם מהות היום!

ולכא' הענין מתבאר בלשונו הנפלא של הלבוש ז"ל (סי' תר"ע ס"ג) "ואין מספידין בהן, שלא להסיח דעתם מהכנעת ועבודת השם יתברך, שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחת הלב" ע"כ. הרי מבואר שאיסור ההספד בחנוכה היא משום, שבחנוכה צריך האדם להיות מוכן תמיד להשראת השכינה, ומכיון שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ממילא אסור להספיד בהם, משום שבזמן ההספד אין האדם בשמחה, ואינו רואי או להשראת השכינה, והדברים נפלאים מאוד!

סיפר בזה הג"ר נפתלי אמשטרדאם זצ"ל, שרבינו ישראל סלנטר זמ"ל סיפר על רבו הגה"צ רבי יוסף זונדיל מסלנט זצ"ל, שפעם אחת היה מדבר עם אנשים בימי חנוכה, ובתוך הדברים הזכירו בסיפורים דבר אחד של צער, ואמר להם: הס! כי אין להזכיר דבר של צער בימים אלו, כיון שחז"ל אסרו ימי חנוכה בהספד! (אור ישראל, נתיבות אור, קרוב לסופו)

ולפי"ז אולי י"ל, שתשובת הגמ' על שאלת 'מאי חנוכה' היא, באמרם שימים אלו אסורים בהספד, הכונה בזה, שעלינו להיות בשמחה למשך כל ימי החנוכה בלי הפסק, עד כדי כך שאסור עלינו להספיד בימים אלו משום שבזמן ההוא אנו משוללים מהשמחה, וחסר לנו הכלים להשראת השכינה, וא"כ תשובת הגמ' קולע אל המטרה ממש, שבאו לומר שימי חנוכה הם ימים שצריכים להיות מלאים בשמחה! אלא שבוה הוסיפו, ששמחה זו מתבטאת ע"י הלל והודאה בתפלה וברחמי"ז וכו'.

וכבר כתב הרמב"ם ז"ל (חנוכה, ג, ג) "התיקנו חכמים... שיהיו שמנות הימים האלה... ימי שמחה והלל", הרי שהשמחה היא ממהות הימים האלו. אמנם שמחה זו כמובן צריך להיות שמחה אמיתית ולא קלות הראש ח"ו, אלא אדרבה שמחה הנובע מהכרה עמוקה בניסים התמידיים שהשי"ת עשה ויעשה ויעשה אתנו, בימים ההם ובזמן הזה, ושמחה כזו שמביא להודות ולהלל 'על נסוך שבכל יום עמנו', ויש לראות ששמחה זו יהיה מעורב בשמחה של תורה ומצוות, כמש"כ המהרש"ל (בתשובותיו סוף סי' פה) "מצוה לשמוח בחנוכה ומש"ה קראן יו"ט והן ימי שמחה, וראוי שהשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת תורה" ע"כ.

וראיתי מסופר אודות גדול אחד זצ"ל, שהלך לבקר איזה חולה צעיר מסוכן בבית החולים, שהרבה העידו עליו שתמיד הוא שורה בשמחה, הגם שמצבו קשה מאד רח"ל. ובשעה שביקר אצלו גדול ההוא, שאל את החולה הצעיר מאיפה הוא לוקח את הכוחות להיות תמיד בשמחה, ולהתגבר על מצב החשון אתה שריו בן? והחולה ההוא ענה לו בדברים נפלאים מאד, וכך אמר ברוב תמימות: "ידוע שאמרו חז"ל שהשכינה שורה על ראש מטתו של חולה, ועוד אמרו חז"ל שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, ולפי זה אם אני לא יהיה בשמחה, אז אולי אדחה את השכינה מראש מטתי חלילה, ולכן אני עובד על עצמי להיות תמיד בשמחה, כדי שאזכה שהשכינה שירה על ראש מטתי" – ולעניינינו י"ל, שמכלל עבודת הו' הוא להיות תמיד בשמחה וראוי להשראת השכינה!

להיות ראויים תמיד להשראת השכינה!

ועוד יסוד משמע מדברי הלבוש הנ"ל שכתב: "ואין מספידין בהן, שלא להסיח דעתם מהכנעת ועבודת השם יתברך, שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחת הלב", דמשמע שהתכלית היא שנהיה ראויים להשראת השכינה במשך ימי חנוכה בתמידיות! ואולי הענין מתבאר עפ"י דברי הצ"ח ז"ל בדרשותיו (דרוש לר, לחנוכה) "בימים הללו של חנוכה ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל, שזה היה כוונת חזו"ני" ע"ש, וכן מבואר בהרבה מקומות, שהיוונים רצו לבטל השראת השכינה מישראל, ובחנוכה עושים מצוות להרבות בהשראת השכינה (והראינו בזה בס"ד בספר אור המועד מאמר ט).

ובזה מובן, שמעבודת הימים האלו לחיות במצב שנהיה ראויים תמיד להשראת השכינה, ובוה אנו לוחמים כנגד עצת יון שבכל דור ודור. ובאופן למעשה, הו'נן גרמא לבדוק בחיי היום יום שלנו להתבונן כמה אנו ראויים להשראת השכינה, שבאמת הנשמה שהקב"ה ברא לנו טהורה היא, וכל אחד ראוי לרוח הקודש, וכלשונו הנפלא של התנא דבי אליהו (אל"ר ריש פ"ט) "מעיד אני את השמים את הארץ, בין ישראל בין עכו"ם, בין איש בין אשה, בין עבד ובין שפחה, הכל לפי המעשה שהוא עושה כך רוח הקודש שורה עליו" ע"כ. אלא שעלינו לזיהר שלא לעשות ולהחזיק ח"ו בדברים הגורמים לסילוק השראת השכינה. וב'עשה טוב' להוסיף מצוות ולימוד התורה שמביאים עלינו ועל כל הסביבה יתר השראת השכינה, עד שימלא הארץ דעה, וישרה שכינתו בבית המקדש במהרה!